ΑΡΜΟΝΙΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ

1902 — ΤΕΥΧΟΣ 5ον

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΣΥΝΤΑΞΙΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΙΣ

ΠΛΑΤΕΙΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ 5ου ΤΕΥΧΟΥΣ

Ἀθηναϊκὰ ἐκ τοῦ ΙΒ΄ καὶ ΙΓ΄ αἰῶνος, ὑπὸ Α. Παπαδοπούλου-Κεραμέως Σελ.209

Αὐτογραφία Ι. Ζαμπελίου . . . . . » 225

Ἡ νῆσος Πρώτη (ἐν τῷ νῦν νομῷ Τριφυλίας), ὑπὸ Γεωρ. Παπανδρέου . . . . . » 240

«Κρατεῖ ἀπ' τοὺς δώδεκα» (Κοινωνικὸν σημείωμα), ὑπὸ Δ. Γρ. Κ. . . . . » 242

Ἡ ἠλεκτρικὴ ἐνέργεια, ὑπὸ Ἐπαμ. Θ. Κυριακίδου, μετὰ σχημάτων . . . . . » 243

«Μία ἀθησαύριστος Ἑλληνικὴ παροιμία», ὑπὸ Ν. Γ. Πολίτου . . . . . » 266

G. Schlumberger, Les Almugavares, ὑπὸ Ἀδαμ. Ι. Ἀδαμαντίου . . . . . » 267

Ἐκ τοῦ Κρητικοῦ Ἀρχείου . . . . . » 270

Κύριος καὶ πρώτιστος σκοπὸς τῆς «Ἁρμονίας» εἶναι ἡ διάδοσις τῆς ἀληθείας διὰ πρωτοτύπων ἐπιστημονικῶν μελετῶν, ἀναγομένων ἰδίᾳ εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ θεολογίαν, τὴν ἱστορίαν καὶ γεωγραφίαν, τὴν ἐθνικὴν καὶ χριστιανικὴν ἀρχαιολογίαν, τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἐν γένει, ὡς καὶ τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας.

Κατὰ δεύτερον λόγον σκοπεῖ νὰ καθιστᾷ προσιτὰ εἰς τοὺς Ἕλληνας δι' ἐπιτυχῶν μεταφράσεων πάνθ' ὅσα γραφόμενα ξένῃ φωνῇ συνάδουσι πρὸς τὸν ἄνω σκοπόν, ἀλλ' ἕνεκα τῆς ἀγνοίας τῶν ξένων γλωσσῶν ἢ καὶ δι' ἄλλους λόγους δὲν περιέρχονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς γνῶσιν πάντων ἡμῶν.

Πρὸς ὅσον ἔνεστι τελειοτέραν ἐπίτευξιν τούτων ἡ «Ἁρμονία» μετ' ἰδίας προσοχῆς θὰ παρακολουθῇ τὴν φιλολογικὴν κίνησιν τῆς τε Ἑλλάδον καὶ τῆς ἀλλοδαπῆς, οὐ μόνον ἀναγράφουσα τὰ ἑκάστοτε ἐκδιδόμενα συγγράμματα ὅσα ἀνάγονται εἰς τὸ πρόγραμμα αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ ἀναπτύσσουσα ἢ καὶ κρίνουσα τὰ περιεχόμενα τῶν μᾶλλον ἀξίων λόγου. Ὅθεν καὶ παρακαλοῦμεν πάντα ἐκδίδοντα νέον σύγγραμμα, ὅπως πέμπῃ ἡμῖν ἓν ἀντίτυπον αὐτοῦ, ἢ ὅταν πρόκειται περὶ δαπανηροῦ πως δημοσιεύματος, ν' ἀναγγείλῃ ἡμῖν τοὐλάχιστον τὴν ἔκδοσιν.

Ἡ «Ἁρμονία» θέλει φιλοξενεῖ ἐν ταῖς στήλαις αὐτῆς πᾶσαν ἐπιστημονικὴν διατριβὴν *ἐγκρινομένην* προηγουμένως ὑπὸ τῆς πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον συσταθείσης εἰδικῆς ἐπιτροπῆς καὶ μὴ προσκρούουσαν εἴτε ἀμέσως εἴτε ἐμμέσως πρὸς τὰς χριστιανικὰς ἀληθείας καὶ τὰ διδάγματα τοῦ Εὐαγγελίου.

Ἡ «Ἁρμονία» ἐκδίδεται κατὰ μῆνα εἰς τεύχη ἀποτελούμενα ἐκ 4 τυπογραφικῶν φύλλων εἰς μέγα 8ον μετ' εἰκόνων καὶ πινάκων ἐν παραρτήματι ἢ καὶ ἐντὸς τοῦ κειμένου.

Ἕκαστον τεῦχος τιμᾶται δραχμῆς (ἐν τῷ ἐξωτερικῷ φράγκου χρυσοῦ), ἡ δὲ ἐτησία συνδρομὴ δραχ. 10 (ἐν τῷ ἐξωτερικῷ φρ. χρ. 10).

Οἱ συνδρομηταὶ τῆς «Ἁρμονίας» παρακαλοῦνται νὰ πέμψωσι τὴν συνδρομήν των

οἱ μὲν ἐν Ἑλλάδι καὶ τῇ Ἀνατολῇ

πρὸς τὸν κ. ΓΟΥΛΙΕΛΜΟΝ ΜΠΑΡΤ, ἐκδότην, *ἐν Ἀθήναις*, Πλατεῖα Συντάγματος, κατάστημα ***Μπὲκ*** καὶ ***Μπάρτ***,

οἱ δ' ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ

πρὸς τὸν Herrn F. VOLCKMAR, Buchhändler, *Leipzig*, Hospitalstrasse, μετὰ τῆς ἑξῆς σημειώσεως: pour compte de M. M. Beck & Barth à Athènes.

ΕΞΕΔΟΘΗΣΑΝ

Μελᾶ Λέοντος Μ., *Συγκριτικὴ μελέτη περὶ τῆς γεωργικῆς πίστεως.* Σελ. 215 εἰς 8ον.

Καραβία Ἀχ. Γ., *Πατριωτικά.* Μέρος Α', *Καρατάσσος.* Μέρος Β', *Ἑλληνικοὶ Ἀγῶνες.* Μέρος Γ', *Σπινθῆρες.* Σελ. 96 εἰς 16ον. Τιμᾶται φρ. 2.

Δαλεζίου Ο., *Περὶ νευρασθενείας,* κατὰ τὸ γαλλικὸν τῶν A. Proust καὶ G. Ballet, Σελ. 176 εἰς 8ον. Τιμᾶται δρ. 4 ἐν Ἀθήναις, δρ. 4.50 ἐν ταῖς ἐπαρχίαις καὶ φρ. 5 ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ.

Περὶ τοῦ ἔργου τούτου ὁ γνωστὸς παρ' ἡμῖν ἰατρὸς νευρολόγος κ. Τ. Μιταυτσῆς, ἀφοῦ ἐξύμνησε τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ, γράφει: «Καὶ τίνες πρέπει νὰ εἶνε οἱ ἀναγνῶσται αὐτοῦ; Κατ' ἐμέ, πᾶς ὁ γνωρίζων νὰ ἀναγινώσκῃ καὶ ἐννοῇ, οὐ μόνον ὁ ἰατρὸς ἀλλὰ καὶ ὁ διδάσκαλος, καὶ ὁ πάσχων ἤδη καὶ ὁ δεόμενος νὰ προφυλαχθῇ».

Συμπλήρωμα τοῦ Ἐγκυκλοπαιδικοῦ Λεξικοῦ. Τεύχη α' καὶ β' περιέχοντα τὰ ἄρθρα Ἄαλβοργ μέχρις Ἀπιόκρινος καὶ πίνακας Ἀθηνῶν καὶ Ναυπλίου.

Περὶ τοῦ ἔργου τούτου διανέμεται μετὰ τοῦ παρόντος τεύχους τῆς Ἁρμονίας ἀγγελία, ἣν συνιστῶμεν θερμῶς τοῖς ἡμετέροις ἀναγνώσταις.

Ἐν Ἀθήναις Τυπογραφεῖον «Ἑστία», Κ. Μάϊσνερ καὶ Ν. Καργαδούρη — 3261.

ΑΘΗΝΑΪΚΑ

ΕΚ ΤΟΥ ΙΒ΄ ΚΑΙ ΙΓ΄ ΑΙΩΝΟΣ

Καθιστῶμεν ἐνταῦθα νῦν τὸ πρῶτον γνωστὰ ὀκτὼ τέως ἀνέκδοτα κείμενα, σχέσιν μὲν ἔχοντα πρὸς τὴν μεταξὺ τοῦ ΙΒ΄ καὶ ΙΓ΄ αἰῶνος περίοδον τῆς ἀθηναϊκῆς ἱστορίας, πηγάζοντα δ' ἐκ τοῦ ἤδη ἀρκούντως γνωστοῦ κώδικος αὐτογράφου Ἰσαὰκ τοῦ Μεσοποταμίτου[1].

Πρῶτον αὐτῶν εἶναι ὁ ἐπ' ὀνόματι Εὐθυμίου τοῦ Τορνίκη ἐπιτάφιος λόγος εἴς τινα μητροπολίτην Ἀθηνῶν ἀνώνυμον, φέροντα τὸ χαρακτηριστικὸν ἀξίωμα «ὑπερτίμου». Ὁ λόγος οὗτος, διαιρεθεὶς ὑφ' ἡμῶν εἰς δέκα παραγράφους καὶ συνοδευθεὶς μέ τινας ἀναγκαίας ἐν ὑποσημειώσεσι παρατηρήσεις, εὑρίσκεται μεταξὺ τῶν φύλλων 97^{6} καὶ $101^{α}$ τοῦ ῥηθέντος κώδικος· ὁ δὲ συγγραφεὺς αὐτοῦ εἶναι γνωστὸς ἐκ τῶν πρὸς αὐτὸν ἐπιστολῶν Μιχαὴλ τοῦ Χωνιάτου, ἐκ τῆς περὶ τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως σημειώσεως τοῦ κ. Σπυρίδωνος Λάμπρου[2] καὶ ἐκ τῶν ἐν τῷ κώδικι τοῦ Μεσοποταμίτου συγγραφῶν αὐτοῦ, περὶ ὧν ἐλπίζομεν ἄλλοτε νὰ πραγματευθῶμεν εἰδικῶς· διὸ ἀρκεῖ ἐνταῦθα νὰ σημειωθῇ ἁπλῶς, ὅτι τοῦ Εὐθυμίου Τορνίκη ἡ ἀκμὴ εἶναι σαφῶς γνωστὴ ἀπὸ τῆς βασιλείας Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Φράγκων ἁλώσεως τῆς Κ/πόλεως. Μετὰ δὲ τὸ γεγονὸς τοῦτο διέτριβεν ἐν Ἑλλάδι καὶ ἰδίᾳ ἐν τῇ πατρίδι του Εὐβοίᾳ. Γνωστὸν ὡσαύτως εἶναι ὅτι εἶχε χειροτονίαν

[1] Ὁ κῶδιξ οὗτος χάρτινος ὢν εὑρίσκεται ὑπ' ἀριθ. 250 ἐν τῇ Αὐτοκρατορικῇ Δημοσίᾳ Βιβλιοθήκῃ τῆς Πετρουπόλεως, πρότερον δ' εὑρίσκετο ἐν τῇ μονῇ τοῦ Σινᾶ, ὁπόθεν καὶ ἐλήφθη ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Πορφυρίου τοῦ Οὐσπένσκη. Περιεγράφη τὸ πρῶτον ἐκτενῶς ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Β. Βασιλειέβσκι (ἐν Πετρουπόλει 1885), εἶτα δ' ἐκτενέστερον ὑφ' ἡμῶν ἐν τῷ εἰσέτι ἀνεκδότῳ καταλόγῳ τῶν ἐν τῇ ῥηθείσῃ βιβλιοθήκῃ ἑλληνικῶν χειρογράφων.

[2] Μιχαὴλ Ἀκομινάτου τοῦ Χωνιάτου τὰ σωζόμενα, ἐκδ. *Σ. Λάμπρου*, τ. Β΄, σ. 157-160, 187-198, 203-205, 221-232, 273-4, 306-8, 335-6, 608.

διακόνου, καὶ ὅτε ἀκόμη ἐν Κ/πόλει μετεῖχεν ὡς κληρικὸς τοῦ ἱερατείου τῆς Ἁγίας Σοφίας· ἐχρημάτισε δ' ἐκεῖ καὶ ῥήτωρ αὐλικός, ἀντικαταστήσας ἐν τῷ ἀξιώματι τούτῳ ἄλλον τινὰ μητροπολίτην γενόμενον Παλαιῶν Πατρῶν, ὀνομαστὶ δὲ ἡμῖν ἄγνωστον. Ὁ δὲ ἀνώνυμος ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τοῦ νῦν ἐκδιδομένου λόγου τοῦ Εὐθυμίου μητροπολίτης Ἀθηνῶν εἶναι δῆλος ἐξ ὧν ὁ Εὐθύμιος λέγει ἐν τῇ § 5, ὅπου παρίσταται φέρων ὃ καὶ ὁ μέγας Μυρέων ἀρχιερεὺς ὄνομα. Ὠνομάζετο λοιπὸν ὁ μητροπολίτης οὗτος Νικόλαος· ἐπειδὴ δὲ πάλιν ἀλλαχοῦ ὁ Εὐθύμιος (§ 1) λέγει ὅτι εἶχε καὶ ἀδελφὸν τὸ τοῦ λογοθέτου φέροντα ἐν Κ/πόλει ἀξίωμα, δῆλον ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ Ἀθηνῶν μητροπολίτου Νικολάου τοῦ Ἁγιοθεοδωρίτου, ὅστις ἀληθῶς εἶχε ἀδελφὸν τὸν ἐπὶ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ λογοθέτην χρηματίσαντα τοῦ δρόμου Μιχαὴλ τὸν Ἁγιοθεοδωρίτην [1]. Ὁ Νικόλαος ὡς Ἀθηνῶν μητροπολίτης εἶναι γνωστὸς ἀπὸ τοῦ 1166ου ἔτους, διότι ἐν τούτῳ τῷ ἔτει παρεπιδημῶν ἐν Κ/πόλει συμμετέσχε τῶν ἐργασιῶν τῆς ἐκεῖ γενομένης τότε μεγάλης συνόδου [2] καὶ τῆς ἑτέρας συνήθους πατριαρχικῆς συνόδου, προκαλέσας ἅμα καὶ τὴν σύνταξιν γνωστῆς ἤδη ἀποφάσεως «περὶ τοῦ μὴ γίνεσθαι γάμον ἑβδόμου βαθμοῦ ἐξ αἵματος» [3]· ἀπέθανε δὲ ἐν Ἀθήναις ἔτει 1175ῳ, ὡς δηλοῖ ἡ ἐπί τινος κίονος τοῦ Παρθενῶνος ἑξῆς ἐπιγραφή· «Ἐτελειώθη ἐν Κυρίῳ ὁ ἁγιώτατος μητροπολίτης ἡμῶν καὶ ὑπέρτιμος κύριος Νικόλαος ὁ Ἁγιοθεοδωρίτης μηνὶ Μαΐῳ, ἡμέρᾳ ϛ΄, ἰνδ. η΄, ἔτους ,ϛχπγ΄» [4]. Ἀλλὰ τοῦ Νικολάου τὸ λείψανον δὲν ἐκηδεύθη ἐν Ἀθήναις, διότι εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον, ἐξ αἰτήσεως ἴσως τοῦ λογοθέτου, μετηνέχθη εἰς Κωνσταντινούπολιν· τοῦτο δὲ μανθάνομεν ἐκ τοῦ λόγου τοῦ

[1] Ὅρα *C. E. Zachariae*, Jus graecoromanum, τ. 3, σ. 468, 476, 482, 485. Τοῦ Θεσσαλονίκης Εὐσταθίου σῴζεται λόγος ἀνέκδοτος «προσφωνητικὸς εἰς τὸν λογοθέτην ἐκεῖνον τοῦ δρόμου κὺρ Μιχαὴλ τὸν Ἁγιοθεοδωρίτην». Σῴζεται ἐπίσης ἀνέκδοτος «τοῦ μεγάλου δρουγγαρίου κὺρ Γρηγορίου τοῦ Ἀντιόχου λόγος παρηγορητικὸς τῷ λογοθέτῃ ἐκείνῳ τῷ Ἁγιοθεοδωρίτῃ ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῆς αὐτοῦ ἀδελφῆς». Ὅρα *Em. Miller*, Catalogue des manuscrits grecs de l'Escurial, σ. 207 καὶ 213.

[2] *Migne*, Patrolog. Graec. τόμ. 140, σ. 202.

[3] Ὅρ. Ῥάλλη καὶ Ποτλῆ Σύνταγμα, τ. 1, σ. 281, καὶ τ. 4, σ. 95-98. Τὴν ἀρχιερατικὴν τοῦ Νικολάου σφραγῖδα ἐξέδωκεν ὁ G. Schlumberger, ἐν τῇ Sigillographie byzantine. Paris 1884, σ. 174.

[4] *Ἀντωνίνου ἀρχιμ.* Περὶ τῶν Ἀθήναις παλαιῶν χριστιανικῶν ἐπιγραφῶν. Ἐν Πετρουπόλει 1874, σ. 66.

Εὐθυμίου, ὅστις ἐξεφωνήθη ἐν Κ/πόλει πρὸ τοῦ πανισχύρου λογοθέτου καὶ τῶν συγγενῶν αὐτοῦ· ἀλλὰ καὶ ἑτέρωθεν ἡ μετακομιδὴ πιστοῦται τοῦ λειψάνου. Ἔκ τινος δηλονότι ἀνεκδότου συγγραφῆς τοῦ Θεσσαλονίκης Εὐσταθίου βεβαιούμεθα, ὅτι τὸ λείψανον τοῦ Νικολάου μετακομιζόμενον εἰς Κ/πολιν ἐξήχθη εἰς Θεσσαλονίκην καὶ κατετέθη εἴς τινα ἐξοχικὸν αὐτῆς ναὸν τοῦ ἁγίου Νικολάου· ὁ δὲ μητροπολίτης Εὐστάθιος σπεύσας ἐκεῖ ἐξεφώνησε λόγον εἰς τὸν Νικόλαον ἐπιτάφιον, οὗτινος μέχρι τοῦδε γινώσκομεν μόνον τὴν ἐπιγραφήν [1]. Ὁ Νικόλαος συνέταξεν ἀκολουθίαν εἰς τὸ ἅγιον εὐχέλαιον καὶ ἑτέραν εἰς κεκοιμημένους, ψαλλομένην «ἐπάνω τοῦ τάφου» [2]· φέρονται δὲ καί τινα σχόλια εἰς τὰ βασιλικὰ ἐπ' ὀνόματι Ἁγιοθεοδωρίτου τινός, ἅτινα συνέταξε πιθανῶς ὁ Νικόλαος πρὸ τῆς εἰς ἀρχιερέα προαγωγῆς του [3], ῥητῶς δὲ λέγεται συγγραφεὺς νομικῆς πραγματείας περὶ τοῦ «Ὅτι ὁ βασιλεὺς ἔχει ἐξουσίαν ἀμείβειν τοὺς θρόνους», τοὺς μητροπολιτικούς [4].

Δεύτερον κείμενον ἐτάξαμεν τὴν ἐν τῷ κώδικι τοῦ Μεσοποταμίτου (φύλλ. 113ϐ—116ϐ) παντελῶς ἀνεπίγραφον καὶ ἀνώνυμον μονῳδίαν εἴς τινα μητροπολίτην Ἀθηνῶν, ἐκφωνηθεῖσαν ἐν αὐταῖς ταῖς Ἀθήναις ἐνώπιον κλήρου καὶ ποιμνίου στερηθέντος δι' ἐξορίας τὸν ποιμένα καὶ

[1] Ἡ ἐπιγραφὴ ἔχει οὕτω· «Τοῦ αὐτοῦ (=Εὐσταθίου) λόγος ἀναγνωσθεὶς ἔξω τῆς μεγαλωνύμου πόλεως Θεσσαλονίκης ἐν τῷ θείῳ ναῷ τοῦ μυροβλύτου μεγάλου Νικολάου ἐπ' αὐτῇ τῇ θήκῃ τοῦ λειψάνου τοῦ ἐν ἁοιδίμῳ τῇ μνήμῃ πανιερωτάτου Ἀθηνῶν τοῦ ὑπερτίμου, ὅτε εἰς τὴν μεγαλόπολιν ἀνεκομίζετο· μικτὸς δὲ ὁ λόγος καὶ οὔτε μονῳδικὸς ἀκράτως (οὐ γὰρ ἔπρεπε τὸ τοιοῦτον εἶδος εἰς ἀκέραιον οὔτε τῷ Κομνηνῷ οὔτε τῷ γράψαντι) οὐδὲ πρὸς ἐπιτάφιον ἐντελῶς διεσκευασμένος διὰ τὸ ἀμελέτητον, κεκραμένος δὲ ἐξ ἀμφοῖν καὶ μονῳδικῶς μὲν παθαινόμενος· ἐπιταφίου δὲ νόμῳ ἐστὶν αἷς τῶν πράξεων ἐλλαμπόμενος, καὶ τοῦτο μετὰ γοργότητος· εἰ δέ τινα καὶ ἄλλα μεσολαβεῖται τῷ λόγῳ, μέθοδος ἰδία ταῦτα τοῦ γράψαντος, χαίροντα τῇ ἰδέᾳ ταύτῃ ὡς τὰ πολλά». *E. Miller*, Catalogue des manuscrits grecs de l'Escurial, σ. 201. Ὁ μακαρίτης Πανάρετος Κωνσταντινίδης ἐκ παρερμηνείας τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ λόγου τοῦ Εὐσταθίου ὠνόμασε τὸν Νικόλαον Θεσσαλονικέα καὶ ἐν Θεσσαλονίκῃ ἔθαψεν. Ὅρα *Σωτῆρος*, τ. Α΄, σ. 175-176 καὶ 178.

[2] *Goar*, Εὐχολόγιον, σ. 346-349. Πρβλ. *L. Allatii*, De Purgatorio. Romae, 1655, σ. 89-91, 212, 262. *Σ. Λάμπρος*, ἐν τῷ *Παρνασσῷ*, τ. ϛ΄, σ. 196.

[3] Πρβλ. *Mortreuil*, Histoire du droit byzantin, τ. III, σ. 242-245, 486-488.

[4] *P. Lambecii* Comment. Liber VIII. Vindob. 1679, σ. 482.

στενάζοντος ἐξ αἰχμαλωσίας (ὅρα § 10). Ὁ μητροπολίτης δὲν ὀνομάζεται ἐν τῇ μονῳδίᾳ, ἀλλ' ἐκ τῆς φράσεως «τέθνηκεν ὁ τῶν Ἀθηναίων ἀρχιποίμην, ὁ τὴν κλῆσιν καὶ τὸ εἶδος ἀγγελικὸς» (§ 1), δῆλον ὅτι πρόκειται περὶ Μιχαὴλ τοῦ Χωνιάτου, τοῦ ὑπὸ τῶν Φράγκων ἐκβληθέντος ἐξ Ἀθηνῶν (1205) καὶ τὸν βίον μετὰ πολλὰς περιπλανήσεις καὶ στερήσεις ἐν τῇ νήσῳ Κέῳ καταλύσαντος περὶ τὸ 1220ὸν ἔτος[1]. Συγγραφεὺς δὲ τῆς μονῳδίας, ἣν ἡμεῖς διηρέσαμεν εἰς ἕνδεκα παραγράφους καὶ συνωδεύσαμεν ὧδε μὲ παρατηρήσεις οὐκ ὀλίγας ἐν ὑποσημειώσεσιν, εἶναι εἷς τῶν ἐξ ἀδελφῆς ἀνεψιῶν τοῦ Μιχαήλ· ἐπειδὴ δὲ οὗτος εἶχε πολλοὺς ἀνεψιούς, εἶναι πρὸς τὸ παρὸν ἀδύνατον νὰ διακριθῇ μεταξὺ τούτων ὁ τῆς μονῳδίας συντάκτης[2].

Τρίτον ἐκ τοῦ αὐτοῦ κώδικος κείμενον (φύλλ. 113[6]) ἐτέθη ἐνταῦθα τὸ ἐξ 27 στίχων ποιημάτιον, ὅπερ ἀνεπίγραφον καὶ ἀνώνυμον εὑρίσκεται ἐν τῷ χειρογράφῳ τοῦ Μεσοποταμίτου μεταξὺ ἐπιστολῶν τινων Εὐθυμίου τοῦ Ματάκη καὶ τῆς εἰς Μιχαὴλ τὸν Χωνιάτην ἀνεπιγράφου μονῳδίας· ἀλλ' ἐκ τῆς ὕλης τοῦ ποιηματίου δῆλον ὅτι συγγραφεὺς αὐτοῦ εἶναι ὁ Μιχαήλ· ἀπαριθμεῖ δὲ ἐν τούτῳ ὅσα ἔπραξεν ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τύπον εὐχῆς πρὸς τὴν Θεοτόκον, καὶ εὔχεται ὅπως ἀξιωθῇ νὰ τελευτήσῃ τὸν βίον ἐν αὐταῖς ταῖς Ἀθήναις. Τὸ ποιημάτιον ἐγράφη πιθανῶς ἐν Κέῳ, ἐπειδὴ δὲ τοῦτο ἔταξεν ὁ Μεσοποταμίτης πρὸ τῆς μονῳδίας, δύναται νὰ ἐκληφθῇ ὡς τὸ ἔσχατον ἴσως ἔργον τοῦ Μιχαὴλ καὶ οἱονεὶ κύκνειον αὐτοῦ πρὸς τὰς περιλειπομένας αὐτῷ Ἀθήνας ᾆσμα.

Ἀπὸ δὲ τοῦ *τετάρτου* μέχρι τοῦ *ἑβδόμου* ἐνταῦθα κειμένου περιέχονται τέσσαρες ἐπιστολαὶ τοῦ μητροπολίτου Ναυπάκτου Ἰωάννου τοῦ Ἀποκαύκου, γνωστοῦ ἤδη ἐκ τῶν πρὸς αὐτὸν ἐπιστολῶν Μιχαὴλ τοῦ Χωνιάτου[3], ἔκ τινων δεδημοσιευμένων αὐτοῦ ἐπιστολῶν[4] καὶ ἐξ ἑτέρων πολλῶν ἀνεκδότων εἰσέτι γραμμάτων αὐτοῦ, περιεχομένων ἐν τρισὶν ἰδίᾳ κώδιξιν[5]. Αἱ ὧδε καταχωριζόμεναι ἐπιστολαὶ τοῦ Ἀποκαύκου (ἀριθ. 4—7) ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ κώδικος τοῦ Μεσοποταμίτου (φύλλ. 4[α], 7[α], 8[δ], 69[α]), καὶ ἡ μὲν πρώτη ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Ἀθηνῶν Μιχαήλ, ὅστις καὶ ἀπεκρίθη αὐτῷ διὰ τῆς ἤδη γνωστῆς 166ης παρὰ Λάμπρῳ ἐπιστολῆς αὐτοῦ[1]· ἡ δὲ ἑτέρα ἀπευθύνεται πάλιν πρὸς τὸν αὐτὸν Μιχαήλ, εἰ καὶ περιεσώθη καὶ ἀνεπίγραφος καὶ ἀκέφαλος· ἐπειδὴ δὲ πρόκειται ἐν αὐτῇ περὶ τῆς ἀποκαταστάσεως ἑνὸς τῶν ἀνεψιῶν τοῦ Μιχαὴλ διὰ τῆς προστασίας τοῦ Κωνσταντίνου Δούκα, φανερὸν ἐντεῦθεν ὅτι ἡ κεκολοβωμένη τοῦ Ἀποκαύκου ἐπιστολὴ εἶναι ἀπαντικὴ πρὸς τὴν ἤδη γνωστὴν 175ην τοῦ Μιχαὴλ ἐπιστολήν[2]. Ἀπαντητικὴ πρὸς τὸν αὐτὸν Μιχαὴλ εἶναι καὶ ἡ ἑτέρα τοῦ Ἀποκαύκου ἐπιστολὴ (ἀριθ. 6), ἥτις ἔχει σχέσιν πρὸς πόνημά τι τοῦ Μιχαήλ, ἴσως ἀλλαχόθεν ἄγνωστον, εἰ μὴ ἀντὶ τοιούτου ἐκλάβωμεν τὴν ἤδη γνωστὴν καὶ μακρὰν ἐκείνην ἐπιστολὴν τοῦ Μιχαὴλ πρὸς τὸν Ἀπόκαυκον, ἐν ᾗ ὁ λόγος ὡσαύτως «περὶ τοῦ ἐντὸς ἀνθρώπου καὶ τοῦ ἐκτός»[3]. Τετάρτη τοῦ Ἀποκαύκου ἐπιστολὴ ἐτέθη ἐνταῦθα (ἀριθ. 7) ἡ πρὸς Γεώργιον τὸν Χωνιάτην, ἀνεψιὸν τοῦ Μιχαὴλ ἤδη γνωστόν[4].

Ὄγδοον κείμενον ἐκ τοῦ κώδικος τοῦ Μεσοποταμίτου (φύλλ. 42[α]—42[δ]) ἐτέθη τὸ παριστῶν γράμμα προβληματικὸν πρός τινα ἐν Ἀθήναις ἐλλόγιμον, ἀνώνυμον μέν, ἀλλ' οὗ τὸ ὄνομα ἔφερε καὶ ὁ γράφων αὐτῷ. Τὸ γράμμα τοῦτο ἀνεπίγραφον ὂν εὑρίσκεται μεταξὺ τῶν ἐπιστολῶν Ἰωάννου τοῦ Ἀποκαύκου, καὶ ἂν ἐξῆλθεν ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ, βεβαίως δὲν ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Χωνιάτην Μιχαήλ, ἀλλὰ πρός τινα Ἰωάννην.

Τέλος *ἔνατον* κείμενον ἐτέθη τὸ ἐκ τοῦ αὐτοῦ κώδικος (φύλλ. 131[α]—131[δ]) ἐπ' ὀνόματι «τοῦ Μακρεμβολίτου» γράμμα πρός τινα «ὑπέρτιμον», ὃν τοῦτο χαρακτηρίζει ὡς ἀρχιερέα· βεβαίως δὲ πρόκειται ἐνταῦθα περὶ τοῦ μητροπολίτου Νικολάου τοῦ Ἁγιοθεοδωρίτου, ὅστις, ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω, ἔφερε τὸ τοῦ «ὑπερτίμου» ἀξίωμα[5]· ἄλλως δὲ ἐν αὐτῷ

---

[1] *Σ. Λάμπρος*, Αἱ Ἀθῆναι περὶ τὰ τέλη τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος. Ἀθήνησι 1878, σ. 106-108.

[2] Τὰ ὀνόματα τῶν ἀνεψιῶν τοῦ Μιχαὴλ ὅρα ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ, τ. Β′, σ. 139-142, 155, 162-187, 237-240, 248-249, 267-271, 324-326.

[3] Αὐτόθι, τ. Β′, σ. 281-282, 330-333, 339-346, 350.

[4] *Β. Βασιλειέβσκι* Epirotica saec. XIII ἐν τοῖς «Βυζαντινοῖς Χρονικοῖς», τ. 3, σ. 233-299. *Α. Π.-Κεραμέως* Ἀνάλεκτα, τ. Β′, σ. 361.

[5] *Α. Π.-Κεραμέως* Ἱεροσολ. βιβλιοθήκη, τ. Α′, σ. 338-343. *H. Coxe*, Catal. cod. MSS. biblioth. Bodleianae, τ. 1, σ. 223. Δελτίον τῆς ἱστορ. καὶ ἐθνολογ. ἑταιρίας, τ. Γ′, σ. 451-455, ἔνθα τὸ περὶ συνοικισμοῦ τῶν Ἰωαννίνων ἄρθρον μου.

[1] Ἔνθ. ἀν. τ. Β′, σ. 330.

[2] Αὐτόθι σ. 350.

[3] Αὐτόθι σ. 339-346.

[4] Αὐτόθι σ. 139-146, 162.

[5] Πρὸς Νικόλαον τὸν Ἁγιοθεοδωρίτην ἀπευθύνεται καθ' ἡμᾶς καὶ ἡ παρὰ Λάμπρῳ ἐπιστολὴ Γρηγορίου τοῦ Ἀντιόχου. Ὅρα ἔνθ. ἀν. τ. Β′, σ. 400-409.

τῷ γράμματι γίνεται μνεία καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ λογοθέτου. Τὸ γράμμα στέλλεται τῷ Νικολάῳ ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου φαίνεται διέτριβεν ὁ μητροπολίτης· ὁ δὲ τὰς Ἀθήνας ἐπισκεφθεὶς Μακρεμβολίτης ἦτο, ὡς ἐξ αὐτοῦ φαίνεται τοῦ γράμματος, ἀνὴρ αὐλικός, καὶ δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ συνταυτίζηται πρὸς τὸν ἐπὶ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ γνωστὸν Δημήτριον Μακρεμβολίτην[1].

Πάντα τὰ ἐννέα ταῦτα κείμενα ἐκτὸς τῆς ἱστορικῆς αὐτῶν σημασίας παρουσιάζουσι καὶ ἐνδιαφέρον καθαρῶς φιλολογικόν· ἰδίᾳ δὲ σημειώσεως ἄξιαι εἶναι αἱ πολυάριθμοι ἐν αὐταῖς πρωτοφανεῖς λέξεις, αἵτινες ὡς εἰκὸς δὲν εὑρίσκονται οὐδ' ἐν τοῖς λεξικοῖς. Λέξεις τοιαῦται εἶναι αἱ ἑπόμεναι.

ἀειπόρευτον, τό. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος ἐν τῇ ἐπιστολῇ 4.

ἀναπάλειπτος. Ἀνώνυμος ἐν τῇ ἐπιστ. 8 «τῇ καρδίᾳ σε ἐγγραψάμενοι ἀναπάλειπτον ἔξομεν».

ἀντεπισάττω. Ἀνώνυμος Χωνιάτης ἐν τῇ μονῳδίᾳ 2, § 4 «τὸν ἐκείνου φόρτον — — — ἐμοὶ ἀντεπέσαξεν».

ἀπαρείκαστος. Ἀνώνυμος Χωνιάτης αὐτόθι § 9 «λόγῳ καὶ ἀρετῇ τοῖς καθ' ἡμᾶς ἀπαρείκαστε καὶ ἀσύγκριτε».

ἀπόξυλος. Ἀνώνυμος Χωνιάτης αὐτόθι § 10 «κατὰ τοὺς ἀποξύλους τῶν ἰατρῶν».

αὐτογλώσσως. Ἀνώνυμος Χωνιάτης αὐτόθι § 4 «καὶ γράμμασι καὶ αὐτογλώσσως ἐμοὶ ἀντεπέσαξεν».

βαρυβραχέων, ὁ. Ἀνώνυμος Χωνιάτης αὐτόθι § 1 «γῆ — — σειομένη διά τινος βαρυβραχέοντος μυκητίου».

βωμολοχικῶς. Ἀνώνυμος Χωνιάτης αὐτόθι § 10 «οὐδὲ γὰρ βωμολοχικῶς γλωσσαλγίαις τὸν λόγον ἐπέχραινεν».

διάχυτος. Ὁ αὐτὸς αὐτόθι § 6.

διομιλέω. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος ἐν τῇ ἐπιστ. 5 «ἀναμεινάτω — — ἕως τῷ μεγαλουργῷ ἐντεύξομαι καὶ τούτῳ διομιλήσομαι περὶ τῶν κατ' ἐμὲ» κτλ.

ἐγερτήριος, ὁ καὶ ἡ. Ἐν τῷ Θησαυρῷ Στεφάνου καὶ παρὰ τῷ Σοφοκλεῖ σημειοῦται ἐκ τοῦ Αἰλιανοῦ μόνον τὸ οὐδ. *ἐγερτήριον*. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος ἐν ἐπιστ. 6 «Ἐπίπεμπέ μοι ἐγερτηρίους εὐχάς». Πρὸ τοῦ Ἀποκαύκου ὁ Θεσσαλονίκης Εὐστάθιος· «οἷα σάλπιγξ ἐκείνη ἡ πρὸς

[1] *Κιννάμου* Ἱστοριῶν σ. 37, ἔκδοσ. Παρισίων.

ἀνάστασιν ἐγερτήριος». W. Regel, Fontes rerum byzantinarum, τ. 1, σ. 58, 11.

ἐλλιμενιστέον. Ἀνώνυμος Χωνιάτης ἐν τῇ μονῳδίᾳ § 11 «Ἐλλιμενιστέον τοιγαροῦν τὸν λόγον σιγῇ».

ἐνίσχυρον, τό. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος ἐν ἐπιστ. 5 «τὸ τῶν σῶν ἐνίσχυρον προσευχῶν».

ἐσκελεύω. Ἀνώνυμος Χωνιάτης ἐν τῇ μονῳδίᾳ § 4 «τοῦ διδασκάλου πεζεύειν κατὰ κυμάτων καὶ τὸν διὰ τούτων περίπατον ἐσκελεύοντος».

ἡμίνεκρος. Ἀνώνυμος Χωνιάτης § 6 «σῶμα ἡμίνεκρον». Ἰωάννης Ἀπόκαυκος ἐν ἐπιστ. 7 «νεκρὸς γὰρ οὐκ εἰμί, — — ἡμίνεκρος δέ».

ἰσηχορηγέω. Ἀνώνυμος Χωνιάτης § 8 «ἰσηχορηγουμένοις τοῦ δικαίου τὴν πλάστιγγα».

ἰσχιατική, ἡ = ἰσχίασις. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος ἐν ἐπιστ. 6 «νόσος γάρ μοι καὶ ἰσχιατικὴ ἐπείσφρησεν».

καινοφυής. Ἀνώνυμος ἐν ἐπιστ. 8 «Ἀγάπην ταύτην καινοφυῆ καὶ ξενίζουσαν εἴποι τις».

καταμελιτάω = καταμελιτόω. Εὐθύμιος Τορνίκης § 7 «τὰ ἀνάκτορα περιήχεις καὶ κατεμελίτας τὸν σύλλογον».

κοσμοσώτειρα. Εὐθύμιος Τορνίκης § 2 «Τολμᾷ σοι καὶ πρὸς τὴν τῶν Ἀθηνῶν εἰπεῖν πολιοῦχον, τὴν παρθένον, τὴν κοσμοσώτειραν».

μεσεύς. Ἀνών. Χωνιάτης ἐν τῇ μονῳδίᾳ § 10 «τὸν μεσέα σίδηρον».

νύκτερον, τό. Οὐδέτερος τύπος τοῦ γνωστοῦ *νύκτερος*. Εὐθύμιος Τορνίκης § 5 «ταῦτα δὴ τὰ νύκτερα καὶ λανθάνοντα».

οἰακόστροφος, ὁ. Σημειοῦ τὸν τονισμόν. Εὐθύμιος Τορνίκης § 1 «τῆς ψυχῆς ὁ οἰακόστροφος».

ὁμοθελητής. Ἀνώνυμος ἐν ἐπιστ. 8 «ὁ τῆς ἀγάπης ὁμοθελητής τε καὶ νομοθέτης κύριος».

παρασάλευσις. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος ἐν ἐπιστ. 7 «τοῦ λογιστικοῦ παρασάλευσις» Ἡ λέξις αὕτη ἦτο γνωστὴ ἐκ χρήσεως τοῦ Κοραῆ. Ὅρα Σ. Κουμανούδη Συναγωγὴν νέων λέξεων, τ. Β΄, σ. 778.

περικνάω. Εὐθύμιος Τορνίκης § 7 «περικνῶμαι τὰ ὦτα».

πενητεία. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος ἐν ἐπιστ. 6 «τὴν ἡμετέραν ἐν λόγοις πενητείαν ὀλβίζοντι».

πρόσπηλος. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος ἐν ἐπιστ. 6 «τῷ δούλῳ γίνεται πρόσπηλος» (ἡ ψυχή).

ὑπερελαφρίζω. Εὐθύμιος Τορνίκης § 6 «ὡς ἂν ὁ νοῦς — — πρὸς τὸν ἄνω δρόμον ὑπερελαφρίζοιτο».

ὑποφωτίζω. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος ἐν ἐπιστ. 4 «ὡς μὴ ὑποφωτίσοι τοσούτῳ τὰ μὴ καθ' ἕκαστα πραττόμενα».

χειραλγής. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος ἐν ἐπιστ. 7.

ψευδεπιπλάστως. Ἀνώνυμος Χωνιάτης ἐν τῇ μονῳδίᾳ § 10 «τὸ τῆς ἀστειοσύνης ψευδεπιπλάστως ἐπιτιθέμενοι ὄνομα».

ὠμοσαρκέω. Ἀνώνυμος Χωνιάτης αὐτόθι § 40 «ὠμοσαρκοῦσι τοῖς πράγμασι».

1

ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΤΟΥ ΤΟΡΝΙΚΗ

ΛΟΓΟΣ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΘΗΝΩΝ ΤΟΝ ΥΠΕΡΤΙΜΟΝ

1. Ἀποροῦσιν οἱ λόγοι τίνα θρηνήσουσιν, τὸν ὑπέρτιμον πεσόντα, ἢ ἑαυτοὺς συγκατενεχθέντας καὶ κειμένους πτῶμα παγχάλεπον ; τὸν πρόεδρον τῆς τῶν λόγων πόλεως, ἢ τὴν πόλιν αὐτήν ; τὸ μέχρι μὲν τοῦ παρόντος τῶν λόγων ἔδαφος, ἀλλὰ νῦν ἐξαίφνης ἀμουσίας χωρίον καὶ συμφορᾶς καταγώγιον ; Ὦ κοινοῦ πάθους· ὦ πανδήμου κακοῦ. Κεῖται μὲν ὁ τῆς Ἀττικῆς φωστήρ, ὁ τῆς Ἐκκλησίας κόσμος, τὸ τῶν ἀρχιερέων ἀγλάϊσμα, τῆς συγκλήτου τὸ κλέος, ὁ τὰ πάντα καλὸς ὑπέρτιμος, συγκαταβέβληται δὲ αὐτῷ καὶ λόγων κράτος καὶ ἡ τῶν ἀρετῶν ἑστία καὶ τὸ μέγα τῶν Ἀθηνῶν ὄνομα· ἐπὶ δὲ τούτοις σκυθρωπότης κοινὴ καὶ κοσμικὸν ἰδοὺ δάκρυον, καὶ συντρέχουσιν ἄλλος ἐπ' ἄλλῳ σεβόμενοι τῷ πάθει καὶ τὸ τῆς ζημίας ἀποκλαιόμενοι μέγεθος. Ὁ μὲν βαθὺ στένει καὶ ἀνακαλεῖται τὸν φίλον, ὃ δὲ δακρύει καὶ ἐπιβοᾶται τὸν εὐεργέτην, ὃ δὲ τὸν πρᾶον, ὃ δὲ τὸν λόγιον καὶ ἄλλος ἄλλο τι τῶν εἰς μνήμην ἡκόντων τοῦ πενθουμένου καλῶν· ὁ δὲ ἀδελφὸς Λογοθέτης—ἀλλ' οἴμοι, συγχεῖταί μοι ὁ λόγος καὶ κινεῖ τὸ πάθος τὰ δάκρυα—κλύει μὲν καὶ τοῦ τῶν πολλῶν στεναγμοῦ καὶ τοῦ τῶν ἀρετῶν καταλόγου καὶ ὑπερανάπτεταί οἱ τὸ δάκρυον· ἀναπερπάζων δὲ καὶ αὐτὸς καὶ τῶν ἀδελφικῶν χαρίτων τὸ σμῆνος καὶ προστιθεὶς τοῖς λεγομένοις ἃ τοῖς ἄλλοις ἠγνόηται, ὑψοῖ τὸν κλαυθμόν, ἐπαίρει καὶ ποιεῖται τὰ πάντα μεγίστου πένθους ὑπόθεσιν,

«Οἴχεταί μοι» λέγων «ὁ ἀδελφός, ἡ κρηπὶς τοῦ γένους, ἡ τῶν ἀδελφῶν εὐλογία, τῆς συγγενείας ὁ στέφανος. Οἴχεται ἡ φιλαδελφία, νικήσας τῶν Διοσκούρων τὰ σεμνὰ διηγήματα ὁ δίχα συζυγίας γεννήτωρ καὶ δίχα γάμου πατήρ, ὅσα καὶ τοῖς συγγόνοις εἰς γε κηδεμονίαν τὰ πατρὸς ἤρκεσε καὶ πολλὰ κατὰ πνεῦμα τούτοις γεγένηται. Οἴχεταί μοι ὁ ἁγιασμὸς τῆς οἰκίας, τῆς ψυχῆς ὁ οἰακόστροφος, ἡ ὑγεία τοῦ σώματος, ἡ τῶν μεριμνῶν λύσις, ἡ παντὸς πάθους παραμυθία, τὸ ἐμὸν ἐντρύφημα καὶ καλλώπισμα. Οἴχεταί μοι — ἀλλὰ πῶς καρτερῶ καὶ λέγειν ; — αὐτὸ φάος, αὐτὴ πνοή. Ἀλλ', οἴμοι, τίνα ταύτην οἴχῃ τὴν πορείαν, ἀδελφὲ φίλτατε ; τίνα στέλλῃ[1] ταύτην ὁδόν ; Ἆρά μοι ἐπανήξεις καὶ πάλιν ; ἆρά σε ὄψομαι τὸν ποθούμενον καὶ χρή με πέμπειν ἐς Ἀθήνας σὸν κομιστῆρα καὶ γράμματα, ἢ ἀμετάτρεπτά σοι τὰ τῆς ἀποδημίας καὶ ἀληθὲς τὸ θρυλούμενον[2], ἐγὼ δ' ὡς ἐν ὀνείρῳ ὑπὸ τοῦ πάθους πεπλάνημαι ; Ἐλάνθανον ἄρα χθές σε προπέμπων εἰς Ἅιδην, οὐκ εἰς Ἀθήνας τὰς σάς· ἠγνόουν, ὡς οὐκ ἐπὶ τὰ σοὶ φιλούμενα χωρία τῆς Ἀττικῆς μεταβαίνεις, ἀλλ' εἰς τὰ Περσεφόνης καὶ Πλούτωνος· ἢ γὰρ ἂν ἀμφοτέραις εἰχόμην καὶ τὴν ὁδὸν ἀπεκώλυσα, ἢ συνειπόμην τῷ ποθουμένῳ μέχρι καὶ τάφου[3] καὶ μνήματος. Ὦ θρυλουμένη[4] πόλις Ἀθήνα[5], ⟨σὲ καὶ⟩[6] μόνον ἀδελφὸς χρυσέαν ὄντως διὰ τοῦ λαμπροτάτου κόσμου τῶν ἀρετῶν καὶ εἶναι καὶ καλεῖσθαι πεποίηκεν, ὡς ὑπόχαλκόν ⟨τι ν⟩ῦν[7] τοῦτο τὸ δυσηχὲς ἡμῖν ἠχήσας τοιαύτην ἀποστείλασα φήμην. ἢ δὴ γενέσθαι μὴ ὤφελε. Ποῦ σὺ καὶ ὁ τεθρυλημένος[8] τοῦ Ἐλέου βωμός ; Εἴπερ οὐκ ἔλαθες οἶκτον τῶν τοσούτων καλῶν, οἷς ὁ ἐμὸς ἀρχιερεὺς ἐσεμνύνετο, ἀλλὰ προῦδωκας οὕτω ῥᾳδίως τὸν παρὰ πᾶσι ζητούμενον».

2. Τολμᾷ καὶ πρὸς τὴν τῶν Ἀθηνῶν εἰπεῖν πολιοῦχον, τὴν παρθένον, τὴν κοσμοσώτειραν. «Σὺ μέν, ὦ δοχεῖον τῆς καθαρότητος, τὸν ἁγνὸν τῆς Ἐκκλησίας νυμφίον πρὸς ἑαυτὴν ἐφειλκύσω καὶ λειτουργεῖν

---

1 Ἐν τῷ κώδικι *στέλη*.

2 Ἐν τῷ κώδικι *θρυλλούμενον*.

3 Ἐν τῷ κώδικι *τάφον*, τῆς λέξεως οὔσης κεκλασμένης καὶ ἐπιφερούσης τὸ σημεῖον τοῦ *ον*.

4 Ἐν τῷ κώδικι *θρυλλουμένη*.

5 Οὕτως ἐν τῷ κώδικι.

6 Μικρὸς τόπος διάτρητος, ἔνθα τὸ σημεῖον τοῦ *καὶ* μόλις διακρίνεται.

7 Μικρὸς τόπος ὡσαύτως διάτρητος, ἐν ᾧ χωροῦσι τρία στοιχεῖα.

8 Ἐν τῷ κώδικι *τεθρυλλημένος*.

σοι μετὰ τῶν ἀγγέλων ἐκάλεσας, τοῦ τὴν (?) κἀκείνῳ τὸ σπουδαζόμενον διαβῆναι τὸν τῇδε βίον καὶ πρὸς τὰ ὑψηλότερα μετατάξασθαι· τὸ δὲ σὸν περίκλυτον τέμενος, ἡ σὴ περιθρύλητος[1] πόλις καὶ τρίτος ἔγωγε, οὐ φέρομεν τὴν ζημίαν καὶ τὴν ἀδικίαν ἐπιβοώμεθα. Οἷος ἡμῖν ἐπιλέλοιπε τῷ ναῷ μὲν θύτης, Ἀθηναίοις δὲ ὁ προστάτης καὶ τοῖς ἀδελφοῖς ὁ παρήγορος». Ταῦτα λέγει δακρύων ὁ Λογοθέτης, ταῦτα θρηνῶν ἀναφθέγγεται· ἀδελφαὶ δὲ καὶ νύμφη, τὰ καλλιστεῖα τοῦ θήλεος, θρηνοῦσαι μὲν οὐ συγκαλοῦνται λιγυρώτερον κόψασθαι, οὐδὲ τοῖς πολλοῖς ἐξάκουστα κλαυθμυρίζονται, αὐταί τε σεμνότητες οὖσαι τύπος καὶ πάσαις ἀρεταῖς διαλάμπουσαι καὶ τὸν μέγαν ἐν ἀρχιερεῦσι πενθοῦσαι, τὸν ὑπέρτιμον καὶ ὑπέρσεμνον. Εἰσελθοῦσαι δὲ εἰς τὸ ταμεῖον καὶ σκότος ἑαυταῖς — κατὰ τὸ γεγραμμένον — συγκλείσασαι, στενάζουσιν ἐκ βαθέων καὶ σῶφρον ἐπιστάζουσι δάκρυσιν, «Τίς ἡμῶν τὴν καλὴν ἁρμονίαν» λέγουσαι «διαλέλυκε; τίς τὴν χρυσέαν ὄντως σειρὰν διέρρηξε; τίς ἀδελφῶν χορὸν διεσπάραξε, τὸν κορυφαῖον ἀποσπάσας καὶ προὔχοντα; μὴ καὶ πάλιν πρέσβυς παρὰ βασιλέως ἐστάλη, καὶ λιπὼν ἡμᾶς ὀξὺν ποιεῖται τὸν δρόμον, τὰ τῷ βασιλεῖ φίλα καταπραξάμενος; Ὤ, εἴθε ἦν πρεσβεία καὶ ταῦτα καὶ εἰς μακρὰν ὁδὸν ἀπεδήμησε· ἦν γὰρ ἂν ἐλπιζομένη καὶ ἡ ἐπάνοδος· νῦν δὲ ἀλλὰ μακρὰ μὲν ὡς ἀληθῶς ἡ πορεία, μακροτάτη δὲ ἡ ἀποδημία καὶ ὡς φασιν ἀνυπόστροφος. Ποῖος ἔχει σε χῶρος τὸν ἡμέτερον λύχνον; ποία σε πόλις κεκλήρωται; Ἐὰν τὰς σὰς Ἀθήνας οἰκῇς, πρὸς ἃς δρομαίως ὑπείγου τοῖς ἐνθαδὶ συνταξάμενος, τάχα σε καθιούμεθα καὶ νῦν περιμένουσαι καὶ τὴν γλυκεῖαν ὄψιν οὐκ ἀπελπίσομεν· εἰ δ' ἀλλαχοῦ που μετέβης ἐκεῖθεν βασιλικοῖς κελεύσμασιν ὑπερετησόμενος, μόνον ἴτω τῶν ἐπιγείων ὁ χῶρος καὶ πάλιν τὸν ποθούμενον ἕξομεν. Πολλάκις σε τοῖς βασιλείοις ἐγκαρτεροῦντα καὶ τῷ κρατοῦντι προσδιαλεγόμενον ἀνεμείναμεν, καὶ ἔθελγες ἡμᾶς ἐπανήκων τῷ προσηνεῖ καὶ βλέμματι καὶ φωνήματι· νῦν δ' ἀλλὰ πικρὸς ἡμῖν ἄγγελος ἦλθεν ἀπαγορεύων τὴν ἔλευσιν. Οὐκέτι σου τὴν προσηνῆ θέαν ὀψόμεθα· οὐκέτι σου τῆς ἱλαρᾶς φωνῆς ἀκουσόμεθα· οὐκ ἐτιλαμπροὺς ἡμῖν ποιήσεις τοὺς οἴκους, μόνος[2] ἐν τούτοις φαινόμενος, καὶ τὸν σεπτὸν παρθενῶνα τοῦτον, ὃν ὑπὸ ταῖς σαῖς εὐχαῖς ἐθεμελιώσαμεν· οὐκέτι κοσμήσεις ἡμῖν τὴν τράπεζαν, ἅλατι θείῳ παρατύων αὐτὴν καὶ πνευματικὰ συμπαραμιγνύων καὶ ὑψηλότερα βρώματα·

[1] Ἐν τῷ κώδικι *περιθρύλλητος*.

[2] Μήπως «μόνον»; Σ. Σ.

οὐκέτι βελτιώσεις καὶ σωφρονίσεις ἡμᾶς, πασῶν ἀρετῶν ὑπόδειγμα τὴν σὴν διαγωγὴν προτιθέμενος».

3. Τοιοῦτός σοι καὶ ὁ τῶν ἀδελφῶν καὶ τῆς νύμφης ὁ θρῆνος, ὦ δέσποτα· τὰ δὲ τῆς ἱερᾶς τῶν συμποιμένων λογάδος, τὰ δὲ τῶν ἐν τέλει καὶ τῶν ὑψηλοτέρων καὶ τοῦ τῆς πολιτείας πληρώματος, ποίαν ψυχὴν οὐ συνθρύπτουσι; Θρηνεῖ σε τῶν πατριαρχῶν ἡ τριάς, τὸν τέταρτον μετ' αὐτοὺς καὶ τῆς Τριάδος ζηλωτὴν ὑπέρμαχον· ὁ οὐκουμενικὸς καὶ ἡμέτερος πατριάρχης τὸν οἰκουμενικὸν λαμπτῆρα, τὸν πανταχοῦ ταῖς ἀρεταῖς διαλάμψαντα· ὁ τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τῆς Ἁγίας Γῆς ἀρχιποίμην τὸν ἱερὸν ποιμένα καὶ ἅγιον· ὁ τὴν Θεουπολιτῶν κατακοσμῶν ἐκκλησίαν τὸν τοῦ Θεοῦ πολίτην καὶ κληρονόμον τῆς ἄνω πόλεως. «Οἴμοι» λέγοντες, «ὅτι ἀπόλωλεν εὐλαβὴς ἀπὸ τῆς γῆς[1], ὅτι ἐξέλιπεν ὁ σοφὸς ἐν ἀρχιερεῦσιν, ὁ σοφίαν γνοὺς καὶ παιδείαν καὶ νοήσας λόγους φρονήσεως, δέξασθαί τε στροφὰς λόγων καὶ κρῖμα κατευθύναι[2] δυνάμενος καὶ — τοῦτο δὴ τὸ τοῦ ἀποστόλου — εἰς Θεὸν αἰχμαλωτίζειν ἅπαν νόημα δεξιώτατα[3], ὁ σεμνὰ λέγων (κατὰ τὸ γεγραμμένον) καὶ ἀνοίγων ἀπὸ χειλέων ὀρθά[4], ⟨οἷς⟩ ὁ ⟨τῷ⟩[5] Θεῷ φίλος χαρακτηρίζεται».

4. Ἡ δὲ καθ' ἡμᾶς ἀδελφότης ὀρφανίαν ἄντικρυς ἀποδύρεται καὶ ἴσταταί σοι ἄλλος ἄλλοις ἀγαθῶν ἀφηγούμενος, ὧν αὐτοῦ παρεῖχες ἑκάστοτε, τὰ μὲν τοῦ ἀδελφοῦ Λογοθέτου, ὃν τῷ χαρίσματι Θεὸς τῆς ἀντιλήψεως ἐχαρίτωσε, τὰ δὲ πολλὰ καὶ δι' ἑαυτοῦ τὰς οἰκείας χεῖρας τούτοις ἁπλῶν καὶ ὧν ἄν τις χρῄζει μεταδιδούς. Οὐκ ἦν ἐπιὸν[6] πάθος, ὃ μὴ διὰ σοῦ τὴν θεραπείαν ἐλάμβανεν· ἢ γὰρ τῆς ἐκ τῶν λόγων ἔχρῃζε παρακλήσεως καὶ ἥρκει σοι τὸ ῥεῦμα τῆς γλώττης ὑποσῦραι τοῦ κακοῦ τὴν ἐπήρειαν, ἢ λαβεῖν ἐδεῖτό τε καὶ παραμυθήσασθαι ἔνδειαν καὶ ταχὺν εὑρισκέ σε δότην καὶ ἱλαρώτατον. Ὤ πόσους ἔθρεψας τῶν ἀρχιερέων, οἷς οὐκ αὐτάρκη[7] τὰ βρώματα, πόσοις ἐβάρυνας χρυσίῳ τὰς χεῖρας, πόσοις παρέσχες ἐνδύματα, «Ἐνδύσασθέ μοι» λέγων «οἱ ἱερεῖς, ἅπερ ἀπὸ δικαίων πόρων ἔχω κτησάμενος». Ἀλλ' εἶχέ τις εἰπεῖν πρὸς τὸν βασιλέα καὶ τὸν

[1] ὅτι—γῆς] Μιχαίου Ζ′, 2.

[2] σοφίαν—κατευθύναι] Παροιμ. α′, 2, 3.

[3] εἰς Θεὸν—νόημα] Πρὸς Ῥωμ. 2, ι′, 5.

[4] σεμνὰ—ὀρθά] Παροιμ. η′, 6.

[5] οὕτω συμπληρῶ δύο μικροὺς τόπους ἐν τῷ κώδικι διατρήτους.

[6] Ἐν τῷ κώδικι *ἐπιών*.

[7] Ἐν τῷ κώδικι *οὐκαυτάρκη*.

βασιλικὸν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας ἔλεον ἐκκαλέσασθαι; ἤρκει τῷ ὑπερτίμῳ γνωρίσας τοῦτο καὶ τοῦ λοιποῦ φροντίδων ἀπήλλακτο· εὐθὺς γὰρ ἐζήτεις τὸν Λογοθέτην, καὶ προσιὼν μετὰ τοῦ συνήθους ἐκείνου βλέμματός τε καὶ σχήματος καὶ τῆς ἐπικοσμούσης αἰδοῦς, ἥς γε εἶχες ἐπικαθημένης πειθοῦς τοῖς χείλεσιν, ἀπήγγειλες αὐτῷ τὰ πρὸς χρείαν καὶ ἦν ὁ ἀδελφός σοι πειθήνιος· πῶς δὲ οὐκ ἔμελλεν ὁ ταχὺς αὐτόθεν εἰς οἶκτον καὶ πρὸς ἀντίληψιν ἑτοιμότατος ὑπ᾽ ἀδελφοῦ τοιούτου παρακαλούμενος; Καὶ ὅπερ εἶναι λέγεται τὸν ἀρχιερέα μεσίτην τῶν ἀνθρώπων καὶ τοῦ Θεοῦ, τοῦτο κἀνταῦθα παρεδείκνυς ὁ ἀληθὴς ἀρχιερεὺς τοῦ Θεοῦ· ἐλάλεις πρὸς τὸν ἀδελφόν, ὡς Ἀαρὼν πρὸς Μωϋσῆν τὸν ὑποφήτην Θεοῦ, ὁ δὲ ἀνῆγε πρὸς τὸν καθ᾽ ἡμᾶς Θεόν, τὸν αὐτοκράτορα, τὰ λεγόμενα καὶ αὖθις διὰ σοῦ τοῖς ἀνθρώποις τὰ τοῦ αὐτοκράτορος ἐχρημάτιζε.

5. Τί δὲ ἀλλὰ πρὸς ἀρχιερεῖς σοι ταῦτα μόνον, ἀλλ᾽ οὐχὶ καὶ πρὸς μοναχοὺς καὶ μιγάδας καὶ πᾶσαν τύχην τοῦ πολιτεύματος; Βαβαὶ πόσοις ὀργὴν βασιλικὴν διὰ τοῦ ἀδελφοῦ κατεστόρεσας, πόσοις ἤνοιξας τὰ σπλάγχνα τοῦ βασιλέως, κατὰ καιρὸν κλειόμενά[1] τε καὶ ἀνοιγόμενα. Καὶ φόνου μέν τινας οὐκ ἐρύσω, κατὰ τὸν ὁμωνυμοῦντά σοι μέγαν θύτην ἐκεῖνον, τῆς Μυρέων τὸ καύχημα, ὅτι μὴ βασιλέα φονοῦντα πλουτοῦμεν καὶ πρὸς ὀργὴν ἀπαραίτητον· κόρας δὲ πολλάς, δυστυχούντων τέκνα πατέρων, κατ᾽ ἐκεῖνον ἐνυμφαγώγησας, ἐκ τῶν θυρίδων τοῦ βασιλικοῦ ταμιείου τὸν χρυσὸν ἀντιστρόφως ἐξακοντίσας τοῖς χρῄζουσι. Κοινὸς ἄρα[2] ἦσθα λιμὴν τοῖς τὸ πλατὺ τοῦ βίου πέλαγος διαπλέουσι· κοινὸς τοῖς ναυαγοῦσι φρυκτήρ, κοινὸν τοῖς ξύμπασι παραμύθιον. Χηρῶν δὲ προστάτης καὶ πατὴρ ὀρφανῶν τίς οὕτω κατὰ τὸν μέγαν Ἀθηνῶν[3] ἐχρημάτισεν; ὃν πάλαι καὶ τοῖς τοῦ Θεοῦ βουλήμασιν ὑπηρετούμενος βασιλεὺς καλῶς ἄρα καὶ δικαίως τοῦ τῶν ὀρφανῶν προὐστήσατο τάγματος. Ἐξ ἐκείνου γοῦν ἐννοήσας οἷον καλὸν ὀρφανῶν προστασία καὶ πενομένων προμήθεια, μετεβίβασε τὴν κλῆσιν εἰς ἔργον καὶ τὴν ἐπωνυμίαν ἤγαγεν εἰς ἀλήθειαν, καλὸν εἶναι φάμενος ὀρφανοτρόφον εἶναι ἢ λέγεσθαι, κρεῖττον ἔχων τὸ ⟨ἐκ⟩[4] πραγμάτων καὶ μὴ ἐκ τῆς ἀξίας παρωνυμίζεσθαι. Πολλούς, εὖ οἶδα, τῶν παρεστώτων οἱ λόγοι μάρτυρας ἔχουσιν, οὓς καὶ εἶδον θρηνοῦντας καὶ θαλερὸν τὸ δάκρυον ἀκοντίζοντας, καὶ μακρὸν ἤκουσα

[1] Κλειόμενά] ἡμετέρα διόρθωσις ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ κώδ. ἀκαταλήπτου μοι *λεγόμενά*.
[2] Ἐν τῷ κώδικι *ἄρα*.
[3] Φαίνεται ὅτι ἐλλείπει λέξις τις, ὡς π. χ. «λοιμόν». Σ. Σ.
[4] Ἡμετέρα προσθήκη.

ποιουμένους τῶν εὐεργεσιῶν τὸν κατάλογον· συνελόντα γὰρ εἰπεῖν ἢ εὖ τις ἔπαθεν ὑπ᾽ αὐτοῦ, ἢ εὖ ἤκουσεν, ἢ ὑπὲρ λίαν ἐφιλήθη καὶ ταῖς διφθέραις τῆς ψυχῆς ἐγκατῴκισται.

6. Ὦ καρδίας πλάτος, πάντας χωροῦν καὶ δεχόμενον· ὦ ψυχῆς γλυκύτης εἰς πάντας φθάνουσα καὶ μὴ τῷ συνεχεῖ τῆς μεταδόσεως ἐπιλείπουσα· ὦ μάννα θεῖον, σήμερον κενούμενον καὶ αὔριον πληθυνόμενον· ὦ ποταμὸς ἀγάπης εἰς πολλὰ σχηματιζόμενός τε καὶ μεριζόμενος καὶ πλήθων πάλιν τοῖς ῥεύμασιν· ὦ ἄνθρωπος ἀποστολικός· ὦ τοῦ Εὐαγγελίου μαθητὴς καὶ διδάσκαλος· οὐ γὰρ τοὺς ἀγαπῶντας μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς μισοῦντας ἠγάπησεν[1], εἰ καί που τέως ἦσαν οὗτοι τινές. Οὕτως ἀπεῖχε τοῦ λυπῆσαι τινά, ὥστε καὶ τὸν δυσμενοῦντα κατεμάλθασσε[2] καὶ τῷ προσηνεῖ τοῦ ἤθους καὶ μειλιχίῳ καὶ τῇ τοῦ στόματος μελιχρότητι πλέον ἢ τοῖς κρούμασιν Ὀρφεὺς καταθέλγων εἰς ἀγάπην παρεβιάζετο· τῦφον δὲ καὶ ἀλαζονείαν οὐδ᾽ εἴπερ ἦν ἐξεπίστατο· ὃν οὐδὲ προσειπεῖν τις ἔφθασε πρότερον, οὐδὲ κλῖναι πλέον τὴν κεφαλήν, ταῦτα δὴ τὰ τῆς καλῆς χαρακτηρίσματα ταπεινώ⟨σεως⟩[3], καὶ ταῦτα τοσοῦτον περικείμενον ὄγκον ἀξιωμάτων καὶ τοσαύτῃ δόξῃ περιστεφόμενον, τὰ πρῶτα φέροντα τῆς συγ⟨κλ⟩ήτου[4] καὶ τῆς συνόδου τὰ τιμιώτερα. Τίς ἤκουσε τὸν ὑπέρτιμον καὶ οὐκ ἐσεβάσθη καὶ πρὸ τοῦ βλέμματος; τίς τὸν[5] Ἀθηνῶν ἐθεάσατο καὶ οὐχ ὑπεξέστη θώκου καὶ πόρρωθεν; Εἰ μὲν γὰρ τοῖς ἔξωθέν τις προσεῖχεν, ἀπὸ τῶν ἔξωθεν ἐξεπλήττετο· εἰ δὲ παρακύπτειν εἰς τὰ ἔνδον ἠπίστατο[6], τὰς ἀρετὰς κατενόει καὶ διὰ ταύτας ἐθαύμαζεν. Ἠττᾶτο δὲ ἄρα[7] τοῦ ἀνδρὸς ὥσπερ τῦφος, οὕτω καὶ γαστρὸς ἡδονὴ καὶ φλεγμαίνουσα τοῖς βρώμασι τράπεζα· οὐ γὰρ ἠνείχετο τρυφᾶν, ἄλλων πεινώντων, τὴν ἐντολὴν εὐλαβούμενος καὶ τὸ «φαγεῖν οὐκ ἐδώκατέ μοι» καὶ τὴν ἐντεῦθεν ἀπόφασιν[8]. Οὐκ ἤθελε τὴν γαστέρα παχύνειν, ὡς ἂν ὁ νοῦς ἐκλεπτύνοιτο καὶ ἀναβαίνειν ἔχοι ῥᾳδίως καὶ πρὸς τὸν ἄνω δρόμον ὑπερελαφρίζοιτο[9]. Ἐντεῦθεν ἀσιτίαι καὶ ἀγρυπνίαι καὶ πρὸς Θεὸν ὕμνοι παννύχιοι, ἡ κατὰ γῆς στρωμνὴ καὶ ὁ τάπης, ταῦτα δὴ τὰ νύκτερα καὶ λανθάνοντα. Ἐντεῦθεν ἡ κατὰ Θεὸν φιλοσοφία καὶ ἡ δι᾽ ἐγκρατείας τῆς ψυχῆς κάθαρσις, καὶ ἡ πρὸς Θεὸν ἀνάτασις ἢ ἀνάβασις.

[1] Πρβλ. Ματθ. ε΄, 44. — [2] Ἐν τῷ κώδικι *κατεμάλθασε*. — [3] Τόπος διάτρητος 4 στοιχείων ἐν τῷ κώδικι. — [4] Τόπος διάτρητος 2 στοιχείων. — [5] Ἐν τῷ κώδικι *τῶν*. — [6] Ἐν τῷ κώδικι *ὑπίστατο*. — [7] Ἐν τῷ κώδικι *ἄρα*. — [8] Πρβλ. Ματθ. κε΄, 42. — [9] Ἐν τῷ κώδικι *ὑπερλαφρίζοιτο*.

7. Ἡ δὲ τῶν λόγων χάρις ὁποία καὶ πόσα τὰ τῆς σοφίας γνωρίσματα; ῥητορικὴ κατορθουμένη πρὸς ἄκρον καὶ ἐπὶ τὸν σοφιστικὸν ἐντεῦθεν θρόνον ἀνάγουσα, φιλοσοφία καὶ Ἀριστοτέλεις καὶ Πλάτωνες, καὶ φύσις πολυπραγμονουμένη καὶ οὐρανὸς ἐρευνώμενος, καὶ ἐπὶ τούτοις τὰ ἡμέτερα καὶ θειότερα, δι' ὧν τὸ ἐκεῖθεν ἁλμυρὸν ἀποκλύζεται ῥεῦμα καὶ εἰς τὸ γλυκερὸν καὶ πότιμον μεταβάλλεται. Ἐγώ σε καὶ μετὰ ῥητόρων ἤνεσα καὶ μετὰ φιλοσόφων ἐθαύμασα· καὶ μετὰ τούτων γὰρ ἐθεώρεις καὶ σὺν ἐκείνοις ἐπανηγύριζες· συνῆπτες τῇ τῶν συλλογισμῶν πειθανάγκῃ τὴν ἐκ ῥητορικῆς πιθανότητα καὶ ὑπῆρχες τὰ ἐς λόγους ἀήττητος. Ὦ πῶς τοὺς βασιλικοὺς ἐξύμνεις ἄθλους ὁ ῥήτωρ καὶ τὰ ἀνάκτορα περιήχεις καὶ κατεμελίτας[1] τὸν σύλλογον. Ἔτι μοι τὰ τοῦ μέλους ἔναυλα τάχα καὶ καὶ περικνῶμαι τὰ ὦτα καὶ πρὸς τὴν μνήμην οἷον ἀναπτερύσσομαι· οὐδὲ τῶν κρότων ἐλαθόμην, οὓς σοι τὸ γερούσιον ἐχαρίζετο. Εἶδόν σε καὶ τοῖς ἐκ τῶν ἐθνῶν ἐπιστρέφουσι τὰ σωτηριώδη πάλαι δόγματα προτιθέμενον· ἐβάστασας γὰρ καὶ σὺ τὸ τοῦ Κυρίου ὄνομα μετὰ Παύλου καὶ τῶν ἐθνῶν διδάσκαλος ἐχρημάτισας[2]. Ὦ λαμυρᾶς γλώττης ἐκείνης, ἣ καὶ βάρβαρα κατέθελγεν· ὦ πειθοῦς καὶ λόγων ἰσχύος, ὑφ' ὧν καὶ ὄρη κατὰ τὸν τοῦ Κυρίου λόγον μετεκινοῦντο καὶ μετετίθεντο[3], τὰ ἐπηρμένα ἔθνη δηλαδὴ καὶ ὑψηλοκάρδια, πρὸς τὴν τῆς ἀληθοῦς ἐπίγνωσιν πίστεως. Ἐντεῦθεν ἆθλόν σοι τῆς σοφίας Ἀθῆναι, τὸ τῆς σοφίας ἀνάκτορον, καὶ διαδέχεταί σου τὸν σοφιστικὸν θῶκον ὁ τῆς ἀρχιερωσύνης θρόνος ὁ ὑψηλότατος.

8. Τὰ δὲ ἑξῆς αὐτοὶ λεγέτωσαν Ἀθηναῖοι, πόσον μὲν αὐτοῖς καὶ ποσάκις φόρου φόρον ἐλάφρυνας, πόσον ῥεῦμα πρακτορικῆς ἀπληστίας αὐτοῖς ἀνέστειλας, πόσας κῆρας[4] ἑτέρας ὁ ἀλεξίκακος ἀπεσόβησας, αὐτὸς ἔμψυχος γεγονὼς Ἐλέου βωμὸς Ἀθήνησι· καὶ εἰς γόνυ κλιθεῖσαν[5] τὴν πάλαι μακαρίαν πόλιν[6] ἀνέστησας, ἐλευθεροῦν τὰς[7] Ἀθήνας καὶ νῦν ὥσπερ ἀκούσας πάλαι[8] τῆς Πυθίας χρησμῴδημα. Τὴν δὲ πάλαι[9] μὲν ἀκρόπολιν, νῦν δὲ τῶν Ἀθηναίων μητρόπολιν, ὦ μετὰ πόσους τοὺς ἐκεῖσε προεδρεύσαντας ἐμεγάλυνας, ἄλλους τε ἀνεγείρας[10] οἴκους, κάλλος

[1] Ἐν τῷ κώδικι *κατεμελίττας*. — [2] Πρβλ. Πράξ. θ′, 15. — [3] Πρβλ. Ματθ. ιζ′, 20· κα′, 21. Μάρκ. ια′. 23. — [4] Ἐν τῷ κώδ. *κεῖρας*. — [5] Ἡμετέρα διόρθωσις ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ κώδ. *λιθεῖσαν*. — [6] Ἡμετέρα διόρθωσις· ἐν τῷ κώδ. *πάλιν*. — [7] Ἐν τῷ κώδ. *ἐλευθεροῦντας*. — [8] Ἐν τῷ κώδ. *πάλα*. — [9] Ἐν τῷ κώδ. *πάλιν*. — [10] Ἐν τῷ κώδ. *ἀνέγειρας*.

καὶ μέγεθος ἔχοντας, καὶ δὴ καὶ τὸν παρθενικὸν θεῖον δόμον, τὸ περιφανὲς τῆς βασιλείας ἀνάκτορον, ὅσον εἶχες ἐξασκήσας εἰς κάλλος καὶ πολλῷ χρυσίῳ δείξας μαρμαίροντα, ὡς ἂν εἴησαν τῇ καθαρωτάτῃ παρθένῳ καὶ ναὸς καὶ θύτης ὑπέρλαμπροι. Ὦ θεία ὄντως ἐκείνη ψῆφος ἡ σοὶ τὰς Ἀθήνας ἐπικληρώσασα· σὲ γὰρ ἐχρῆν οἶμαι ταύτης καὶ οὐκ ἄλλον τότε λαχεῖν, ἵνα μετὰ Δημοσθένην τὸν ῥήτορα ῥήτωρ πάλιν περιλαλῇ καὶ περικροτῇ τὰς Ἀθήνας, οὐδὲν τοῦ Δημοσθένους λειπόμενος, ἵνα μετὰ Παῦλον τὸν ἐθνῶν καὶ κήρυκα καὶ διδάσκαλον ἐθνῶν ὁ διδάσκαλος αὖθις ἐπὶ τὸν τοῦ Ἀρείου πάγον καθίσῃ καὶ τὰ σοφὰ λαλήσειε καὶ ξενίζοντα· τὸ δὲ δὴ μεῖζον καὶ λόγου πλείονος ἄξιον, ἵνα τὸν ἁγνὸν συμφίον καὶ θύτην ἡ ὑπέραγνος νύμφη καὶ Θεοῦ μήτηρ κληρώσηται, ἔχ⟨ῃ⟩[1] τε τοῦτον καὶ καθαραῖς χερσὶν αὐτῇ προσάγοντα τὸ θυμίαμα καὶ χείλεσιν ἀρρυπάροις τὸν παννύχιον ὕμνον, ὃν ἐντεῦθεν ἤσκησε, προσεπᾴδοντα.

9. Ἀλλὰ γάρ, οἴμοι, καὶ πάλιν θρηνεῖν οἱ λόγοι βιάζονται, καὶ εἰς μνήμην ἐλθόντες τῶν τοῦ κειμένου τηλικούτων καλῶν ἀδακρυτὶ παραδραμεῖν οὐκ ἐθέλουσιν. Ὦ[2] οἷον ἀγαθὸν ἀπερρύη, πηλίκον χρῆμα παροίχεται, οἷον μέμυκε στόμα, ποία γλῶσσα σεσίγηκεν, οἷος αἰθέριος ἠπράκτησε νοῦς, οἷαι χεῖρες ἐνάρκησαν, αἱ κατὰ ποταμὸν τὸν ἔλεον ῥέουσαι. Οἰκτρὸν καὶ πόδες ἀκινητίζοντες, οἷς χθὲς ὁ δρόμος τοῦ Εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης συντονώτερον ἀπετείνετο, ὡς ἄρα πάντα τὰ κάλλιστα δι' ἑνὸς ἀνήρπασται σώματος· καὶ κωφεύσει μὲν πάντως τὰ τῆς συνόδου, σκυθρωπάσει δὲ μετὰ τοῦ βασιλέως καὶ τὰ βασίλεια, καὶ τὸ βῆμα στενάξει διὰ τὸν ἀληθῶς τοῦ βήματος ἄξιον. Ἀθῆναι, μηκέτι χρυσαῖ καλεῖσθε[3]· τὸν γὰρ ὄλβον τὸν πολύτιμον ἀπωλέσατε καὶ νῦν ὁ θησαυρὸς ὑμῶν ἄνθρακες, ἐξ ὧν καὶ τὸ τοῦ πένθους πῦρ ὑπανάπτεται· μηκέτι ἐπὶ τῷ μελισταγεῖ τοῦ Ὑμηττοῦ[4] μεγαλαυχεῖτε[5] κρουνῷ· ἰδοὺ πικρίαν κοσμικὴν ἀποβλύζετε. Ὡς δυστυχῆ τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἶδεν ὁ ἥλιος, ἐν ᾗ τῶν πρὸς Ἀθήνας ἤψατο δρόμων, ἡμῖν τὰ ἔσχατα συνταξάμενος· οὐχ ἥλιος δὲ ἄρα μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ σοφὸς ἡμῶν αὐτοκράτωρ τὸ τῆς ἀποδημίας δυστυχὲς κατενόησε, καὶ τάχα μὲν ἐπέσχεν αὐτῷ τὸν δρόμον, ἀλλὰ τὸ τῆς γνώμης οὐκ ἐκώλυσε πρόθυμον· ἦσαν γὰρ τὰ τῶν Μοιρῶν

[1] Τόπος ἑνὸς στοιχείου διάτρητος ἐν τῷ κώδικι, ὅπου καὶ τὸ χῖ ὡς λάμβδα διακρίνεται. — [2] Ἐν τῷ κώδ. *ὦ*. — [3] Ἐν τῷ κώδ. *καλεῖσθαι*. — [4] Ἐν τῷ κώδ. *ὑμηττοῦ*. — [5] Ἐν τῷ κώδ. *μεγαλαυχεῖται*.

ἰσχυρότερα καὶ μὴ πεσεῖν ἀμήχανον πάντως τὸν ὁρισθέντα πεσεῖν· ὅθεν καὶ νικήσας ἠττήθη καὶ περιγενόμενος πέπτωκεν. Ἥψατο μὲν καὶ πάλιν τῶν δρόμων, ἀλλ' ἠγνόει τρέχων τὸν θάνατον· ἅμα γὰρ Ἀθηνῶν ὑπέβη καὶ ἅμα ᾤχετο, καὶ θάνατος ἦν αὐτῷ τοῦ δρόμου τὸ τέλος καὶ θρηνώδη μέλη καὶ δάκρυα.

10. Ἀλλ' ἕως πότε θρῆνοι καὶ δάκρυα; μέχρι τίνος κλαύσομεν καὶ κοψόμεθα τὸν ἔξω θρήνων[1] γενόμενον; Οὐ προσήκει θρῆνος τοῖς ἄνω τόποις· οὐ δακρύων ἄξιος ὁ παράδεισος, ἢ οὐ σκηναὶ θεῖαι φέρουσι; τοῦτον οὐχ ὁ θεῖος ἔχει παράδεισος; Ἐδάκρυσεν ἐκεῖνος πολλάκις, ἀλλ' ἀπονίπτων ἑαυτὸν τοῦ μολύσματος, ὅπερ ἡμῖν προὐξένησεν ἡ παράβασις· πολλάκις ἐστέναξεν, ἀλλὰ μετὰ τοῦ πλάνου βίου καὶ τῆς φθορᾶς καὶ τῶν ὅσοι τούτοις ἐνίσχονται. Ἂν οὕτω καὶ σὺ δακρύῃς, ὦ κλεινὲ Λογοθέτα, τάχα καὶ ἀποδέξεταί σου τὸ δάκρυον· εἰ δ' ὡς ἐπὶ νεκρῷ κλαυθμηρίζῃ τῷ ἀδελφῷ, ἀλλ' οὔτε νεκρὸς ἐκεῖνος, σύτε σου τὸν κλαυθμὸν ἀποδέξεται. Ἐν δεινῷ τίθης τὴν ἐκδημίαν καί σοι δίχα τοῦ ὑπερτίμου τὸ βιοῦν οὐ βιώσιμον. Τί δέ, εἰπέ μοι, ζῆν ἀεὶ τοῦτον δικαιοῖς ὡς ἀθάνατον; οὐκ ἔστι μὴ παρέρχεσθαι τὸ γεννώμενον[2], μηδὲ τὸ θᾶλλον μαραίνεσθαι. Ἦν σοι καὶ ἄλλος ἀδελφὸς ἡδύ τι χρῆμα καὶ κάλλιστον, θρέμμα σοφίας, ἄνθος νεότητος, φρονήσεως ἄγαλμα, λόγων μέλημα· ἀλλὰ παρῴχετό σοι κἀκεῖνος, τοῖς θεσμοῖς δουλεύσας τῆς φύσεως. Γλυκύ τι θέαμα καὶ ἥλιος ἐξανίσχων, ἀλλὰ δύνει καὶ οἴχεται· ἡδὺ μετ' ἐκεῖνον σελήνη, ἀλλὰ μικρὸν ὁρᾶται καὶ λύεται. Τίς Σολομῶντος σοφώτερος; ἀλλ' οὐδὲν ἡ σοφία πρὸς τὸ μὴ παρελθεῖν αὐτῷ συνετέλεσεν. Παρῆλθε καὶ Δαυὶδ ὁ μέγας μετὰ τοῦ ἐπὶ τῇ πραότητι θαύματος. Ἱερεμίας, ὁ ἐκ μητρὸς ἡγιασμένος, μόνον ἐκ βίβλου γνωρίζεται. Τί ἂν τοὺς ἐπ' ἀνδρείᾳ λάμψαντας καταλέγοιμι; Οἴχεται καὶ ῥώμη μετὰ τοῦ ταύτην φέροντος σώματος. Ὁ κάλλει σεμνὸς ὑπορρέει καὶ ὁ λαμπρὸς τὴν τύχην παρέρχεται. Μὴ δῆτα γοῦν σοι πενθητέον διὰ τὰς ἀρετὰς τὸν ὑπέρτιμον· ἄφες παρενοχλεῖν αὐτῷ διὰ τοῦ πένθους καὶ τὴν ἀσχολίαν ἐπιταράττειν· Θεῷ γὰρ προσανέχει καὶ ἐντυγχάνει πάντως ὑπὲρ σοῦ τὰ λῴονα ἐξαιτούμενος.

[Ἕπεται συνέχεια] Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ-ΚΕΡΑΜΕΥΣ

[1] Ἐν τῷ κώδ. *θρῆνον*. — [2] Ἐν τῷ κώδ. *γενόμενον*.

ΑΥΤΟΓΡΑΦΙΑ ΙΩ. ΖΑΜΠΕΛΙΟΥ[1]

Ὁ Ζαμπέλιος ἐγεννήθη τῇ 24 Ἀπριλίου, ἐρχομένης τῆς 25 Σ. Π. 1787, ὅτε ἐλέγετο ὁ ἑσπερινὸς τοῦ Ἁγίου Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου· ἐγεννήθη δὲ ἄπνους, ὥστε ἐνόμιζον ὅτι δὲν εἶχε πνοὴν καὶ ζωήν, κ' εἶδον κ' ἔπαθον ὥστε νὰ τὸν κάμουν νὰ ἀναπνεύσῃ καὶ τότε ἐγνώριζον ὅτι ἔζη.

Ἡ οἰκογένεια τοῦ Ζ. εἶναι εἰς Λευκάδα ἀπὸ τὰς εὐγενεστέρας καὶ παλαιοτέρας. Τὰ ἔγγραφα τῆς αὐτῆς οἰκίας ἀναβαίνουσι μέχρι τοῦ τέλους τῆς ιε΄ καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ις΄ ἑκατονταετηρίδος. Ὁ προπάππος αὐτοῦ Γεώργιος Ζαμπέλιος ἦτον εἰδήμων καὶ ἔγραφε καλῶς τὴν ἑλλην. γλῶσσαν, σῴζεται ἡ ἀλληλογραφία του μὲ τοὺς τότε πεπαιδευμένους τῶν Ἰωαννίνων· τὸ ὕφος του εὐωδιάζει Ἀττικῆς καὶ Ξενοφωντείου χάριτος· ὁ πάππος του Βασίλειος ἦτο ἄριστος, ἀλλ' ὄχι τόσον εἰδήμων ἰατρός· ἦτο δὲ πολὺ ἀστεῖος. Εἶχεν οὗτος πρῶτον ἐξάδελφον (μεθ' οὗ συνέζη) τὸν ἱερομόναχον Νεκτάριον Ζαμπέλιον· οὗτος ἦν πάνυ ἐνάρετος καὶ εἰδήμων. Ἐχρημάτισε μαθητὴς Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως εἰς Ἰωάννινα καὶ εἰς τὸ Ἅγιον ὄρος. (Ἡ οἰκογένεια τοῦ Ζαμπελίου ἦτο ὡς εἰπεῖν λευϊτικὴ καὶ ἔδωκε πολλοὺς ἱερεῖς). Σῴζεται ἡ ἀλληλογραφία του μὲ τὸν Εὐγένιον. Ἔπειτα ἐσπούδασεν εἰς Πατάβιον. Ἐχρημάτισεν εὐαγγελικὸς κῆρυξ καὶ ἱεροδιδάσκαλος. Ἦτο πάνυ εὔγλωττος. Ἐδίδαξεν ἱερὰς διδαχὰς πανηγυρικὰς καὶ τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς πολλάκις εἰς Ζάκυνθον, Κέρκυραν καὶ μίαν φορὰν εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον εἰς Βενετίαν. Ὅλαι του αὐταὶ αἱ διδαχαὶ (καὶ εἶναι πλῆθος) σῴζονται ἀνέκδοτοι. σῴζονται καὶ ὀλίγα συγγράμματά του εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ὁ πατὴρ τοῦ Ζαμπελίου Ζαχάρος λαϊκὸς ἦτον ἀρκετὰ εἰδήμων, διδαχθεὶς παρὰ τοῦ Νεκταρίου. Ἔλαβεν ὅτε ἔζη (ἀπέθανε τὸν Νοέμβριον τοῦ 1809) πολλὰ εἰς τὴν πατρίδα του πολιτικὰ ἐπαγγέλματα.

[1] Ἰδὲ προλεγόμενα ἐν σελ. 76. Τινὰ ὀρθογραφικὰ σφάλματα διορθώθησαν ἐν τῷ κειμένῳ. Σ. Σ.

Ὁ Ζαμπέλιος μέχρι τῶν 15 ἢ 16 ἐτῶν ἦτο φιλάσθενος. Ἔχει καὶ ἀδελφὸν Νικόλαον, ὅστις ζῇ, καὶ ἀδελφὴν Μαύραν, ἥτις ἐνυμφεύθη ἄνδρα ἀξιωματικὸν Ῥῶσσον ἐπὶ τῆς ἐν Ἑπτανήσῳ ῥωσσικῆς πολιτείας καὶ διάγει εἰς τὸ ῥωσσικὸν κράτος. Ἔλαβεν ἐκ παιδὸς σχεδὸν ἔμφυτον τὴν φιλομάθειαν καὶ ἐπειδὴ ὁ πατήρ του τὸν εἶδε τοιοῦτον, ἀπεφάσισε νὰ τὸν ἀφιερώσῃ εἰς τὴν σπουδὴν τῶν γραμμάτων καὶ τῆς παιδείας. Ἔλαβεν διδάσκαλον εἰς τὰ ἁπλᾶ γράμματα ἢ κολυβογράμματα τὸν Γεώργιον Θιακὸν Λευκάδιον καὶ τὸν ἱερομόναχον Σπυρίδωνα Μαυρομμάτην. Ἔπειτα ἤρχισε τὴν σπουδὴν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, πρῶτον ὑπὸ Γεωργίου Δενδρινοῦ, Ἰθακησίου, δεύτερον ὑπὸ Χριστοδούλου Λεοντίζη, Ἀρτινοῦ, τρίτον, ὑπὸ Εὐσταθίου Στεφανίτζη Λευκαδίου μαθητοῦ τοῦ Παλαμᾶ. Ἔλαβε δὲ καὶ διδάσκαλον τῆς ἰταλικῆς τὸν Θωμᾶ Πάκουμωρ. Ἀλλ' ὀλίγον εἰς τὸ ἰταλικὸν τότε εὐδοκίμει καὶ μόνον ἔμαθε ναναγινώσκῃ. Δὲν ἐνόει ὅμως οὔτε ὡμίλει τὸ ἰταλικόν, διότι εἶχεν ὅλως ἀφοσιωθῆ εἰς τὸ ἑλληνικόν. Μόλις ἤρχισε νὰ ἐννοῇ τοὺς Ἕλληνας συγγραφεῖς καὶ ἐγνώρισε ποῖοι ἦσαν καὶ ἐχρημάτισαν οἱ Ἕλληνες καὶ ποῖοι εἶναι, ἀμέσως τοῦ ἐγεννήθη ἔμφυτος σχεδὸν ἡ ἀγάπη τῆς πατρίδος, τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς δόξης, πάθη, τὰ ὁποῖα τοῦ ἐγέμισαν πάντοτε τὸ στῆθος μέχρι τῆς σήμερον. Ὁ πατήρ του ἰδὼν αὐτὸν φιλομαθῆ καὶ ἔχοντα τοιαῦτα πάθη, τὸν ἔστειλε νὰ σπουδάσῃ κατὰ τὴν συνήθειαν εἰς τὴν Ἰταλίαν τὰ νομικὰ καὶ τὴν ἰατρικήν. Τὸν 8βριον τοῦ 1804 ὑπῆγε πρὸς τοῦτο ὁμοῦ μὲ τὸν συμπολίτην του Μιχαὴλ Σικελιανόν, μεθ' οὗ συνέζησεν, εἰς Ἰταλίαν καὶ μὲ τὸν ὁποῖον ἔμεινε πάντοτε ἐγκάρδιος φίλος μέχρι τῆς σήμερον. Διέβησαν πρῶτον ἀπὸ Τεργέστης, Βενετίας καὶ Παταβίου. Ὁ Ζαμπέλιος ἤρχισε πρῶτον νὰ γνωρίζῃ τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν, καθ' ἣν ἐτελειοποιήθη σπουδάσας πολὺ τὴν ἰταλικὴν φιλολογίαν καὶ τοὺς ἰταλοὺς ποιητάς, καὶ ἔπειτα ἤρχισε τὰ νομικά. Ἐσπούδασε δὲ πολὺ καὶ ηὐδοκίμει εἰς τὴν φιλολογίαν. Μετέπειτα διέβη εἰς Πίσαν καὶ ἤκουσε καὶ τοὺς ἐκεῖ καθηγητάς, ὅπου ἔλαβε καὶ τὸν στέφανον εἰς τὰ νομικὰ ἢ la laurea dottorale. Ἐσπούδασεν ὅλους τοὺς κλάδους τῆς νομικῆς καὶ τῆς ῥωμαϊκῆς καὶ τῆς νέας γαλλικῆς νομοθεσίας, ἢ μᾶλλον ὅλους τοὺς κλάδους τῶν ἠθικῶν ἐπιστημῶν.

Εἰς Πίσαν καὶ Φλωρεντίαν ἐγνώρισεν πρῶτον καὶ ἄλλους καὶ τὸν Καίρην καὶ τὸν Ἰωάν. Κωλέτην, μεθ' οὗ πολὺ ἐσχετίσθη καὶ εἰς Βονωνίαν ἔπειτα καὶ εἰς Παυίαν. Ἠγάπα πάντοτε τὴν φιλομάθειαν καὶ τὴν συναναστροφὴν τῶν καθηγητῶν καὶ διδασκάλων καὶ λογίων καὶ

εἶχε γραμμένον εἰς τὸν νοῦν του τὸ τοῦ Ἰσοκράτους «κατανάλισκε τὴν ἐν τῷ βίῳ σχολὴν εἰς τὴν τῶν λόγων φιληκοΐαν· σοφία γὰρ μόνη τῶν κτημάτων ἀθάνατον».

Εἰς τὸ σπουδαστήριόν του καὶ μέχρι τῆς σήμερον ἔχει πάντοτε γραμμένον τὸ τοῦ Ξενοφῶντος εἰς τὰ ἀπομνημονεύματα «εἴτε ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος πάσης ἀξιοῖς ἐπ' ἀρετῇ θαυμάζεσθαι, τὴν Ἑλλάδα πειρατέον εὖ ποιεῖν»· ταῦτα τὰ δύο ἔκαμνον, ὥστε ἐφιλιώνετο πάντοτε μὲ τοὺς λογίους καὶ τοὺς διδασκάλους καὶ τοὺς ἐσύχναζε καὶ ἐδαπάνα πάντα μίαν ὥραν τὴν ἡμέραν εἰς ἀνάγνωσιν συγγραφέως τινὸς κλασσικοῦ Ἕλληνος. Εἰς τὴν Πίσαν ἔλαβε στενὴν φιλίαν καὶ συναναστροφὴν μετὰ τοῦ Καρμινιάνη, διδασκάλου τοῦ ποινικοῦ δικαίου, καὶ μετὰ τοῦ Φραγκίσκου Σακιέτη, διδασκάλου τῆς φιλοσοφίας, ὅστις τόσον τὸν ἠγάπησε βλέποντα αὐτὸν φιλομαθῆ καὶ εὐδοκιμοῦντα εἰς τὴν φιλοσοφίαν, ὥστε ἤθελε νὰ τὸν ἐκλέξῃ (διότι εἶχεν ἐκεῖ τότε πολλὴν ἰσχὺν) διδάσκαλον τῆς φιλοσοφίας εἰς τὸ Λύκειον τῆς Λούκκας. Ὁ Ζαμπέλιος ἠρνήθη διὰ τὴν πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἀγάπην του καὶ ἐλπίδα. Τὸν συνηρίθμησεν ὅμως μέλος τῶν ἀνταποκριτῶν τῆς ἰταλικῆς Ἀκαδημίας, τῆς ὁποίας ἦτο γραμματεύς, καὶ τὸν ἔστειλε τὸ πρὸς τοῦτο δίπλωμα. Ἔπειτα ὁ Ζαμπέλιος διέβη καὶ διήκουσε τῶν καθηγητῶν καὶ διδασκάλων τοῦ πανεπιστημίου τῆς Παυίας, ὅπου ἐγνώρισε τοὺς ἐκεῖ διδασκάλους καὶ λογίους καὶ ποιητάς, ἐξόχως τὸν ποιητὴν Βικέντιον Μόντην καὶ τὸν σοφὸν Ῥομανιόζην, μᾶλλον δὲ ἐφιλιώθη μὲ τὸν ποιητὴν Οὔγον Φώσκολον. Οὗτος εἶχε μητέρα Ζακυνθίαν, πατέρα δὲ Ἰταλὸν ἢ ἐκ Δαλματίας. Ἐγεννήθη δὲ εἰς Ζάκυνθον, ἐξ ἧς ἀνεχώρησε μειράκιον, καὶ κατῴκησε πάντοτε εἰς Ἰταλίαν καὶ ὑψωθεὶς ἐχρημάτισεν ἔξοχος ποιητής. Ἐλάλει δὲ τὴν παροῦσάν μας ἑλληνικὴν καὶ ἐγνώριζε καὶ τὴν παλαιὰν ἑλληνικήν· ἐξόχως ἐσπούδασε πολὺ τοὺς Ἕλληνας ποιητὰς καὶ μᾶλλον τὸν Ὅμηρον καὶ τὸν Πίνδαρον, ὃν ἐμιμήθη γράφων εἰς ἰταλικὴν ποίησιν. Ἡ φιλία καὶ αἱ συνδιαλέξεις τούτου ἐξέλιξαν (;) πρὸς τὸν Ζαμπέλιον τῶν Μουσῶν τὸν πόθον καὶ τὸν οἶστρον καὶ ἀνῆψαν μᾶλλον τῶν παθῶν τὴν σφοδρότητα καὶ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς πατρίδος καὶ τῆς δόξης τὸν ἔρωτα. Καὶ πρὸς τὸ ποιεῖν ὁ Φώσκολος ἐγενναίωσε τὸν Ζαμπέλιον· μὲ τὸν Φώσκολον ὁ Ζαμπέλιος ἐτήρει (ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του) ἀλληλογραφίαν καὶ ὅτε ἀκόμη ὁ μέγας ἐκεῖνος κατατρεχθεὶς ἀνεχώρησεν εἰς Ἀγγλίαν, ὅπου ἀπέθανεν. Ἀλλ' αὗται (;) αἱ γραφαὶ τοῦ Φωσκόλου ἐχάθησαν καὶ ἐθλίβη πολὺ ὁ Ζαμπέλιος διὰ τὴν πολύτιμον ἐκείνην τῶν

ἐπιστολῶν συλλογήν, καὶ ἐχάθησαν ὅταν εἰς Λευκάδα ἔγινεν ὁ μέγας σεισμὸς τοῦ 1825 τῆς 7 Ἰουνίου καὶ ἐχάλασεν ἐκείνην τὴν πόλιν καὶ ἐζημίωσε πολὺ τὸν Ζαμπέλιον καὶ τοὺς οἴκους του καὶ πολλὰ τῆς πολυτίμου βιβλιοθήκης του βιβλία καὶ χαρτιά. Μετέπειτα διέβη ὁ Ζαμπέλιος εἰς Παρισίους μὲ τὸν Ἰω. Ζαπραλῆν φίλον του. Ἐφωδιάσθη καὶ μὲ συστατικὸν γράμμα ἀπὸ τὸν ἔμπορον φιλογενῆ εἰς Λιβόρνον Μιχαὴλ Ζωσιμᾶν πρὸς τὸν ἀείμνηστον Κοραῆν καὶ μὲ πολλὰ συστατικὰ εἰς λογίους ἄνδρας. Μόλις εἰς Παρισίους παρέδωκε τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ζωσιμᾶ πρὸς τὸν Κοραῆν, οὗτος ἀναστενάζων ἐκ βάθους ψυχῆς εἶπε· Ἄοι! Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ συσταίνων σε φίλος μου Ζωσιμᾶς ἀπέθανεν. Ὁ Ζωσιμᾶς ἠγάπα καὶ εὐλαβεῖτο πολὺ τὸν Ζαμπέλιον, ὅτε τοῦ ἔδωκε τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν καὶ θερμὴν καὶ φέρουσαν πολλοὺς ἐπαίνους. Διὰ τοῦτο ἐδέχθη φιλικῶς ὁ Κοραῆς τὸν Ζαμπέλιον καὶ ἀκολούθως, ἀφοῦ τὸν ἐγνώρισε φιλομειδῆ καὶ πνέοντα ἑλληνικὸν ἔρωτα, τὸν ἠγάπησε καὶ ἐφιλιώθη. Ἡ φιλία ἔτι τούτου καὶ αἱ συνδιαλέξεις ηὔξησαν μᾶλλον τὰ πάθη τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἐλευθερίας εἰς τὸν Ζαμπέλιον· ἐπίασε λόγον μὲ αὐτὸν περὶ Ἑλλάδος, ὅτε ἐπεριπάτουν εἰς τὸ Κεραμεικὸν τῶν Παρισίων καὶ ὅτε ἐπεσκέπτοντο τὸ Ναπολεόντειον Μουσεῖον, ὅπου ὁ Ναπολέων ἐσύναξεν ἐξ Ἰταλίας καὶ κατέθεσε τὰ ἀριστουργήματα τῆς ἑλληνικῆς γλυπτικῆς. Ὁ Φώσκολος καὶ ὁ Κοραῆς ἐχρημάτισαν οἱ δύο μεγάλοι ἄνδρες, οἵτινες ἐνέπνευσαν πρὸς τὸν Ζαμπέλιον τὸν πόθον τῆς πατρίδος καὶ τῆς δόξης καὶ τὸν ἐγενναίωσαν νὰ γράψῃ. Μὲ τὸν Φώσκολον ποσάκις ὁ Ζαμπέλιος ἐτραγῴδει κλέφτικα τραγούδια! Ὁ Κοραῆς ἐζήτησε νὰ κρατήσῃ τὸν Ζαμπέλιον ὡς γραφέα καὶ ὑπουργόν του εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς ἑλληνικῆς βιβλιοθήκης. Ἀλλὰ ὁ Ζαμπέλιος ἠρνήθη διὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ καταβῇ καὶ νὰ ζήσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Καὶ ὁ Ἀλδίνης ὑπουργὸς τότε τοῦ ἰταλικοῦ βασιλείου εἰς Παρισίους (πρὸς ὃν ὁ Ζαμπέλιος ἦτο συστημένος ἀπὸ τὸν ἀδελφὸν τοῦ αὐτοῦ Ἀλδίνη, διδάσκαλον τῆς πειραματικῆς φυσικῆς εἰς Βενετίαν καὶ φίλον τοῦ Ζαμπελίου) ἐπεθύμει νὰ κρατήσῃ τὸν Ζαμπέλιον ὡς ἐπαγγελματικὸν εἰς τὸ ὑπουργεῖόν του. Ἀλλ' ὁ Ζαμπέλιος ἔτι μᾶλλον ἠρνήθη. Ἔμεινεν ὁ Ζαμπέλιος ὀλίγους μῆνας εἰς Παρισίους, διότι ἡ ἀδελφή του Μαύρα, μέλλουσα νὰ διαβῇ ἐξ Ἰταλίας εἰς Ῥωσσίαν μετὰ τοῦ Ῥώσσου ἀνδρός της (ὅτε διὰ τῆς συνθήκης ἐπὶ τέλους ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσσίας Ἀλέξανδρος παρέδωκε τὴν Ἑπτάνησον εἰς τὸν Ναπολέοντα), τὸν ἔκραξεν εἰς τὴν Ἰταλίαν διὰ νὰ τὸν ἀποχαιρετίσῃ. Ὁ Ζαμπέλιος ὑπῆγεν εἰς τὴν ἀστυνομίαν τῶν Παρισίων νὰ λάβῃ τὸ ἰονικὸν διαβατήριόν του. ἀλλ' ὁ ὑπουργὸς τῆς ἀστυνομίας Φουσὲ δὲν τοῦ τὸ ἔδιδεν ἐπὶ προφάσει ὅτι ἡ Ἑπτάνησος ἔπεσεν εἰς χεῖρας τοῦ Ναπολέοντος, καὶ ἐπομένως ὁ Ζαμπέλιος ὡς ὑπήκοος τοῦ Ναπολέοντος ἠδύνατο νὰ συναριθμηθῇ ὡς νέος εἰς τὴν στρατολογίαν (conscription). Τότε ὁ Ζαμπέλιος διὰ βοηθείας καὶ συνδρομῆς ἑνὸς Λευκαδίου συμπατριώτου (οὗτος ἦν τὄνομα Δημήτριος Πιτσικακόλης· ἔτυχεν εἰς Αἴγυπτον, ἐπολέμησε τότε εἰς βοήθειαν τοῦ Ναπολέοντος καὶ μεταβὰς μὲ τὰ γαλλικὰ στρατεύματα ὑψώθη εἰς τὸ σῶμα τῶν Μαμελούκων ὢν καὶ ἐκ τῆς Αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς τῶν Μαμελούκων) ἐπαρουσιάσθη εἰς τὸν Ναπολέοντα, τὸν παρεκάλεσε καὶ ὁ μέγας ἐκεῖνος διώρισε καὶ ἐδόθη πρὸς τὸν Ζαμπέλιον τὸ διαβατήριον. Ὁ Ζαμπέλιος εἶχεν ἰδεῖ πρότερον τὸν Ναπολέοντα εἰς Βονωνίαν καὶ εἰς Μεδιόλανα καὶ ἀνεχώρησεν ἐκ Παρισίων μὲ τὸν ἴδιον Ζαπραλῆν. Ὁ Κοραῆς ἐδάκρυσε χωρισθεὶς ἀπὸ τὸν Ζαμπέλιον. Ὅ τε ὁ Ζαμπέλιος καὶ ὁ Ζαπραλῆς κατέβησαν περιπατοῦντες ἀπὸ Παρισίων εἰς Μεδιόλανα διὰ ... ἡμέραν, ἐκεῖθεν εἰς Βενετίαν, ὅπου ὁ Ζαμπέλιος ἀπήντησε καὶ δακρύζων ἀπεχαιρέτισε τὴν ἀδελφήν. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν αὐτῆς ὁ φίλος Σικελιανὸς ἔδωκε γράμματα πρὸς τὸν Ζαμπέλιον ἀπὸ Λευκάδος, ἅτινα τοῦ ἐμήνυσαν τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ χήρα οὖσα (Μαρία θυγάτηρ Μάρκου Σταύρου) καὶ ὁ ἀδελφὸς Νικόλαος τὸν ἐπροσκάλουν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα. Ὁ Ζαμπέλιος ὑπέρμετρα ἐθλίβη, παρηγορούμενος ἀπὸ τοὺς φίλους. Ἔπειτα ἀποχαιρετίσας καὶ προσωπικῶς καὶ διὰ γραμμάτων εἰς Παρίσια καὶ τἆλλα μέρη τῆς Ἰταλίας τοὺς φίλους ἅπαντας, διέβη εἰς Βενετίαν, ὅπου εἶχε καταθέσει τὰ βιβλία του, καὶ ἐκεῖθεν ἔπλευσεν εἰς Ἀγκῶνα καὶ διὰ πλοίου Ζακυνθίου (τοῦ Διονυσίου Μπαρμπάση) ἔπλευσεν εἰς Ζάκυνθον, τὴν ὁποίαν εἶχον ἤδη κυριεύσει οἱ Ἄγγλοι. Καί, περίεργον, ἀπὸ πλοῖον ἀγγλικὸν ἔμαθεν ὅτι εἶχον οἱ Ἄγγλοι ἔτι πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν καταλάβει καὶ τὴν πατρίδα του Λευκάδα τῇ τετάρτῃ τῆς διακαινησίμου ἑβδομάδος τοῦ 1810· καὶ ὅτε κατέβη εἰς Ἰταλίαν καὶ ὅτε ἔφθασεν εἰς τὴν πατρίδα του, ἐτήρησεν ἀλληλογραφίαν μὲ τὸν Κοραῆν, ἐξόχως τοῦ ἔγραψεν ὅτι τοῦ ἔστειλε τὸ πρῶτον σχέδιον χειρόγραφον τῆς Τραγῳδίας του, παρακαλῶν αὐτὸν νὰ τοῦ δώσῃ τὴν γνώμην του. Τοῦ ἀπεκρίθη ὁ Κοραῆς γενναιώνων αὐτὸν καὶ προτρέπων ν' ἀκολουθήσῃ γράφων καὶ ἤρχισε τὸν ἴαμβον, ὅπως, ὡς ἔγραφεν, ἀποτινάξωμεν τὸ μονότονον τοῦ πολιτικοῦ στίχου καὶ τὴν ψώραν τῆς ὁμοιοκαταληξίας καὶ ἐσυγχαίρετο μὲ τὸν Ζαμπέλιον ὑποσχό-

μενος ὅτι βέβαια ἤθελεν ἐπιτύχει καλὸς καὶ ἄξιος τραγικός. Ἡ ἐπιστολή του αὕτη πρέπει νὰ σῴζεται μὲ ἄλλας τοῦ Κοραῆ εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Ζαμπελίου.

Φθάσας εἰς τὴν πατρίδα του ὁ Ζαμπέλιος ἔγινεν ὕποπτος (διότι ἤρχετο ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν καὶ Γαλλίαν) πρὸς τὸν Λῶβ, (τὸν σκληρὸν ἔπειτα φύλακα τοῦ Ναπολέοντος εἰς Ἁγίαν Ἑλένην) διοικητὴν Ἄγγλον εἰς Λευκάδα, καὶ δὲν ἤθελε μάλιστα νὰ τὸν δεχθῇ· διὰ μεσιτείας ὅμως καὶ βεβαιώσεως τῶν φίλων καὶ συγγενῶν εἰς τὸν χαρακτῆρα τοῦ Ζαμπελίου τὸν ἐδέχθη καὶ ἔπειτα μάλιστα, ἀφοῦ καλῶς τὸν ἐγνώρισε, τὸν εὐλαβήθη καὶ εὐθὺς μετὰ ἕνα μῆνα ἢ δύο τὸν διώρισε δικαστὴν εἰς τὸ ἐγκληματικὸν τῆς Λευκάδος δικαστήριον μὲ δυσαρέσκειαν ὅμως τοῦ Ζαμπελίου, ὅστις δὲν ἤθελε νὰ γίνῃ ἐπαγγελματικος, ἀλλὰ νὰ γυμνασθῇ εἰς τὴν τέχνην τῆς νομικῆς. Ἔμεινε δικαστὴς ὁ Ζαμπέλιος δύο χρόνους ἢ τρεῖς περίπου. Ἔπειτα μεσιτεύσας πολὺ ἔγινεν εἰσαγγελεὺς ἐπὶ τούτου, ἵνα μετέρχεται καὶ τὴν τέχνην τῆς νομικῆς, δι' ἣν τῷ ἐδόθη πρὸς τοῦτο ἄδεια. Ἔμεινεν εἰσαγγελεὺς μέχρι τοῦ 1822 καὶ ἔπειτα πάλιν ἐκλέχθη δικαστὴς εἰς τὰς αὐλὰς τῆς δικαιοσύνης τῆς πατρίδος του μέχρι Φεβρ. 1826, διότι τότε ἐστάλη δικαστὴς εἰς τὰς αὐλὰς τῆς δικαιοσύνης τῆς νήσου Κεφαλληνίας. Ἐκεῖ διέτριψε δικαστὴς μέχρι 23 Αὐγούστου 1834, ὅτε ἐκλεχθεὶς μέλος τοῦ ὑπερτάτου Συμβουλίου τῆς Δικαιοσύνης τῆς Ἑπτανήσου, ὅπου κάθηται (;) δικάζων μέχρι τῆς σήμερον (5 Φεβρουαρίου 1844). Ὁ Ζαμπέλιος ἠρνήθη πάντοτε νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα τῆς Ἑπτανήσου. Πολλάκις τοῦ εἶπαν νὰ λάβῃ μέρος τοῦ νομοθετικοῦ σώματος ἢ τῆς βουλῆς τῆς Ἑπτανήσου, ἀλλ' ἠρνήθη καὶ δὲν ἠθέλησε ποτέ, ἵνα μὴ μολυνθῇ καὶ διότι ἐγνώριζε τὸ ἀδούλωτον τῆς ψυχῆς του καὶ τὸν χαρακτῆρά του, καὶ λοιπὸν ἔμεινε σκεπάζων πάντοτε ὡς εἴρηται δικαστικὰ μόνον ἐπαγγέλματα, ὅπου εἶναι πάντη ἐλεύθερος ἡ ψῆφός του, καὶ συνήργησε καὶ ἐκοπίασεν ὡς μέλος τοῦ ὑπερτάτου δικαστηρίου εἰς τὴν σύνθεσιν τῶν κωδίκων τῆς Ἑπτανήσου.

Ὁ Ζαμπέλιος ἐνυμφεύθη πρώτην φορὰν περὶ τὰ τέλη τοῦ Μαΐου 1811 τὴν κόρην Μαριάνναν θυγατέρα τοῦ Εὐγ. Δόκτωρος Δημητρίου Πετριτσοπούλου, ἐξ ἧς ἔλαβε τέσσαρα παιδιά, τὸ ἓν Ἀριστοτέλης τὸ ὄνομα, ἀπέθανε νήπιον, τὸ ἄλλο Σπυρίδων Ἀλκιβιάδης καὶ ζῇ, ἐτελειοποιήθη εἰς παιδείαν καὶ ἐσπούδασεν εἰς Ἰταλίαν καὶ εἰς Παρισίους, καὶ περιηγήθη τὸ ὡραιότερον καὶ μᾶλλον πεπολιτισμένον μέρος τῆς Εὐρώπης. Τὸ τρίτον, κοράσιον μικρόν, Αἰκατερίνη τὄνομα, ἀπέθανεν εἰς

Κεφαλληνίαν, ὅτε ὁ Ζαμπέλιος διῆγεν ἐκεῖ ὡς δικαστής· τὸ τέταρτον, τελευταῖον, Ἀδελαὶς καὶ ἡλικιώθη· ὑπάνδρευσε ταύτην μὲ τὸν Σπυρίδωνα Σκιαδαρέσην, συμπατριώτην του.

Ἐνυμφεύθη δεύτερον ὁ Ζαμπέλιος τὸν Ἰούλιον τοῦ 1841 μὲ Αἰμιλίαν Βεντούρα Κερκυραίαν, χήραν Σπυρίδωνος Μπούα, ἥτις ἀπέθανε τὸν Μάρτιον 1843. Δὲν ἔλαβε μ' αὐτὴν τέκνα.

Πάθη κύρια πρὸς τὸν Ζαμπέλιον εἰσί· πρῶτον, βαθυτάτη ἀγάπη πρὸς τὸν Πλάστην Θεὸν καὶ τὴν θρησκείαν του. δεύτερον διάπυρος ἔρως πατρίδος, ἐλευθερίας καὶ δόξης· τὴν ζωὴν δίδει ἵνα ἴδῃ τὴν Ἑλλάδα ἐλευθέραν καὶ ἔνδοξον· τρίτον, ἡ φιλία. Τὸ πρῶτον τὸν παρηγόρησε πλειστάκις εἰς τὰ δεινὰ τῆς ζωῆς, τὸ δεύτερον μεγάλως τὸν ἀνῆψε, μάλιστα ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ὅτε (κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος αὐτῆς) ἐθερμάνθη τόσον, ὥστε διὰ ὁλόκληρον μῆνα ἐκινδύνευσε νὰ πέσῃ εἰς παραφροσύνην, καὶ διὰ τοῦτο ἐκλείσθη καὶ οὕτω κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας τὸν ὑπέθετον. Εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ τρίτου πολλάκις ἀνεπαύθη, ἐξόχως ὅτε εἰς Ἰταλίαν ἔμαθε τοῦ πατρὸς τὸν θάνατον. Ἐλάττωμα τοῦ Ζαμπελίου εἶναι τὸ νὰ εἶναι ἐγρήγορος εἰς ὅλα του τὰ ἔργα. Αἱ τραγῳδίαι του δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι εἶναι αὐτοσχέδια· μόλις τελειώσῃ μίαν τραγῳδίαν, δὲν εἶναι τρόπος νὰ τὴν ἀναθεωρήσῃ καὶ διορθώσῃ μετέπειτα, ἀφ' οὗ τελειώσῃ τὸν ἀριθμὸν ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον μελετᾷ νὰ φέρῃ εἰς τέλος, καὶ τοῦτο ἂν ζήσῃ· πάντοτε τὴν τελευταίαν, τὴν ὁποίαν τελειώνει, νομίζει τὴν καλυτέραν πασῶν τῶν ἄλλων. Ἔγραψε καὶ ἐτελείωσε πρὸ πολλῶν ἐτῶν (ὅταν ἐσπούδασε νὰ εὕρῃ καὶ μεταχειρισθῇ τὸν ἴαμβον) καὶ κατά τινας ἡμιάμβειον, στίχον ὁμοιοκαταληξίας καὶ κατὰ μίμησιν ἐκείνων τοῦ Ἀνακρέοντος. Διὰ τὴν γλῶσσαν του ἐκείνην ὅμως τότε καὶ διὰ τὴν ὀλίγην των ἁρμονίαν, δὲν θέλει πλέον νὰ τὰ ἠξεύρῃ, οὐδὲ νὰ τὰ γνωρίζῃ, καὶ ἤρχισε νὰ γράφῃ καὶ ἔγραψεν ἀρκετὰς «ἀρχὰς τοῦ ποινικοῦ δικαίου» καὶ καλὸν λόγον ἔγραψεν εἰς τὴν κηδείαν τοῦ μακαρίτου Ζαχαρίου, Μητροπολίτου Λευκάδος, καὶ ἄλλον εἰς ἐκείνην τῆς θείας του καὶ ἀξίας γυναικός, Χρυσῆς Πετριτσοπούλου, χήρας Ἀποστόλου Σταύρου.

Ὅ,τι περισσότερον παντὸς ἄλλου ἐλαττώματος μισεῖ ὁ Ζαμπέλιος εἶναι ἡ ὑπερηφάνεια· διὸ ὑπάρχει ἁπλοῦς καὶ ταπεινὸς καὶ εὐπρόσιτος καὶ εὐπροσήγορος. Μήτε ἀπέβλεψε, οὐδὲ ἐκαυχήθη ἢ ἐπήρθη δι' ἀξίας ἢ τίτλους ἢ ἐπαγγέλματα καὶ μήτε δι' αὐτὴν τὴν ἀξιότητα. Ἔλαβε τὸν Ἰανουάριον μῆνα 1839 θανατηφόρον νόσον μηνιγγίτην εἰς τὴν

κεφαλὴν καὶ ἦτον ἤδη ἀπεγνωσμένος ἀπὸ τοὺς ἰατρούς. Θεοῦ βοηθείᾳ ὅμως ἰάθη, ἀλλὰ ἡ νόσος αὕτη τοῦ κατετάραξε τόσον τῆς κεφαλῆς τὰ νεῦρα, ὥστε ἀκούει ἀπαύστως κτύπους καὶ ἤχους εἰς αὐτὴν καὶ ἐξόχως τὴν νύκτα καὶ πάσχει δεινῶς μέχρι τῆς σήμερον (1844), οὐδὲ ἠδυνήθη νὰ ἰατρευθῇ διὰ πολλὰ καὶ συνεχῆ λουτρὰ τῆς θαλάσσης, τὰ ὁποῖα ἔκαμε. Πρὸς τοῦτο διέβη καὶ εἰς Ἰταλίαν τὸ θέρος τοῦ ἔτους 1840 καὶ 1842, καὶ ἔκαμε τὰ μεταλλικὰ θερμὰ λουτρὰ καὶ ἔπιε τὰ μεταλλικὰ ὕδατα εἰς Ῥεκόαρον καὶ Βατάγιαν τῆς Ἰταλίας, ἀλλ' ἀνωφελῶς. Τὰ σφοδρὰ τῆς ψυχῆς πάθη καὶ ἡ ὀργῶσα φαντασία, ἡ σπουδὴ καὶ μελέτη καὶ ὁ καθεστηκὼς βίος, τὸν ἔφερον νέον ἔτι ὄντα τὰς αἱμορροΐδας, ἀφ' ὧν πάσχει δεινῶς. Ἕνα αὐταὶ καὶ τὰ νεῦρα εἶναι τὰ δύο χρονικὰ πάθη τὰ ὁποῖα πολὺ τὸν ἐνοχλοῦσι, γενόμενα μὲ τὸ γῆρας ἤδη βαρύτερα.

Εἰς τοὺς μεγάλους κινδύνους δεικνύει ψυχῆς καρτερίαν μεγάλην καὶ ἀνδρίαν καὶ γενναιότητα. Εἰς τὸν μεγάλον σεισμὸν τοῦ 1825, ὅστις ἐζημίωσε πολὺ τὴν πατρίδα του, ἐζημιώθη καὶ αὐτὸς πολὺ εἰς δύο οἴκους του, τὸν ἕνα μάλιστα μεγάλον καὶ νεόκτιστον, ὁ σεισμὸς τὸν ἐχάλασε καὶ ὅλα τὰ νεωστὶ φερμένα ἐξ Ἰταλίας καὶ Γαλλίας ἔπιπλα καὶ σκεύη. Ἐζημιώθη πολὺ καὶ ἡ βιβλιοθήκη του καὶ διάφορα αὐτοῦ χειρόγραφα. Ἐκάθητο δικάζων, ὅτε πρὸς τὸ μεσημέριον ἔγινεν *ὁ σεισμός*· ἐκβαίνει, βλέπει τὴν πόλιν χαλασμένην, τρέχει εἰς τὸν οἰκόν του, τὸν βλέπει ὡς καὶ αὐτὸν καταχαλασμένον, εὑρίσκει τὴν μητέρα του (ἀποθανοῦσαν τὸ 1828 ἔτος, ὅτε αὐτὸς ἦτο δικαστὴς εἰς Κεφαλληνίαν), τὰς δύο του κόρας ὁμοίως, τὴν Αἰκατερίνην καὶ τὴν Ἀδελαΐδα, ἐν μέσῳ τῶν χαλασμάτων διατρέχων δὲν τὰς εὑρίσκει, ὑποθέτει ὅτι τὰ μεσότοιχα ἔπεσαν καὶ τὰς ἐπλάκωσαν· ἂν καὶ μόνος, ἐνδύεται μεγίστην ἀνδρίαν, μίαν ὁλόκληρον ὥραν ἔνθεν κακεῖθεν σηκώνει μεγάλας πέτρας, τὰς ὁποίας εἰς πᾶσαν ἄλλην περίστασιν δὲν ἤθελεν εἶναι δυνατὸν νὰ σείσῃ καὶ ἐκχώνει τὰς τεθαμμένας καὶ ἡμίπνοας θυγατέρας καὶ ἀκολούθως τὰς ἀναζῇ. Ποτὲ δὲν ἐνθυμεῖται εἰς αὐτὸν τόσην ἀνδρίαν. Ὁ υἱός του εὑρίσκετο ἔξω τοῦ οἴκου μετὰ τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ Μαύρας παρευρεθείσης τότε ἐκ Ῥωσσίας εἰς Λευκάδα, καὶ ἔμαθεν ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ζαμπέλιος ὅτι ἐσώθη ὁ υἱὸς καὶ ἡ ἀδελφή. Ὁμοίαν ψυχῆς γενναιότητα ἠσθάνθη καὶ ἔδειξεν εἰς τὴν θανατηφόρον προηγηθεῖσαν νόσον του τοῦ ἔτους 1839. Ἐκατάλαβεν ὅτι ἔμελλε νὰποθάνῃ καὶ ἐπρόσμενε τὸν θάνατον μὲ ὅλην τὴν ἡσυχίαν καὶ ἀταραξίαν καὶ ὡσεὶ χαίρων. Μόνον ὀλίγον τὸν ἐσύγχιζε νὰ μὴ

ἀσπασθῇ τὸν μονογενῆ καὶ φίλτατον αὐτοῦ υἱὸν Σπυρίδωνα, σπουδάζοντα ἔτι εἰς Παρισίους. Ψυχῆς καρτερίαν ἔδειξε καὶ ὅτε εἰς Ἰταλίαν ἔμαθε τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς καὶ ὅτε εἰς Κεφαλληνίαν ἔμαθε τὸν θάνατον τῆς μητρὸς καὶ ὅτε εἰς αὐτὴν τὴν νῆσον τέθνηκεν ἡ φίλη αὐτοῦ θυγάτηρ Αἰκατερίνη.

Ἠγάπησε πολὺ τὴν ἑλληνικὴν νεολαίαν, καὶ ἐπόθει νὰ συναναστρέφεται μ' αὐτὴν καὶ νὰ τὴν διδάσκῃ καὶ ἐνθαρρύνῃ καὶ προτρέπῃ πρὸς τὴν παιδείαν, ὅπως ὠφελήσῃ καὶ δοξάσῃ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἑαυτήν. Ἔλεγε πρὸς τοὺς ἐγκαρδίους φίλους, ὅτι παρευρισκόμενος ἐν μέσῳ τῶν ἐπαγγελματικῶν τῆς Βουλῆς καὶ τοῦ νομοθετικοῦ σώματος τῆς Ἑπτανήσου, ὡμοίαζε μὲ δένδρον φυτευμένον εἰς γῆν, ἥτις δὲν εἶναι ἰδική του. Ἐθαύμαζε δέ, πῶς, ἔχων ἐλεύθερον χαρακτῆρα, ὑπεφέρετο καὶ ἐδέχετο εἰς ἐπαγγέλματα, καίτοι δικαστικὰ ἀπὸ τοὺς εἰς τὴν Ἑπτάνησον Ἄγγλους.

Ἔκλαυσε πάντοτε ὅπου εὗρισκε κατατρεγμένην τὴν ἀρετήν, καὶ τὴν ἐπροστάτευε πάντοτε καὶ περιέθαλπε.

Μῖσος μέγα καὶ πολλὴν χολὴν ἐτήρει κατὰ τῶν Φράγκων δυνάμεων, δι' ὅσα ὑπέφερον πάντοτε οἱ Ἕλληνες ὑπ' αὐτῶν καὶ διὰ τὰς τόσας ἐναντιότητας καὶ κρυφίους τέχνας καὶ ἀπάτας αὐτῶν πρὸς ὄλεθρον τῶν ἐγερθέντων Ἑλλήνων, καὶ κατὰ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Βαθυτάτην θλῖψιν ᾐσθάνετο διὰ τὴν δουλείαν τῆς Ἑπτανήσου ὑπὸ τῶν Ἄγγλων ὑπερηφάνως καταπατουμένης. Ἀφώρα δὲ πάντοτε πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ δόξαν τῆς Ἑλλάδος, ὅπως ἡ μήτηρ ἐκείνη βοηθήσῃ ποτὲ καὶ ἐλευθερώσῃ καὶ τὴν θυγατέρα της ταύτην Ἑπτάνησον. Ἡ ἑλληνικὴ ἱστορία κατὰ τὴν λαμπράν της ἐποχὴν ἀπὸ τῆς μάχης τοῦ Μαραθῶνος καὶ μέχρι ἐκείνης τῆς Χαιρωνείας ἦτον ἡ κυριωτέρα αὐτοῦ σπουδή, χαίρων πάντοτε διὰ τὰς ἐνδόξους κατὰ Περσῶν ἡμέρας καὶ δακρύζων δι' ἐκείνας τῆς πελοποννησιακῆς μάχης. Τῆς νεότητός του συνήθης ἀνάγνωσις ἦτο, ἀπὸ μὲν τῶν ποιητῶν ὁ Ὅμηρος καὶ οἱ τρεῖς τραγικοὶ καὶ ὁ Ἀνακρέων, ἀπὸ δὲ τῶν πεζῶν τὰ παράλληλα τοῦ Πλουτάρχου, τὰ πολιτικὰ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Ξενοφῶντος. Τὰς δημηγορίας τῶν ἱστορικῶν ἀνεγίνωσκε συνεχῶς ἔτι καὶ αὐτῶν τῶν δημοσθενικῶν λόγων περισσότερον.

Ἀποστροφὴν ᾐσθάνετο διὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἱστορίας τοῦ μεσαιῶνος ἢ τῆς Ἀνατολικῆς αὐτοκρατορίας, μόλονότι παριστάνει αὐτὴ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἄνδρας μεγαθύμους καὶ λαμπρὰ ἔργα καὶ φυλάττει σπινθῆρας τῆς ἑλληνικῆς λαμπρότητος. Ἀλλὰ ἡ κοινὴ δουλεία, ὁ ἡματωμένος

συχνάκις θρόνος, οἱ εὐνοῦχοι, ἡ γυναικοκρατία, τὸ βαθμηδὸν δῦνον ἐκεῖ τότε ἑλληνικὸν πνεῦμα, καὶ ἡ λέξις Ῥωμαῖοι, ἡ διατηρηθεῖσα σχεδὸν μέχρι τοῦ νῦν, τὸν ἔκαμνον νὰ τὴν συγχαθῇ καὶ τὸν ἐσύγχιζον ἔτι οἱ διπλωμάται τοῦ τότε καιροῦ, οἱ Graeculi, οἱ ἄνδρες (;) τοῦ Bas-Empire.

Πόσον ἔχαιρεν, ὅτε ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις, καὶ πόσον εἰς τὴν περίοδον αὐτὴν ἐδαπάνησε καὶ ἐκοπίασε, καὶ ἐκινδύνευσε καὶ ἐφοβεῖτο διὰ τὴν καλὴν αὐτῆς ἔκβασιν! Πόσον θαυμάζει καὶ ἀγαπᾷ τοὺς εἰς αὐτὴν ἀγωνισθέντας κλέπτας καὶ θαλασσινοὺς καὶ ὅσους ἄλλους διὰ τῶν ὅπλων τὴν ἀνέστησαν. Εἶναι τὰ ὄντα τῆς ἐγκαρδίου ἀγάπης του καὶ τῆς φαντασίας του. Ἐξ ἐναντίας ἐμίσησε καὶ μισεῖ θανασίμως τοὺς διπλωμάτας τῆς ἐπαναστάσεως, οἵτινες εἶναι δυστυχῶς ἔτι καὶ οἱ διπλωμάται τῆς νῦν βασιλείας καὶ τοῦ συντάγματος, διὰ τὰ πάθη των, διὰ τὰς διχονοίας των, διὰ τὰς ῥᾳδιουργίας των, διὰ τὴν φιλαρχίαν των, ὡς καὶ ἐκείνους, οἵτινες ἕνεκα τῶν παθῶν τούτων καὶ διὰ νὰ τείνωσι τὰ ὦτα καὶ νὰ ἀκούωσι τοὺς ξένους διπλωμάτας, ἐχθροὺς παντοτεινοὺς τῆς Ἑλλάδος, ἔφερον τὸ πλοῖον τῆς πατρίδος πολλάκις εἰς τὸν ἔσχατον κίνδυνον νὰ πνιγῇ, ἐνῷ οἱ πτωχοὶ κλέπται καὶ οἱ θαλασσινοὶ ἔπασχον πάντα νὰ τὸ σώσωσιν. Οἱ διπλωμάται, ἐπάρατοι αὐτοί, ἐθανάτωσαν τὸν Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος καὶ τὸν λαμπρὸν ἥρωα Ὀδυσσέα Ἀνδροῦτσον καὶ ἐζημίωσαν τόσον τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἔκαμαν ἵνα, ὄχι μόνον δὲν ἐλευθερώθη ἡ Ἑλλὰς πᾶσα, ἀλλὰ καὶ διὰ βοηθείας ξένης ἐσώθη τὸ μικρὸν μέρος ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ σήμερον τὸ βασίλειον τῆς Ἑλλάδος μὲ τὸν ξένον Βαυαρὸν αὐτῆς βασιλέα Ὄθωνα, καὶ ἀποστρέφεται τοὺς διπλωμάτας αὐτοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς καλεῖ Γραικύλους καὶ ὑπουργοὺς τῆς χαμηλῆς Ἀνατολικῆς αὐτοκρατορίας.

Ὅτε ἐσπούδαζεν εἰς Ἰταλίαν, ἔμαθεν ἀπὸ τὰς ἐφημερίδας, ὅτι κάποιος Παπᾶ Θύμιος (ἐπὶ Ἀλῆ πασᾶ) μὲ ἄλλους ἠγέρθη εἰς Θεσσαλίαν καὶ Ἤπειρον, ἵνα ἐλευθερώσῃ τὴν Ἑλλάδα. Εὑρίσκετο τότε ὁ Ζαμπέλιος εἰς Φλωρεντίαν ὁμοῦ μὲ ἄλλους πολλοὺς Ἕλληνας μαθητὰς Ἑπτανησίους καὶ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος. Καὶ λοιπὸν αὐτὸς καὶ οἱ ἄλλοι αὐτοὶ μαθηταὶ ἐνθουσιασθέντες ἀπεφάσισαν νὰ ὁπλισθῶσι καὶ διὰ Βιέννης νὰ καταβῶσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἑνωθῶσι μὲ τὸν Παπᾶ Θύμιον καὶ πολεμήσωσιν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος. Ὅτε ἤρχισαν νὰ ὁπλίζωνται καὶ νὰ διδάσκωνται ἀπὸ καλοὺς διδασκάλους εἰς τὴν ὁπλασκίαν καὶ εἰς τὰ πολεμικὰ καὶ ἔγραψαν εἰς τοὺς ἀνταποκριτάς των ἐμπόρους,

νὰ τοὺς ἐμβάσωσι πρὸς τὴν κατάβασιν ταύτην καὶ τὰ ἀναγκαῖα χρήματα, καὶ ἐν τοσούτῳ ἑτοιμαζόμενος ἔγραψεν εἰς Βιέννην, ὅπως λάβωσι πληροφορίας καὶ ἐκτενεστέρας τοῦ πράγματος εἰδήσεις. Δυστυχῶς ὅμως εἰς Βιέννην τοὺς ἔγραψαν, ὅτι τὸ κίνημα αὐτὸ τοῦ Παπᾶ Θύμιου ἔπαυσε καὶ ὅτι ὁ ἄγρυπνος καὶ φοβερὸς Ἀλῆ Πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων ἐπρόλαβε καὶ ἔπιασε τὸ Μέτσοβον καὶ ἐπολέμησε τὸν Παπᾶ Θύμιον καὶ τὸν ἐθανάτωσε μὲ μαρτυρικὸν θάνατον. Ἡ εἴδησις αὕτη κατετάραξε τὸν Ζαμπέλιον καὶ τοὺς λοιποὺς μαθητάς, ὅθεν καὶ ἔπαυσαν νὰ σπεύσωσι τὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα κατάβασίν των.

Δὲν ἐνθυμεῖται καλῶς ὁ Ζαμπέλιος, ἂν ὁ Ἀριστείδης ἐκεῖνος (τοῦ ὁποίου ἔλαβον τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας γράμματα καὶ ἐγνώρισαν τὴν μελετωμένην ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν καὶ τὸν ἐθανάτωσαν καὶ ἐθυσίασαν ἔτι διὰ τοῦτο καὶ τὸν Πατριάρχην Γρηγόριον), ὅτε παρευρέθη εἰς Λευκάδα τὰς ἀπόκρεω τοῦ 1821, ἐνῷ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Ζαμπελίου οἱ ὁπλαρχηγοὶ Ἕλληνες, ὡς ἄνωθεν ἐρρέθη, ἐσχεδίαζον τῆς Ἑλλάδος τὴν ἐπανάστασιν, ἤρχετο ἀπὸ Κωνσταντινούπολιν καὶ ὑπήγαινεν εἰς Πίσαν νὰ εὕρῃ τὸν Μητροπολίτην Ἰγνάτιον καὶ ἔπειτα ἔμελλε νὰ διευθυνθῇ εἰς Βιέννην καὶ εἰς Βλαχο-Μολδαυίαν, ἢ ἐξ ἐναντίας κατέβαινεν ἀπὸ Βιέννην καὶ ὑπήγαινεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, βέβαιον ὅμως εἶναι, ὅτι διέβη τότε ἀπὸ Λευκάδος καὶ παρευρέθη ὡς ἄνωθεν εἰς τὸ σχέδιον τῶν ὁπλαρχηγῶν Ἑλλήνων, πρὸς τὴν ἐπανάστασιν τῆς Ἑλλάδος. Τοῦτο ἐνθυμεῖται καλῶς ὁ Ζαμπέλιος, διότι τότε τὸν ἐφιλοξένησεν εἰς τὸν οἶκόν του καὶ συνέφαγε μὲ αὐτὸν καὶ μὲ τοὺς ὁπλαρχηγοὺς ἐκείνους καὶ ἔλαβε τότε παρ' αὐτοῦ ὡς δῶρον καὶ τὴν ῥητορικὴν τοῦ Βάμβα καὶ τοῦ Οἰκονόμου τὸ φιλολογικὸν βιβλίον. Τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας τὰ γράμματα ἔκαυσεν ὁ Ζαμπέλιος πρὸς τὸ ἔτος 1825, ὅτε ὑποψιασθεὶς πολὺ εἰς τὴν Ἀγγλοϊονικὴν κυβέρνησιν, ἐπρόσμενεν ἡμέραν παρ' ἡμέραν νὰ φυλακισθῇ καὶ νὰ γίνῃ ἐξέτασις εἰς τὸν οἶκόν του καὶ εἰς τὰ χαρτιά του καὶ εἰς πάντα ἄλλον τόπον, ὅπου ἔπιπτον ὑποψίαι. Ἦσαν μεταξὺ τῶν γραμμάτων ἐκείνων καὶ πολλὰ μνήμης ἄξια, ἔτι δὲ καὶ διήγησις τῶν πραχθέντων καὶ χρονικὰ τῆς ἐπαναστάσεως, ὅσα ἔγιναν εἰς Κέρκυραν καὶ Λευκάδα καὶ εἰς τὰς λοιπὰς νήσους καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα πρὶν ἔτι τῆς ἐπαναστάσεως καὶ μέχρι Δεκεμβρίου τοῦ 1825. Ἐπεμελήθη ὅμως ὁ Ζαμπέλιος πρὶν τὰ καύσῃ νὰ τὰ ἀντιγράψῃ καὶ μὲ κρυφίον τρόπον νὰ στείλῃ ἀντίγραφον ὅλων τούτων πρὸς τὸν φίλον του Ζαπραλῆν εὑρισκόμενον εἰς Κέρκυραν. Ὁ Ζαπραλῆς ἀπέθανε δυστυχῶς. Τί ἔγεινε τὸ

ἀντίγραφον αὐτό, δὲν ἠδυνήθη, ἐφ' ὅσον ἐξέτασε, νὰ μάθῃ ποτὲ ὁ Ζαμπέλιος.

Παιδιόθεν ἐχρημάτισεν ἐραστὴς τῆς εὐταξίας καὶ εἰς τὸ νὰ βλέπῃ πάντοτε τὰ πράγματα ὀρθῶς διακείμενα, καὶ τόσον ὥστε ταράττεται καὶ δὲν ὑποφέρει νὰ βλέπῃ καὶ αὐτὰ τὰ ὑλικὰ σκεύη τοῦ οἴκου του, βιβλία ἢ ἔπιπλα εἰς ἀταξίαν. Αἱ ἰδέαι του πάντοτε εἰς τάξιν εἶναι καὶ ἀλλήλαις συνδεδεμέναι, ὁ οἰκός του, τὸ σπουδαστήριόν του, ὁ θάλαμός του εἰσὶν εἰς εὐταξίαν πάντοτε. Πᾶν ἄτακτον οἱονδήποτε τὸν ἀνησυχάζει καὶ ἐνοχλεῖ.

Ἐχρημάτισεν ὀλιγαρκὴς καὶ σεμνὸς καὶ σώφρων, καὶ ἐγκρατής· μικροὶ πόροι ζωῆς τὸν φθάνουν· ὀλίγον χρειάζεται διὰ τῆς ζωῆς τὴν δαπάνην· τὸν φθάνουσι τὰ ἁπλῶς πρὸς ζωὴν ἀναγκαῖα. Διὰ τοῦτο ἔζησεν ἀδούλωτος ἀπὸ τὰ θέλγητρα τοῦ πλούτου καὶ τῆς ἡδονῆς. Τίποτε δὲν τὸν ἐδούλωσε πλὴν τῶν λαμπρῶν παθῶν τῆς πατρίδος, τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς δόξης. Ὄχι ποτὲ νὰ κάμῃ ἢ νὰ προξενήσῃ κακὸν πρὸς οὐδένα, ἀλλὰ καὶ πάντοτε τὸν πλησίον ὡς ἐδυνήθη εὐεργέτησεν.

Μεταξὺ τῶν παλαιῶν ἡρώων τῆς Ἑλλάδος θαυμάζει περισσότερον τὸν Ἐπαμεινώνδαν, ὡς πάσας τὰς ἀρετὰς εἰς αὐτὸν συνενώσαντα.

Εἶναι ὀλίγον ὀργίλος, ἀλλὰ ἡ ὀργή του εἶναι φλὸξ ἥτις ἀμέσως σβήνεται. Προέρχεται αὕτη ἐκ τοῦ πολλοῦ αἵματος, ἐξ οὗ καὶ φυσικῶς πάσχει, καὶ ἐκ τῆς θερμῆς φαντασίας του. Εὐγνώμων δὲ εἶναι πολύ· τὸν ἔτυχον περὶ τούτου συμβάντα περίεργα. Τὸν εὐηργέτησαν εἰς σμικρόν, ὅτε ἦτο πολὺ νέος, δύο ἄνδρες, ὁ εἷς Ἰταλὸς καὶ ὁ ἄλλος Ζακύνθιος. Μετὰ πολλῶν ἐτῶν παρέλευσιν ἔτυχε δι' εὐτυχοῦς περιπτώσεως νὰ τοὺς ἀνταμείψῃ μεγάλως. Ὁ Ἰταλὸς ἦτο Θωμᾶς Βέρτης, ἐκ Μοδένης, συμμαθητής του· ὅτε ἐπῆγεν εἰς τὸ 1840 εἰς Ἰταλίαν, διέβη ἐκ Βονωνίας, ἠρώτησε διὰ τὸν Βέρτην, ἂν ἔζη, καὶ τὸν εὗρε φυλακισμένον διὰ πολιτικὰς αἰτίας. Ἔτυχε τότε ἐκεῖ ὁ καρδινάλιος Μετζοφάντης, παλαιὸς διδάσκαλος καὶ φίλος τοῦ Ζαμπελίου. Τόσον ὁ Ζαμπέλιος παρεκάλεσε τὸν Μετζοφάντην, ὥστε οὗτος ὅτε διέβη εἰς Ῥώμην μετεχειρίσθη πάντα τρόπον καὶ ἐσυγχωρήθη ὁ Βέρτης, ὅστις ἔγραψε πρὸς τὸν Ζαμπέλιον τὴν ἐλευθέρωσίν του. Εἰς Βενετίαν, ὅπου ἀκόμη ὁ Ζαμπέλιος εὑρίσκετο, ἦτο ὁ Ζακύνθιος ὁ καπ. Διονύσιος Μπαμπάσης, ἐκεῖνος ὅστις ἐξ Ἀγκῶνος ἔφερεν εἰς τοὺς 1810 τὸν Ζαμπέλιον μὲ τὸ πλοῖόν του ἐπιστρέφοντα ἐκ τῆς σπουδῆς του, ἄναυλον μὲ τὰ βιβλία του ὁμοῦ, καὶ ἐκεῖθεν μὲ ἄλλο μικρὸν πλοῖον τὸν ἔστειλεν εἰς τὴν πατρίδα του Λευκάδα. Μετὰ

πέντε ἔτη ὁ Ζαμπέλιος εὑρέθη εἰς Ζάκυνθον, προσωρινὸς ἐκεῖ ἐπαγγελματικὸς καὶ μέγα δυνάμενος. Ὁ Μπαμπάσης ἔστρεφεν ἐκ τῆς Μαύρης θαλάσσης μὲ τὸ πλοῖόν του καὶ μὲ τὸ φορτίον. Ἔμελλον ταῦτα νὰ δημευθοῦν καὶ ἐκεῖνος αὐστηρῶς νὰ παιδευθῇ ἕνεκα λαθρεμπορίας. Ὁ Ζαμπέλιος τόσον ἐμεσίτευσε καὶ παρεκάλεσε καὶ μετεχειρίσθη, ὥστε εὐτύχησε νὰ τὸν σώσῃ καὶ ἐλευθερώσῃ καὶ αὐτὸν καὶ τὸ πλοῖόν του καὶ τὸ φορτίον του.

Ὁ Ζαμπέλιος κατέβη ὡς εἴρηται ἀπὸ τὴν σπουδήν του ἐξ Ἰταλίας εἰς τὴν Λευκάδα τὸ 1810 ἔτος. Μετὰ 30 χρόνους ἦτοι εἰς τὰ 1840 διέβη εἰς Ἰταλίαν διὰ νὰ πίῃ τὰ μεταλλικὰ νερά. Εὗρεν ὀλίγους τῶν παλαιῶν φίλων καὶ γνωρίμων του· ἀλλὰ ποία χαρὰ πρὸς αὐτόν, ὅταν εὗρε ζῶντας ἔτι τοὺς παλαιοὺς οἰκοκυροὺς τοῦ οἴκου του, ὅπου συνῴκησε μετὰ τοῦ Ζαπραλῆ, καὶ ποία χαρὰ πρὸς ἐκείνους νὰ τὸν ἴδουν! Ἔμεινεν ὀλίγας ἡμέρας μὲ αὐτούς, οἰκῶν εἰς τοὺς αὐτοὺς ἐκείνους τοῦ οἴκου του θαλάμους, ὅπου κατῴκει ὡς μαθητής, ζῶν κατ' ἐκεῖνον τὸν τρόπον καὶ συντρώγων ὡς τότε μ' αὐτοὺς καὶ ἀναμιμνήσκων τὰ τότε τῆς νεότητος αὐτοῦ. Ὠνομάζοντο δὲ οἱ οἰκοκύριοι οὗτοι Φραγκῖσκος Βαλδούτζης καὶ ἡ σύζυγός του Γελτρούδη.

(Ἀντεγράφη εἰς Κέρκυραν κατὰ τὸν Αὔγουστον τοῦ 1849, ἀπὸ χειρόγραφον τοῦ αὐτοβιογραφουμένου, παρὰ τοῦ ἰδίου εἰς ἐμὲ ἐμπιστευθέν)[1].

Δ. ΓΡ. Κ.

---

1 Ἰδὲ τὴν αὐτόγραφον ἐπικύρωσιν τοῦ Ἰω. Ζαμπελίου ἐν σελ. 76 τῆς «Ἁρμονίας» τοῦ παρόντος ἔτους.

Η ΝΗΣΟΣ ΠΡΩΤΗ

(Ἐν τῷ νῦν νομῷ Τριφυλίας).

Ἐκ Φιλιατρῶν, ἔνθα ἔμενον ὡς γυμνασιάρχης, ἐπεχείρησα μετά τινων ἄλλων τῇ 29 Μαΐου 1899 (Πέμπτῃ τῆς Ἀναλήψεως) ἀρχαιολογικὴν ἐκδρομὴν εἰς τὴν νῆσον Πρώτην, κειμένην πρὸς δυσμὰς καὶ εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ Μαράθου, ἐπινείου τῆς πολίχνης τῶν Γαργαλιάνων. Τῇ πρωΐᾳ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καταβάντες εἰς Ἁγ. Κυριακήν, ἐπίνειον τῶν Φιλιατρῶν, ἐπεβιβάσθημεν λέμβου καὶ ἐπλέομεν ἀκτοπλοϊκῶς ἀπὸ Β. πρὸς Ν., δηλ. ἀπὸ Ἁγ. Κυριακῆς εἰς Μάραθον· ἀλλ' ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πλοῦ ἔκτακτον καὶ λίαν θαυμαστὸν φαινόμενον παρουσιάσθη πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν, τὸ *ποῦσι* (πυκνοτάτη ὁμίχλη) ἐν μέσῳ τελείας αἰθρίας καὶ τελείας νηνεμίας, παρακολουθούμενον ὑπὸ περιεργοτάτου ἀντικατοπτρισμοῦ. Ἐφ' ὅσον εὑρέθα ἐγγὺς τῆς ἀκτῆς καὶ εἰς μικροτέραν τῶν 10 μέτρων ἀπόστασιν ἀπ' αὐτῆς, ἐβλέπομεν αὐτὴν ὡς εἰ ἦτο εἰς 100 τοὐλάχιστον μέτρων ἀπόστασιν, τοὺς δ' ἐν τῇ ἀκτῇ πωρίνους λίθους, τοὺς καταβεβρωμένους ὑπὸ τῶν κυμάτων καὶ ἔχοντας ἐλάχιστον ὕψος, ἐβλέπομεν ὡς μέγαν καὶ ὑψηλὸν βουνὸν καλυπτόμενον ὑπὸ ὑψηλοτάτου ἐλαιῶνος (εἰς ἐλαιῶνα μετεμορφοῦντο οἱ λίθοι), τοὺς δ' ἐπὶ τῆς ἀκτῆς ἀνθρώπους ὡς γίγαντας, τὴν δ' ἐν τῇ ἀκτῇ ἐλαχίστην κίνησιν τῆς θαλάσσης ὡς κύματα ὑπερύψηλα· θαυμάσιαι τῷ ὄντι εἰκόνες καὶ θαυμάσιος καὶ οἱονεὶ ὑπερφυσικὸς ὁ φαινόμενος κόσμος. Ὁσάκις δ' ἀπεμακρυνόμεθα ἀπὸ τῆς ἀκτῆς ὑπὲρ τὰ δέκα μέτρα, οὐ μόνον δὲν ἐβλέπομεν πλέον αὐτήν, ἀλλὰ ὑπὸ τὰς ἀκτῖνας τοῦ μόλις φαινομένου ὑπὲρ τὴν θάλασσαν ἡλίου τῆς πρωΐας ἐφαίνετο πρὸς ἀνατολάς, δηλ. πρὸς τὴν ἀκτήν, ἀχανὲς πέλαγος, ὡσεὶ ὠκεανὸς ἄνευ ἀκτῆς. Ταῦτα δ' ὅλα ἐγίνοντο ἕνεκα τοῦ ἀντικατοπτρισμοῦ ἐπὶ τῆς πυκνοτάτης ἀτμοσφαίρας. Ἡ ὑγρασία ἦτο ἀφόρητος, μόλις δ' ἐβλέπομεν τὰ τῶν πρὸ ποδῶν ἡμῶν ἀντικείμενα. Ἐν δὲ τῷ μέσῳ τοῦ πλοῦ ἀγνοοῦντες τὰ σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος

ἐσταματήσαμεν ἐπί τινα χρόνον καὶ τέλος μόνον ἐγγύτατα τῆς ἀκτῆς πλέοντες μετὰ δύο ὥρας καὶ μετὰ πολλὰς δυσχερείας κατωρθώσαμεν νὰ φθάσωμεν εἰς Μάραθον. Τῷ ὄντι τὸ θέαμα ἐκεῖνο ὑφ' οἵας περιστάσεις ἡμεῖς εὑρέθημεν ἦτο θαυμαστότατον καὶ ἐξοχώτατον, ἐξηφανίσθη δὲ ἀφ' ὅλης τῆς ἐκεῖ θαλάσσης ὀλίγον πρὸ τῆς μεσημβρίας.

Ἡ νῆσος *Πρώτη* ἢ *Πρωτὴ* (κατά τινας διότι πρώτη ὁρᾶται ὑπὸ τῶν μακρόθεν πρὸς τὴν Πελοπόννησον πλεόντων, κατ' ἄλλους δὲ διότι εἶναι *πλωτὴ* πέριξ. ὡς ἔχουσα πανταχόθεν βαθέα ὕδατα, κατὰ διαλεκτικὴν ἐναλλαγὴν τῶν συμφώνων λ καὶ ρ) μνημονεύεται ὑπό τε τοῦ Θουκυδίδου, διότι ἐκεῖ ἐσταμάτησεν ὁ τοῦ Ἀθηναίου Δημοσθένους στόλος ἐπαναπλεύσας ἐκ Ζακύνθου καὶ ἐκεῖθεν ἐβάδισεν εἰς Πύλον, ἔνθα ἐπολιόρκησε τοὺς Σπαρτιάτας ἐν Σφακτηρίᾳ τῷ 424 π. Χ. (Θουκυδ. Δ' 13), καὶ ὑπὸ Στράβωνος καὶ ἄλλων ἀρχαίων συγγραφέων. Ἡ νησὶς αὕτη εἶναι καταφανὴς ἀφ' ὅλης τῆς ἀπὸ Ἰχθύος μέχρις Ἀκρίτα ἠλειακῆς καὶ μεσσηνιακῆς ἀκτῆς καὶ ἀπὸ τῆς Β. πρὸς Δ. καὶ πρὸς Ν. ἀνοικτῆς θαλάσσης εἰς μέγα διάστημα.

Ἡ Πρώτη κατὰ μὲν τὸ βόρειον μέρος εἶναι ὑψηλοτέρα καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς σχηματίζει λαμπρὸν ὀροπέδιον ἐμβαδοῦ κυκλοτεροῦς, μὲ ἀποκρήμνους ἀπὸ τῶν ἄκρων αὐτοῦ κατωφερείας πρὸς πάντα τὰ σημεῖα· τὸ ὀροπέδιον τοῦτο εἶναι ὡσεὶ 500 στρεμμάτων καὶ περὶ τὰ 150 μέτρα ὑπὲρ τὴν θάλασσαν. Πρὸς Δ. δὲ τοῦ ὀροπεδίου τούτου χαμηλοῦται ἐκτενὴς καὶ βραχώδης τῆς νησίδος προέκτασις ὡς ἀκρωτήριον, ἀλλὰ πλατὺ σχετικῶς, ὅπερ διὰ φάραγγος χωρίζεται τοῦ κυρίου κορμοῦ, ἤτοι τοῦ φέροντος τὸ ὀροπέδιον βουνοῦ· τούτου δὲ τοῦ βουνοῦ ἐν ταῖς νοτίαις ὑπωρείαις, ἤτοι κατὰ τὸ μέσον που τῆς νήσου, ἐπὶ ζυγοῦ ἤτοι ἐπὶ ῥάχεως διασκελωτῆς, εἶναι ἐκτισμένος ὁ ναΐσκος τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου μετὰ παρακειμένου κελλίου, ἑκατέρωθεν δὲ τοῦ ζυγοῦ τούτου ἀνοίγονται οἱ δύο κυριώτεροι λιμενίσκοι αὐτῆς, ὁ πρὸς Α. βαθύτατος (δι' οὗ καὶ ἡμεῖς ἀπὸ Μαράθου μεταβάντες ἀπεβιβάσθημεν) καὶ ὁ πρὸς Δ. κανονικὸς κολπίσκος, ἀλλ' οὐχὶ τόσον βαθύς. Περαιτέρω πρὸς Ν. χωρεῖ ἡ νῆσος στενωτέρα μὲ τὴν διεύθυνσιν πρὸς τὰ ΝΔ. καὶ μὲ ζυγὸν (ῥάχιν) ἐπίπεδόν πως ἐν τῇ κορυφῇ, μὲ ὁμαλὰς δὲ κλίσεις ἑκατέρωθεν πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἐν τῷ μέσῳ δέ που τοῦ διαστήματος ἀπὸ τοῦ ῥηθέντος ναΐσκου μέχρι τῆς πρὸς Ν. ἐσχατιᾶς τῆς νήσου ὑψοῦται κωνοειδὴς βουνὸς 100 μέτρα περίπου ὑπὲρ τὴν θάλασσαν, ἀποκρημνότατος ἀπὸ βορρᾶ, ἀπότομος δ' ἀπὸ τῶν ἄλλων σημείων. Ἐπὶ δὲ τῆς κορυφῆς

τοῦ βουνοῦ τούτου ἐκτείνεται μικρὸν ὀροπέδιον ὡσεὶ 70 στρεμμάτων περιστεφόμενον περὶ τὰ χείλη διὰ τειχῶν ἀρχαίων τοῦ ἰσοδομικοῦ εἴδους, στερεωτάτων καὶ ἄνευ ἀμμοκονίας, ὡς συνήθως, καὶ ἐχόντων πλάτος 4 περίπου μέτρων. Τούτων τῶν τειχῶν ἐν μὲν τῇ ΒΑ. γωνίᾳ σῴζεται μόνον μικρὸν μέρος, ἐν τῇ νοτίᾳ ὅμως καὶ δυσμικῇ πλευρᾷ σῴζεται κατὰ χώραν τὸ τεῖχος καὶ μέχρι τριῶν μέτρων πολλαχοῦ ὕψους καὶ ἀκολουθεῖται εὐχερέστατα· λαμπροὶ δ' εἶναι καὶ οἱ τετράγωνοι αὐτοῦ πύργοι ἐν τῇ νοτιοδυσμικωτάτῃ γωνίᾳ καὶ ἐν τῇ βορειοδυτικωτάτῃ· ἀπειρία δὲ τῶν οἰκοδομικῶν αὐτοῦ λίθων εἶναι ἐρριμένη ἐκτὸς αὐτῶν ἐπὶ τῆς κατωφερείας τοῦ βουνοῦ.

Πάντως λοιπὸν ἔχομεν ἐνταῦθα ἀκρόπολιν ἀρχαίαν καταδεικνύουσαν ὅτι ἐνταῦθα ἦτο ἡ ὁμώνυμος τῇ νήσῳ πόλις. Ἴχνη δεξαμενῆς ἀρχαίας σῴζονται ἔνδοθεν τοῦ τείχους ἐν τῇ ἀνατολικῇ πλευρᾷ αὐτοῦ. Τὸ τεῖχος, ὡς συνήθως, εἶναι κυκλικόν πως. Διὰ μεσοτοίχου δ' ἡ ἀκρόπολις αὕτη χωρίζεται εἰς δύο διαμερίσματα, τὸ ἀνατολικὸν ὂν ἐκτενέστερον καὶ ὑψηλότερον, καὶ τὸ δυτικὸν ὂν χαμηλότερόν πως. Πυλῶν προφανῆ ἴχνη δὲν εὗρον, ὑποθέτω δ' ὅμως ὅτι αὗται ἦσαν ἐν τῇ δυτικῇ πλευρᾷ, καὶ δὴ ἐγγὺς πρὸς Β. τοῦ νοτιοδυτικωτάτου πύργου, διότι ἡ ἀποτομότης κατὰ τὰς ἄλλας θέσεις δὲν ἐπιτρέπει τὴν σκέψιν περὶ πυλῶν. Ἐντὸς δὲ τοῦ τείχους τῆς ἀκροπόλεως ταύτης κατάκεινται καὶ θεμέλια πολλῶν οἰκοδομημάτων, οἱ λίθοι εἶναι λελαξευμένοι ἐκ τοῦ αὐτοῦ τῆς νήσου πετρώματος, ἤτοι ἐκ τιτανολίθου. Ἐν ταῖς ὑπωρείαις τοῦ βουνοῦ τούτου δὲν φαίνονται ἴχνη τῆς κάτω πόλεως, διότι πιθανώτατα ἐξηφανίσθησαν διὰ μέσου τῶν αἰώνων. Πρὸς Α. τοῦ βουνοῦ τῆς ἀκροπόλεως καὶ ἀπὸ τῶν ὑπωρειῶν αὐτοῦ ἐκτείνεται μέχρι τῆς θαλάσσης στενόν, ἀλλ' ἀποκρημνότατον ἀκρωτήριον, καταστὰν τοιοῦτο καὶ ἕνεκα λατομιῶν, ὡς αἱ κάθετοι ῥωγμαὶ αὐτοῦ δεικνύουσι, καὶ σχηματίζον ἑκατέρωθεν δύο ὁρμίσκους, ὧν ὁ πρὸς βορρᾶν φαίνεται νὰ ἦτο ὁ λιμὴν τῆς ἀκροπόλεως καὶ τῆς παρ' αὐτῇ πόλεως, ἀπέχων, ὡς νομίζω, περὶ τὰ 1500 μέτρα ἀπὸ τοῦ πρὸς Α. τοῦ ναίσκου τῆς Κοιμήσεως λιμενίσκου. Ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ λοιπὸν τοῦ ἀκρωτηρίου τούτου καὶ ἀμέσως ὑπὸ τὴν ἀκρόπολιν εἶναι τὰ θεμέλια τοῦ ἀξιολογωτάτου κυκλοτεροῦς πύργου, ὁμοίου πρὸς τοὺς τῆς Ἐρετρίας, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι εἶναι οὐχὶ ἰσοδομικὸς οὐδὲ ἐντελῶς πολυγωνικός, ἀλλ' οἱονεὶ τῆς μεταβάσεως ἀπὸ τῆς πολυγωνικῆς εἰς τὴν ἰσοδομικὴν ἐποχὴν καὶ συνεπῶς ἀρχαιότερος τοῦ τείχους τῆς ἀκροπόλεως. Οὗτος δ', ὡς φαίνεται, ἐχρησίμευεν ὡς φυλακεῖον καὶ τοῦ κάτωθι λιμένος καὶ τοῦ διασκέλου μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ βουνοῦ τῆς ἀκροπόλεως.

Ἐπὶ τῶν σημαντικῶν τούτων ἀρχαιολογικῶν τῆς ἀρχιτεκτονικῆς μνημείων ἐφιστῶ τὴν προσοχὴν τῶν ἀρχαιολόγων, διότι ἐφ' ὅσον τοὐλάχιστον ἐγὼ γινώσκω, οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν μέχρι τοῦδε ἐπεσκέφθη αὐτὰ οὐδ' ἔγραψε περὶ αὐτῶν. Ἡ ὑπ' αὐτῶν δηλουμένη πόλις Πρώτη ἢ Πρωτή, συνώνυμος τῇ νήσῳ, ἀνήκει πάντως εἰς τοὺς κλασσικοὺς χρόνους τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἔχουσα ἴσως τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἀπὸ τῶν μυθικῶν καὶ καταστραφεῖσα, ὡς καὶ αἱ λοιπαί, κατὰ τοὺς χρόνους τῶν βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν τοῦ Δ' καὶ Ε' αἰῶνος μ. Χ.

Τὸ μῆκος τῆς νήσου ἀπὸ Β. πρὸς Ν. εἶναι 5000 μέτρων περίπου, τὸ δὲ μέσον αὐτῆς πλάτος ἕως 1500 μέτρων.

Ἡ νῆσος εἶναι πάντῃ ἄνυδρος, τὸν δὲ χειμῶνα καὶ μέχρι τέλους Ἀπριλίου ἐνδιαιτῶνται ἐν αὐτῇ χιλιάδες ποιμνίων βοσκόντων τὰ θρεπτικὰ αὐτῆς χόρτα καὶ τοὺς κοτίνους, ὑδρευομένων δὲ τότε ἐκ τῶν ὑετίων ὑδάτων, ἀφ' ὧν, ὡς φαίνεται, ὑδρεύοντο καὶ οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς Πρώτης διὰ δεξαμενῶν, ἐν αἷς, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ, συνεκεντροῦτο καὶ ἐφυλάττετο τὸ ὑέτιον ὕδωρ· διότι οὐδὲ φρέατα νῦν τοὐλάχιστον δυνατὸν ν' ἀνορυχθῶσι γλυκέος ὕδατος. Ἡ νῆσος εἶναι πανταχοῦ πλήρης κοτίνων (ἀγριοελαιῶν) ἀποτελούντων δάσος· οὐδὲν δὲ σχεδὸν ἄλλο δένδρον ἔχει ἐκτὸς ὀλίγων σχίνων καὶ τοῦ δηλητηριώδους φλόμου, ὑψουμένου εἰς θάμνους, οἷα τὰ σπάρτα. Ἀπὸ τοῦ πρὸς Α. τοῦ ναοῦ λιμενίσκου μέχρι τοῦ βορειοανατολικωτάτου σημείου ἡ παραλία αὐτῆς εἶναι ἀποτομώτατα κάθετος καὶ πετρωδεστάτη, ἡ δὲ θάλασσα βαθυτάτη, περὶ τὸ ΒΑ. δὲ μέρος ὁ βράχος κόπτεται διὰ ῥωγμῆς, ἐντὸς τῆς ὁποίας, οὔσης μόνον διὰ λέμβου προσιτῆς, εἶναι ἐπὶ τῶν βράχων λελαξευμέναι ἐπιγραφαὶ δυσανάγνωστοι δημοσιευθεῖσαι κατά τινας (ἐγὼ δὲν κατώρθωσα νὰ ἐπισκεφθῶ τὴν θέσιν ταύτην οὐδὲ γινώσκω τι περὶ τῶν ἐν λόγῳ ἐπιγραφῶν).

Ἐν τέλει μετὰ θάρρους συνίστημι εἰς τοὺς ἀσχολουμένους περὶ τὰ τοιαῦτα καὶ δὴ τοὺς περιηγουμένους καὶ ἐξετάζοντας τὰ τῆς Ἑλλάδος ἡμεδαπούς τε καὶ ξένους νὰ μὴ λησμονῶσι καὶ τὴν νῆσον Πρώτην πολλὰ τὰ τερπνὰ παρέχουσαν πλὴν τῆς ἀνυδρίας.

Ἐν Πύργῳ τῇ 1 Μαρτίου 1902.

ΓΕΩΡ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

"ΚΡΑΤΕΙ ΑΠ' ΤΟΥΣ ΔΩΔΕΚΑ,,

(Κοινωνικὸν σημείωμα).

Σπάνιον πρᾶγμα εἶναι μία οἱαδήποτε ἀκμὴ νὰ μὴ καταστήσῃ ὑπερήφανον τὸν ἀκμάζοντα καὶ ἡ ὑπερηφάνεια αὕτη νὰ μὴ ἐκδηλῶται διὰ τοῦ βαδίσματος, διὰ τῆς θέσεως τῆς κεφαλῆς, διὰ τῆς διευθύνσεως τοῦ βλέμματος, διὰ τοῦ προστατευτικοῦ μειδιάματος, διὰ τοῦ ὕφους ἐν γένει καὶ τῆς φρασεολογίας καὶ διὰ πολλῶν ἄλλων σημείων κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον κωμικῶν.

Ἀλλὰ μήπως ἀποκλείεται τὸ νὰ στηρίζεταί τις εἰς ἀνύπαρκτον ἀκμὴν καὶ νὰ καμαρώνῃ;

Πρὸ τῆς ἐκδηλώσεως τῆς παραφροσύνης ὑπάρχουσι πλεῖσται ὅσαι βαθμῖδες μὴ μελετηθεῖσαι καὶ περιγραφεῖσαι ἐπαρκῶς.

Διὰ τοὺς τοιούτους λοιπόν, τοὺς ἄνευ λόγου κομπαστάς, ὑπῆρχε κατὰ τοὺς παλαιοὺς χρόνους ἡ φράσις ἐν Ἀθήναις: *καμαρώνει σὰν νὰ κρατῇ ἀπ' τοὺς δώδεκα.*

Κατ' ἀρχὰς ὑπεθέσαμεν, ὅτι ἡ παροιμιώδης ἔκφρασις αὕτη ὑπαινίσσεται τὰς 12 βυζαντιακῆς προελεύσεως ἀρχοντικὰς τῶν Ἀθηνῶν οἰκογενείας, διότι καὶ τοιαύτη παράδοσις ὑπάρχει, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἐρεύνας ἡμῶν εὕρομεν ὅτι αἱ τοιαῦται οἰκογένειαι ἐν Ἀθήναις ἦσαν πολὺ περισσότεραι· καίτοι δὲ ἠδύνατό τις νὰ πιστεύσῃ, ὅτι πρόκειται περὶ τῶν δημογερόντων Ἀθηνῶν καὶ τῶν ἡγουμένων Ἀττικῆς, οἵτινες ἤσκουν καὶ αὐτοὶ ποιάν τινα ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν κοινῶν, ἐν τούτοις ἐμορφώσαμεν πεποίθησιν, ὅτι πρόκειται περὶ τῶν πρωτομαστόρων, προέδρων τῶν συντεχνιῶν, ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον, τῶν προϊσταμένων τῶν ἐσναφίων (συναφίων) ἢ *ζουνφετίων*, ὅπως οἱ παλαιότεροι ἔλεγον τὰς συντεχνίας, ὧν αἱ ἐπισημότεραι ἦσαν ἐν Ἀθήναις 12, καὶ αἱ ὁποῖαι μεγάλως ἴσχυον ἰδίως κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν, ἐκ τῆς ἀρχοντικῆς τάξεως ἀποκλειστικῶς μέχρι τοῦ 1821, ὑποψηφίων δημογερόντων.

Ἀλλὰ καὶ ψυχολογικῶς τὸ πρᾶγμα ἔρχεται φυσικώτερον, διότι ὁ κομπασμὸς προϋποτίθησι νεοπλουτισμὸν καὶ ἀρχοντοχωριατωσύνην, ἐνῷ ἡ προαιωνία ἀκμὴ ἀπολαύει σεβασμοῦ, χωρὶς νὰ δεικνύῃ ὅτι θέλει νὰ ἐπιβάλῃ αὐτὸν εἰς τὰς ἀποκλήρους τάξεις.

Δ. ΓΡ. Κ.

Η ΗΛΕΚΤΡΙΚΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑ

(Συνέχεια)

Κεντρικοὶ ἠλεκτρικοὶ σταθμοί. Περιεγράψαμεν ἀνωτέρω τοὺς διαφόρους τρόπους καθ' οὓς δύναται νὰ παραχθῇ ἐνέργεια ἠλεκτρική, μετατρεπομένης εἰς τοιαύτην τῆς χημικῆς, θερμαντικῆς ἢ μηχανικῆς ἐνεργείας, εἴδομεν δὲ ὅτι μεταξὺ πάντων τῶν περιγραφέντων μηχανημάτων αἱ δυναμομηχαναί εἰσι τὰ ἁρμοδιώτερα πρὸς παραγωγὴν ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας ὄργανα, καθ' ὅσον αὗται μόνον παρέχουσι ποσὸν σημαντικόν, ὁποίου δέονται αἱ πλεῖσται τῶν τοῦ ἠλεκτρισμοῦ ἐφαρμογῶν. Καὶ ὄντως· ἡ ἠλεκτροτεχνικὴ βιομηχανία ἤρξατο ἀναπτυσσομένη καὶ ἐπεκτεινομένη ἐπὶ πάντας τοὺς ἄλλους τῆς βιομηχανίας κλάδους, ἀφ' ἧς ἐφευρέθησαν καὶ ἐτελειοποιήθησαν αἱ δυναμομηχαναί, δι' ὧν οὐ μόνον τὸ ποσὸν τῆς ἀναπτυσσομένης ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας δύναται νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς πλείστας τῶν ἀναγκῶν τῆς ἠλεκτροτεχνικῆς, ἀλλὰ καὶ αἱ δαπάναι τῆς παραγωγῆς κατεβιβάσθησαν εἰς τὸ ὅσον ἔνεστι μικρότερον ὅριον. Μὲ τὴν τοιαύτην ἀνάπτυξιν καὶ τελειοποίησιν τῶν δυναμομηχανῶν συνεβάδισεν ἡ ἵδρυσις καὶ ἡ εἰς εὐρύτερον κύκλον ἐπέκτασις τῶν λεγομένων *κεντρικῶν ἠλεκτρικῶν σταθμῶν*, ἐν οἷς δύνανται νὰ ἐγκατασταθῶσι πλειότεραι καὶ μεγαλύτεραι δυναμομηχαναί, νὰ συνδεθῶσι δὲ καὶ πρὸς ἀλλήλας, καὶ ἐκ τῶν ὁποίων ἡ παραγομένη ἠλεκτρικὴ ἐνέργεια μεταφέρεται περαιτέρω εἰς τὸν τόπον τῆς χρησιμοποιήσεως διὰ τὰς ἀνάγκας ὁλοκλήρου πόλεως ἢ μεγάλου αὐτῆς τμήματος, ἰδίᾳ διὰ τὸν ἠλεκτρικὸν φωτισμόν, διὰ τὴν κίνησιν τροχιοδρόμων καὶ σιδηροδρόμων, διὰ τὴν κίνησιν μηχανημάτων ἐργοστασίων, διὰ σκοποὺς ἠλεκτροχημικοὺς κλπ. Τῶν τοιούτων κεντρικῶν ἠλεκτρικῶν σταθμῶν ἡ σπουδαιότης εἶναι σήμερον μεγίστη, διότι οὗτοι τροφοδοτοῦσι δι' ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας οὐ μόνον πόλεις μεγάλας ἢ μικράς, ἀλλὰ καὶ μέρη ἀκόμη εἰς ἀπόστασιν πολλῶν χιλιομέτρων κείμενα. Ἡ πρώτη αὐτῶν ἐγκατάστασις δὲν ἀπέχει πολὺ

τῆς ἡμετέρας ἐποχῆς, διότι ἔπρεπε νὰ προηγηθῇ ἡ κατασκευὴ τελειοτέρων ὁπωσοῦν δυναμομηχανῶν, νὰ λυθῶσι δὲ καὶ πλεῖστα ὅσα τεχνικὰ ζητήματα, ὅπως ἡ λειτουργία αὐτῶν καταστῇ δυνατὴ καὶ χρήσιμος. Οἱ πρῶτοι ἱδρυθέντες κατὰ τὸ χρονικὸν ἰδίᾳ διάστημα 1870—1885 ἐλαχίστης σημασίας ἐτύγχανον, διότι κύριος τότε σκοπὸς αὐτῶν ἦν ἡ παραγωγὴ μόνον ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας διὰ φῶς ἠλεκτρικόν, αἱ δὲ χρησιμοποιούμεναι ἐν αὐτοῖς δυναμομηχαναὶ ἦσαν κατὰ πολὺ ἀτελέστεραι τῶν σημερινῶν, ἀνήκουσαι ἰδίᾳ εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν μαγνητοηλεκτρικῶν μηχανῶν ἢ τῶν δυναμομηχανῶν συνεχοῦς ῥεύματος· καὶ ἂν δέ τινες ἐξ αὐτῶν ἐχρησίμευον πρὸς διανομὴν ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας δι' ἄλλους σκοπούς, ἡ διανομὴ αὕτη δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξικνῆται εἰς μεγάλας ἀποστάσεις, οὐδὲ τὸ παραγόμενον ῥεῦμα ἦν μεγάλης ἠλεκτρεγερτικῆς δυνάμεως, οὐδ' ἡ ἀπόδοσις ἀνήρχετο εἰς πλέον τῶν 35—40 τοῖς ἑκατόν. Τῷ 1886 ἀκόμη ἡ ὑπὸ τοῦ Marcel Deprez ἐγκαθιδρυθεῖσα διανομὴ ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας μεταξὺ Creil καὶ Παρισίων διὰ ῥεύματος συνεχοῦς μὲ χαμηλὴν ἠλεκτρεγερτικὴν δύναμιν ἐπὶ ἀποστάσεως 15 χιλιομέτρων δὲν παρεῖχεν ἀπόδοσιν μεγαλυτέραν τῶν 45 τοῖς ἑκατόν. Ἡ ἐπὶ τὰ πρόσω ἀνάπτυξις τῶν κεντρικῶν ἠλεκτρικῶν σταθμῶν συνεβάδισε κυρίως μὲ τὴν κατασκευὴν καὶ τελειοποίησιν τῶν δυναμομηχανῶν ῥεύματος ἐναλλακτικοῦ, ὅπερ διὰ τὴν εὔκολον μεταφοράν του, διὰ τὴν χρησιμοποίησιν ὑψηλῶν ἠλεκτρεγερτικῶν δυνάμεων, διὰ τὴν πλήρη κατὰ τὴν χρῆσιν ἀσφάλειαν, διὰ τὰ ὀλιγώτερα ἔξοδα πρὸς κατασκευὴν τῶν ἠλεκτροκινητηρίων ἐν τῷ τόπῳ τῆς ἐφαρμογῆς μηχανῶν καὶ τὰ λοιπὰ πλεονεκτήματά του, προτιμᾶται γενικῶς ἐν τοῖς διαφόροις τοῦ ἠλεκτρισμοῦ ἐφαρμογαῖς, ἐν αἷς ἀπαιτεῖται ἐνέργεια μεγαλυτέρα. Διὰ νὰ ἐννοήσῃ δέ τις, ὁποία κολοσσιαία πρόοδος συνετελέσθη ἐν τῷ κλάδῳ τούτῳ τῶν κεντρικῶν ἠλεκτρικῶν σταθμῶν ἐν διαστήματι ἐλαχίστων μόνον ἐτῶν, δέον νὰ παρακολουθήσῃ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ πρόοδον ἑνὸς οἱουδήτινος τοιούτου σταθμοῦ ἐκ τῶν ἐν ταῖς μεγαλυτέραις πόλεσι τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς, οἷον ἑνὸς τῶν πολυαρίθμων κεντρικῶν σταθμῶν τῆς μεγαλυτέρας ἐν Εὐρώπῃ ἠλεκτρικῆς ἑταιρείας Allgemeine Elektrizitätsgesellschaft τοῦ Βερολίνου. Αὕτη ἤρξατο τὸ 1885 διὰ μιᾶς μόνον μηχανῆς Borsig 150 ἵππων δυνάμεως, ἐνῷ σήμερον ἐν τοῖς βερολινίοις κεντρικοῖς σταθμοῖς ὑπάρχει ἐν ἐκμεταλλεύσει δυναμομηχανὴ 4000 ἵππων δυνάμεως· μέχρι τοῦ 1899 ἡ ὁλικὴ δύναμις τῶν βερολινίων κεντρικῶν σταθμῶν ἀνήρχετο εἰς 38000 ἵππους,

ἀλλ' ἔκτοτε ἱδρύθη δεύτερος ἠλεκτρικὸς σταθμὸς ἐν τῷ Oberspree μὲ 54000 ἵππων δύναμιν καὶ τρίτος ἐν Moabit μὲ 36000 ἵππων δύναμιν. Ἡ ἐν τῷ σταθμῷ Oberspree ἐν ἐκμεταλλεύσει εὑρισκομένη δυναμομηχανὴ ἐναλλακτικοῦ ῥεύματος 4200 ἵππων ἀρκεῖ αὐτὴ μόνη νὰ παραγάγῃ ἐνέργειαν ἠλεκτρικὴν διὰ 60000 λυχνίας, ἀνταποκρινομένας εἰς τὰς ἀνάγκας φωτισμοῦ πόλεως ἐχούσης 200000 κατοίκους. Ἡ δυναμομηχανὴ αὕτη ἔχει 83 στροφὰς κατὰ λεπτόν, περίοδον τοῦ ἐναλλακτικοῦ ῥεύματος 50 (50 τουτέστιν ἐναλλαγὰς διευθύνσεως τοῦ ῥεύματος κατὰ δευτερόλεπτον), μαγνητικὸν πεδίον μὲ 72 πόλους καὶ διάμετρον 7,2 μέτρων, ἠλεκτρεγερτικὴν δύναμιν μέχρι 6000 βόλτ, διάμετρον τοῦ περικαλύμματος 8,6 μέτρων καὶ βάρος ὁλικὸν 160 τόνων. Ἡ κάτοχος τῶν ἔργων τούτων γενικὴ ἠλεκτρικὴ τοῦ Βερολίνου ἑταιρεία ἱδρύθη τὸ 1882 ὑπὸ τοῦ μηχανικοῦ Emil Rathenau, τανῦν γενικοῦ αὐτῆς διευθυντοῦ, πρὸς ἐκμετάλλευσιν ἐν Γερμανίᾳ τῶν ἐφευρέσεων Edison καὶ πρὸς διάδοσιν τοῦ διὰ λυχνιῶν πυρακτώσεως ἠλεκτρικοῦ φωτός· μετὰ τὰς ἐν χρόνῳ μικρῷ ἐπιτυχίας της, καταδειχθείσας ἰδίᾳ κατὰ τὴν ἐν Μονάχῳ ἔκθεσιν, μετεβλήθη εἰς «γερμανικὴν ἑταιρείαν Edison διὰ τὸν ἐφηρμοσμένον ἠλεκτρισμόν» μετὰ κεφαλαίου ἐκ 5 ἑκατομμυρίων μάρκων· τὸ 1885 ἵδρυσε τὰ ἠλεκτρικὰ τοῦ Βερολίνου ἔργα καὶ τὸ 1887 λήξαντος τοῦ συμβολαίου της μετὰ τῆς «Compagnie continentale Edison» ἐπεξέτεινε τὰς ἐργασίας της ὑπὸ τὴν σημερινήν της μορφὴν ὡς «γενικὴ ἠλεκτρικὴ ἑταιρεία» ἐφ' ὅλα τῆς ἠλεκτροτεχνικῆς τὰ στάδια, ἤδη δὲ διαθέτουσα περὶ τὴν ἡμίσειαν ἑκατοντάδα ἑκατομμυρίων μάρκων ἀριθμεῖ ἐν τοῖς ποικίλοις ἠλεκτροτεχνικοῖς καταστήμασι τῆς πόλεως μόνον τοῦ Βερολίνου 18000 μηχανικούς, ὑπαλλήλους καὶ ἐργάτας καὶ εἶναι ἀνάδοχος οὐ μόνον τῶν βερολινίων ἔργων πρὸς ἠλεκτρικὸν τῆς πόλεως φωτισμὸν καὶ τὴν κίνησιν τῶν πολυαρίθμων ἐν αὐτῇ ἠλεκτρικῶν τροχιοδρόμων, ἀλλὰ καὶ πλείστων ἄλλων γερμανικῶν καὶ εὐρωπαϊκῶν πόλεων, ἅτε ἱδρύσασα πολλαχοῦ πλείστους καὶ παμμεγίστους κεντρικοὺς ἠλεκτρικοὺς σταθμούς.

Ἐν παντὶ κεντρικῷ ἠλεκτρικῷ σταθμῷ διακρίνονται δύο μηχανημάτων συμπλέγματα, τὸ μὲν πρὸς παραγωγὴν μηχανικῆς ἐνεργείας, τὸ δὲ πρὸς μετατροπὴν τῆς μηχανικῆς ταύτης ἐνεργείας εἰς ἠλεκτρικήν, ἤτοι ἀφ' ἑνὸς μὲν *κινητήριοι μηχαναὶ* (moteurs), ἀφ' ἑτέρου δὲ *δυναμομηχαναί*, δι' ὧν ἡ ἐν ταῖς πρώταις παραγομένη μηχανικὴ ἐνέργεια μετατρέπεται εἰς ἐνέργειαν ἠλεκτρικήν. Τὰ πρὸς παραγωγὴν τῆς μηχανικῆς

ἐνεργείας μέσα εἶναι ποικίλα, οἷον τοῦ ἀνέμου ἡ δύναμις, τὸ ἀέριον, ἡ πτῶσις ἐξ ὑψηλοῦ ἢ μεθ' ὁρμῆς ὕδατος, ὁ ἀτμός. Καὶ τοῦ μὲν ἀνέμου ἡ δύναμις ἐλάχιστα καὶ ὡς ὑποβοηθητικὸν μόνον μέσον πρὸς παραγωγὴν μηχανικῆς ἐνεργείας χρησιμοποιεῖται· τὸ ἀέριον ἔχει διάδοσιν μεγαλυτέραν, τόσον μᾶλλον, καθ' ὅσον ὑπάρχουσι πανταχοῦ ἱδρυμένα μεγάλα πρὸς παραγωγὴν τοιούτου καταστήματα, τὰ ὁποῖα μετὰ τὴν ὁσημέραι πλειότερον παρατηρουμένην ὑποχώρησιν τοῦ φωταερίου πρὸ τοῦ ἠλεκτρικοῦ φωτός εἰσι καταδεδικασμένα εἰς ἀργίαν· ἐν τοσούτῳ ἡ χρῆσις τοῦ ἀερίου ἐν μεγάλοις κεντρικοῖς σταθμοῖς περιωρισμένην εὑρίσκει εἰσέτι ἐφαρμογήν, ἁρμόζουσα μᾶλλον εἰς μικρὰς καὶ ἰδωτικὰς ἐγκαταστάσεις, εἰς ἃς πλὴν τῶν γαζομηχανῶν δύνανται ἐπίσης νὰ ἐφαρμοσθῶσι καὶ μηχαναὶ διὰ πετρελαίου· ἡ κατασκευὴ γαζομηχανῶν μεγάλων διαστάσεων ἁπαντᾷ εἰσέτι δυσκολίας τινὰς τεχνικάς, καίτοι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, διὰ τοῦ συστήματος ἰδίᾳ Dowson, ἐγένοντο πολλὰ βήματα πρὸς τὰ ἐμπρός, κατασκευασθεισῶν γαζομηχανῶν πολὺ τελειοτέρων. Τὸ προτιμότερον καὶ εὐθηνότερον μέσον πρὸς παραγωγὴν τῆς διὰ τὰς δυναμομηχανὰς ἀπαιτουμένης μηχανικῆς ἐνεργείας εἶναι ἀναμφιβόλως ἡ δύναμις τοῦ πίπτοντος ὕδατος, ἥτις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐχρησιμοποιήθη πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς, ἐπιτευχθείσης καὶ τεχνητῶς τῆς πτώσεως αὐτοῦ· οὕτω σήμερον εἰς τὰς εὐτυχεῖς ἐκείνας χώρας, τὰς ὁποίας διαρρέουσι ποταμοὶ ἢ ἐν αἷς ὑπάρχουσι καταρράκται καὶ πτώσεις ὑδάτων, ἱδρυνται παμμέγιστοι κεντρικοὶ ἠλεκτρικοὶ σταθμοὶ χρησιμοποιοῦντες τὴν δωρεὰν ὑπὸ τῆς φύσεως παρεχομένην δύναμιν τοῦ ὕδατος· τοιοῦτοι πελώριοι σταθμοὶ πρὸς ποικίλας ἠλεκτρικὰς ἐκμεταλλεύσεις ὑπάρχουσι πολυαριθμότατοι, ἰδίᾳ ἐν Ἑλβετίᾳ καὶ ἐν Νορβηγίᾳ, καθὼς καὶ ἐν Ἀμερικῇ· συνήθως χρησιμοποιοῦνται ἐν αὐτοῖς δῖναι ὑδραυλικαὶ μὲ ἀριθμὸν περιστροφῶν μέγαν καὶ μὲ ὁριζόντιον ἄξονα πρὸς ἄμεσον μετὰ τῶν δυναμομηχανῶν συγκοινωνίαν· κατὰ τὴν ἐκ μεγάλου ὕψους πτῶσιν μικροτέρας ποσότητος ὕδατος ἐχρησιμοποιήθησαν λίαν ἐπιτυχῶς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη δῖναι συστήματος Pelton· ἐν τοσούτῳ δυσκολίας πολλὰς παρέχει ὁ τρόπος τῆς ῥυθμίσεως τῆς περιστροφικῆς κινήσεως, ἐπιτυγχανόμενος συνήθως κατὰ μὲν τὴν περίπτωσιν ποσότητος ὕδατος μικρᾶς καὶ ὕψους ἐπομένως μεγαλυτέρου διὰ μέσων μηχανικῶν, κατὰ δὲ τὴν περίπτωσιν τῶν χαμηλῶν πτώσεων διὰ τῆς εἰς θερμότητα μεταβολῆς κατὰ τὴν τριβὴν μέρους τῆς ἐνεργείας. Τὸ προχειρότατον ὅμως καὶ συνηθέστατον μέσον πρὸς

παραγωγὴν τῆς μηχανικῆς ἐνεργείας ἐν τοῖς κεντρικοῖς ἠλεκτρικοῖς σταθμοῖς τυγχάνουσιν αἱ ἀτμομηχαναί· τοιαῦται π. χ. κατὰ τὰ ἔτη 1891—1897 ἀνήρχοντο ἐν Πρωσσίᾳ διὰ τοὺς κεντρικοὺς αὐτῆς ἠλεκτρικοὺς σταθμοὺς εἰς τὸν ἀριθμὸν 2840 μὲ 192000 ἵππων δύναμιν, ἤδη δὲ διὰ τοὺς ἐν Βερολίνῳ μόνον σταθμοὺς κατεσκευάσθησαν ἀτμομηχαναὶ ἀναβιβάσασαι τὴν παροχὴν αὐτῶν εἰς 150000 ἵππων δύναμιν περίπου. Κατ' ἀρχὴν ἡ ἐγκατάστασις ἀτμομηχανῶν δι' ἠλεκτρικὰς ἐκμεταλλεύσεις δὲν διαφέρει τῆς δι' ἄλλους σκοποὺς ἐγκαταστάσεως, καθ' ὅσον καὶ ἡ ἐγκατάστασις αὕτη ἀποτελεῖται 1) ἀπὸ τοὺς λέβητας, 2) ἀπὸ τὴν ἀτμομηχανήν, 3) ἀπὸ τοὺς ἀποκαθιστῶντας τὴν μεταξὺ τῶν λεβήτων καὶ τῆς ἀτμομηχανῆς συγκοινωνίαν ἀτμοσωλῆνας καὶ 4) ἀπὸ τὰ συμπληρωτικὰ δευτερεύοντα μέρη· ἐν τοσούτῳ ἡ ἐκλογὴ τοῦ καταλληλοτέρου συστήματος ἐξαρτᾶται ἐν ταῖς τῶν ἠλεκτρικῶν σταθμῶν ἐγκαταστάσεσιν ἐκ διαφόρων παραγόντων· οὕτω προτιμῶνται λέβητες κατέχοντες πλειότερον ἢ ὀλιγώτερον χῶρον ἀναλόγως τῆς θέσεως τῶν σταθμῶν ἐντὸς ἢ ἐκτὸς τῆς πόλεως, διότι κατὰ τὴν πρώτην περίπτωσιν τὸ ζήτημα τοῦ χώρου ἐντὸς πόλεως πυκνῶς κατῳκημένης ἔχει μεγίστην διὰ τὴν ἠλεκτρικὴν ἐπιχείρησιν σπουδαιότητα, ἐνῷ κατὰ τὴν δευτέραν περίπτωσιν, τῆς ἀνεγέρσεως τουτέστι τῶν σταθμῶν ἐκτὸς τῆς πόλεως τὸ ζήτημα τοῦ χώρου δευτερεύουσαν κατέχει σπουδαιότητα· πρὸς ἐκλογὴν δὲ ἐν γένει τοῦ καταλληλοτέρου συστήματος ἀτμομηχανῶν δέον νὰ συσχετισθῶσι πλεῖστα ζητήματα, οἷον αἱ τιμαὶ τῶν λεβήτων, τῶν μηχανῶν καὶ τῶν ἀνθράκων ἐπὶ τοῦ τόπου τῆς χρησιμοποιήσεως, τὰ ἔξοδα τοῦ οἰκοπέδου καὶ τῆς οἰκοδομήσεως, τὸ ζήτημα τοῦ ἀναγκαιοῦντος ὕδατος, ὁ ἀριθμὸς καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἀτμομηχανῶν, καὶ τέλος ἡ διάρκεια τῆς ἐπιχειρήσεως· αἱ μονοκύλινδροι μηχαναὶ μέχρι 50 ἵππων δυνάμεως, εὑρίσκονται ἐν μεγάλῃ διαδόσει ὡς ἐκ τῆς ἁπλότητός των, τοῦ εὐώνου καὶ τῆς ἀπαιτήσεως ὀλίγου χώρου· διὰ μεγαλυτέρας παροχὰς ἀπὸ 30 μέχρι 1000 ἵππων δυνάμεως χρησιμοποιοῦνται δικύλινδροι μηχαναί, αἵτινες ἐπιτρέπουσιν ἐν παραβολῇ πρὸς τὰς μονοκυλίνδρους μηχανὰς οἰκονομίαν ἐν τῇ χρήσει τοῦ ἀτμοῦ 15—20 τοῖς $^0/_0$, ὡς ἐκ τοῦ ὁποίου δύναται ὁ λέβης νὰ κατασκευασθῇ μικρότερος· περιττὸν νὰ προσθέσωμεν ὅτι τὴν σήμερον ἱδρυνται ἠλεκτρικοὶ σταθμοί, ἐν οἷς εἰσιν ἐγκατεστημέναι ἀτμομηχαναὶ πολὺ τελειότεραι. Ἰδιαζούσης σπουδαιότητος διὰ τὰς ἠλεκτρικὰς ἐγκαταστάσεις τυγχάνει ὁ τρόπος τῆς ῥυθμίσεως, καθ' ὅσον ἡ ἐπενέργεια τοῦ ῥυθμιστοῦ πρέπει

νὰ ᾖ τοιαύτη, ὥστε ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ μὴ ἐπιτρέπῃ τὴν ὑπέρβασιν τοῦ ὡρισμένου ὁρίου ταχύτητος, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἐξασφαλίζῃ τὴν ἐντὸς τοῦ ὁρίου τούτου εἰς ἑκάστην ταχύτητα ἀνταποκρινομένην παροχήν. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν σύζευξιν τῶν ἀτμομηχανῶν πρὸς τὰς δυναμομηχανάς, προτιμᾶται σήμερον γενικῶς ἡ ἀπ' εὐθείας σύνδεσις, ἐν τῇ περιπτώσει δὲ ταύτῃ χρησιμοποιοῦσι συνήθως ἐλαστικόν τινα σύνδεσμον συστήματος Raffard, ὅστις συνενοῖ πρὸς ἀλλήλους τὸν κορμὸν τῆς ἀτμομηχανῆς πρὸς τὸν κορμὸν τῆς δυναμομηχανῆς.

Τὸ δεύτερον τῶν μηχανημάτων σύμπλεγμα, ἤτοι αἱ δυναμομηχαναί, εἶναι ποικίλον ἐν τοῖς διαφόροις κεντρικοῖς σταθμοῖς, ἀναλόγως τῆς χρησιμοποιήσεως ἐν αὐτοῖς δυναμομηχανῶν συνεχοῦς ἢ δυναμομηχανῶν ἐναλλακτικοῦ ρεύματος, μονοφασικοῦ ἢ πολυφασικοῦ. Αἱ συνηθέστερον χρησιμοποιούμεναι σήμερον δυναμομηχαναὶ ἀνήκουσιν εἰς τὴν τελευταίαν κατηγορίαν, διότι αὗται εἶναι ἁρμοδιώτεραι πρὸς παραγωγὴν ρεύματος δυναμένου εὐκολώτερον καὶ εὐωνότερον νὰ μεταβιβασθῇ εἰς μακροτάτας ἀποστάσεις. Αἱ δυναμομηχαναὶ ρεύματος συνεχοῦς εὑρίσκουσιν ὀλιγώτερον ἐκτεταμένην ἐφαρμογήν, διότι κυρίως ἡ ἠλεκτρεγερτικὴ δύναμις τοῦ δι' αὐτῶν παραγομένου ρεύματος εἶναι χαμηλή, μόλις δυναμένη νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὰς τελειοτέρας ἐξ αὐτῶν εἰς 2000 βόλτ· κέκτηνται ἐν τοσούτῳ καὶ αὗται ἓν μέγα πλεονέκτημα, τὸ νὰ δύνανται τουτέστι νὰ φορτίζωσιν ἠλεκτρικοὺς συλλεκτῆρας, ἐξ ὧν δύναται νὰ μεταφερθῇ κατὰ τὴν ἐκφόρτωσιν εἰς τοὺς τόπους τῆς χρησιμοποιήσεως ἡ ἐν αὐτοῖς ἐναποταμιευομένη ἠλεκτρικὴ ἐνέργεια· τὸ πλεονέκτημα τοῦτο εἶναι τόσῳ μᾶλλον σπουδαῖον, καθ' ὅσον ἡ φόρτωσις τῶν ἠλεκτρικῶν συλλεκτήρων δύναται νὰ λαμβάνῃ χώραν καθ' ἃς ὥρας αἱ δυναμομηχαναὶ θὰ ἦσαν ὑπόχρεοι νὰ μὴ εὑρίσκωνται εἰς λειτουργίαν διαρκῆ, οὕτω δὲ τὰ κεφάλαια τῆς ἐπιχειρήσεως θὰ ἐθεωροῦντο ὡς μένοντα ἀργά· διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τοὐναντίον τῶν δυναμομηχανῶν συνεχοῦς ρεύματος μετὰ τῶν ἠλεκτρικῶν συλλεκτήρων δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ οἰκονομία σπουδαία, κατασκευαζομένων δυναμομηχανῶν μικροτέρων διαστάσεων. Εἴδομεν ἀνωτέρω ὅτι οἱ ἠλεκτρικοὶ συλλεκτῆρες εἶναι συστοιχίαι ἐκ μολυβδίνων πλακῶν ἐμβεβαπτισμένων ἐντὸς ἠραιωμένου θειϊκοῦ ὀξέος, ὅτι δὲ κατὰ τὴν φόρτωσιν αὐτῶν, ἐπιτυγχανομένην διὰ τῆς ἐκ τῆς δυναμομηχανῆς μεταφορᾶς ἠλεκτρικοῦ ρεύματος, ἐπὶ μὲν τοῦ θετικοῦ ἠλεκτροδίου σχηματίζεται ὑπεροξείδιον μολύβδου, ἐπὶ δὲ τοῦ ἀρνητικοῦ ἠλεκτροδίου ἕνεκα τοῦ ἐκλυομένου ὑδρογόνου σχηματίζεται σπογγώδης μόλυβδος, μέρους τῶν

δύο ἀερίων, ὀξυγόνου καὶ ὑδρογόνου, συνενουμένου εἰς ὕδωρ. καὶ μέρους τοῦ θειϊκοῦ ὀξέος ἐλευθερουμένου· κατὰ τὴν φόρτωσιν οὕτω τῶν συλλεκτήρων τὸ εἰδικὸν βάρος τοῦ ὑγροῦ ἀνέρχεται ἀπὸ 1,147 μέχρι 1,157, ὅταν δὲ ἡ ἐνεργὸς τῶν ἠλεκτροδίων μᾶζα δὲν εὑρίσκηται πλέον εἰς θέσιν νὰ συνενώσῃ εἰς ὕδωρ τὰ δύο ἀέρια τὰ κατὰ τὴν δίοδον τοῦ ρεύματος ἐκλυόμενα, μέρος μὲν αὐτῶν ἐκφεύγει, μέρος δὲ καλύπτει ὁλονὲν διὰ παχέος στρώματος τὰς πλάκας, ἐνῷ συγχρόνως τὸ ὀξὺ ἀναπτύσσει ὁλονὲν μεγεθυνομένας φυσαλίδας· οὕτως ἡ ἠλεκτρεγερτικὴ δύναμις αὐξάνει ταχέως ἀπὸ 2 εἰς 2,05 βόλτ καὶ εἶτα διαδοχικῶς μέχρι 2,35 βόλτ· τότε ἄρχεται ζωηρὰ ἀνάπτυξις ἀερίων, αὐξάνεται ἡ ἐσωτερικὴ ἀντίστασις καὶ ἡ ἠλεκτρεγερτικὴ δύναμις φθάνει εἰς τὸ μέγιστον τῆς ἀξίας αὐτῆς 2,7 βόλτ. Κατὰ τὴν ἐκφόρτωσιν διὰ τοῦ διαδοχικοῦ σχηματισμοῦ θειϊκοῦ μολύβδου ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλακῶν σχηματίζεται θειϊκὸν ὀξὺ καὶ ἐλευθεροῦται ὕδωρ, οὕτω δὲ τὸ εἰδικὸν τοῦ θειϊκοῦ ὀξέος βάρος κατέρχεται μέχρι 1,138· ἐπίσης ἡ ἠλεκτρεγερτικὴ δύναμις ἐν τοῖς πόλοις κατέρχεται ἀπὸ 2 βόλτ κατ' ἀρχὰς ταχέως μέχρι περίπου 1,95 βόλτ καὶ εἶτα βαθμηδὸν μέχρι 1,75 ἢ 1,8 βόλτ, ὁπότε ἡ ἐκφόρτωσις δέον νὰ διακοπῇ, διότι ἡ ἠλεκτρεγερτικὴ δύναμις ἄρχεται ταχέως καταπίπτουσα, ἡ δὲ ἐνεργὸς μᾶζα ἕνεκα τῶν μεταβολῶν τοῦ ὄγκου κυρτοῦται. Τοιαύτη εἶναι ἡ πορεία τῆς φορτώσεως καὶ ἐκφορτώσεως τῶν ἠλεκτρικῶν συλλεκτήρων, οἵτινες κατὰ τὰς περιπτώσεις ἰδίᾳ τῆς διαταράξεως τῶν δυναμομηχανῶν καὶ τῆς ἐκ διαφόρων λόγων αἰφνιδίας διακοπῆς τῆς λειτουργίας αὐτῶν, δύνανται, ἐφ' ὅσον ἡ ἠλεκτροχωρητικότης των ἐπιτρέπει, νὰ ἀντικαταστήσωσι τὴν πρὸς παροχὴν ἠλεκτρικοῦ ρεύματος πηγήν, μέχρι τῆς ἐπανορθώσεως τῶν γενομένων εἰς τὰς δυναμομηχανὰς βλαβῶν· πρὸς τοῦτο ὅμως δέον αἱ συστοιχίαι τῶν συλλεκτήρων νὰ ὦσιν ὅσον ἔνεστι μεγαλύτεραι καὶ περισσότεραι. Ἐν ἀντιπαραβολῇ ὅμως πρὸς τὰς δυναμομηχανὰς συνεχοῦς ρεύματος ὑπερτεροῦσι σήμερον ἐν ταῖς ἠλεκτρικαῖς ἐγκαταστάσεσι τῶν κεντρικῶν σταθμῶν αἱ δυναμομηχαναὶ ρεύματος ἐναλλακτικοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ ἠλεκτρεγερτικὴ δύναμις ποικίλλει μεταξὺ 2000 καὶ 6000 βόλτ· ρεῦμα μεγάλης ἠλεκτρεγερτικῆς δυνάμεως μεταφέρεται πολὺ εὐωνότερον καὶ ἁπλούστερον, διότι ἡ ἀντίστασις τῶν ἀγωγῶν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐντάσεως καὶ οὐχὶ ἐκ τῆς ἠλεκτρεγερτικῆς δυνάμεως, οὕτω δὲ ἡ ἀπώλεια τῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας εἶναι πολὺ ὀλιγωτέρα· κυρίως ὅμως τὴν διάδοσιν τῶν δυναμομηχανῶν ρεύματος ἐναλλακτικοῦ ἐπιβάλλει ἡ εὔκολος διὰ τῶν μεθαρμοστῶν ἐν τῷ τόπῳ τῆς χρησιμοποιήσεως μετα-

τροπὴ ῥεύματος μεγάλης ἠλεκτρεγερτικῆς δυνάμεως καὶ μικρᾶς ἐντάσεως εἰς ῥεῦμα μεγαλυτέρας ἐντάσεως καὶ μικροτέρας ἠλεκτρεγερτικῆς δυνάμεως, ὁποίων δέονται αἱ πλειότεραι τῶν ἐφαρμογῶν τοῦ ἠλεκτρισμοῦ· οὕτω π. χ. κατὰ μέσον ὅρον διὰ τὰς λυχνίας διαπυρακτώσεως ἀρκεῖ ἠλεκτρεγερτικὴ δύναμις 110 ἢ 220 βόλτ, διὰ τοὺς τοξοειδεῖς λαμπτῆρας 55 βόλτ, διὰ τὴν κίνησιν τῶν τροχιοδρόμων 500 βόλτ καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Οἱ *μεθαρμοσταὶ* εἶναι ὄργανα ἐπαγωγῆς, στηριζόμενα κυρίως ἐπὶ τῆς ἰδιότητος αὐτῆς, καθ' ἣν ἡ ἠλεκτρεγερτικὴ δύναμις τοῦ ἐπὶ τοῦ δευτερογενοῦς πηνίου παραγομένου ἐξ ἐπαγωγῆς ῥεύματος ἔχει τοιοῦτον λόγον πρὸς τὴν ἠλεκτρεγερτικὴν δύναμιν τοῦ ἐν τῷ πρωτογενεῖ πηνίῳ ἐπάγοντος ῥεύματος, ὁποῖον λόγον ἔχουσι πρὸς ἀλλήλους οἱ ἀριθμοὶ τῶν ἐν ἑκάστῳ πηνίῳ συσπειρώσεων τῶν ἀγωγῶν συρμάτων· ἐλαττοῦντες οὕτω τὸν ἀριθμὸν τῶν συσπειρώσεων ἐν τῷ δευτερογενεῖ πηνίῳ, ἐν ᾧ χρησιμοποιεῖται σύρμα παχύτερον, καὶ αὐξάνοντες τὸν ἀριθμὸν τῶν συσπειρώσεων τοῦ λεπτοτέρου σύρματος τοῦ πρωτογενοῦς πηνίου, δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ἐξ ἐπαγωγῆς ῥεῦμα ἐν τῷ δευτερογενεῖ πηνίῳ μεγάλης ἐντάσεως καὶ μικρᾶς ἠλεκτρεγερτικῆς δυνάμεως· περιττὸν νὰ σημειώσωμεν ὅτι πρέπει ἐν ἑκάστῳ μεθαρμοστῇ νὰ ὑπολογισθῶσιν ἀκριβῶς ἐκ τῶν προτέρων αἱ συσπειρώσεις, νὰ ληφθῶσι δὲ καὶ πάντα τὰ ἀπαιτούμενα μέτρα πρὸς ἀποφυγὴν ἀπωλείας τῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας, ἰδίᾳ διὰ τελειοτάτης ἀπομονώσεως καὶ διὰ τῆς ἀποφυγῆς ὅσον ἔνεστι τῶν ἐπιρρευμάτων. Ἐκ πάντων τῶν διαφόρων τύπων δυναμομηχανῶν ἐναλλακτικοῦ ῥεύματος τῶν ἐν τοῖς κεντρικοῖς ἠλεκτρικοῖς σταθμοῖς χρησιμοποιουμένων, τὴν νικῶσαν θέσιν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη κατέλαβον δυναμομηχαναὶ πολυφασικοῦ καὶ ἰδίᾳ τριφασικοῦ ῥεύματος, τούτων δὲ ἡ διάδοσις τείνει νὰ γενικευθῇ ἀφ' ἧς ἰδίᾳ κατεσκευάσθησαν ἠλεκτροκινητήριοι μηχαναί, αἵτινες ἐν τῷ τόπῳ τῆς χρησιμοποιήσεως ἀπ' εὐθείας τροφοδοτούμεναι διὰ τριφασικοῦ ῥεύματος δύνανται νὰ μεταβάλωσι τὴν ἠλεκτρικὴν ἐνέργειαν εἰς μηχανικὴν καὶ νὰ παράσχωσιν οὕτω δύναμιν κινητήριον.

Ἡ πρὸς ἀλλήλας σύζευξις δύο ἢ πλειοτέρων δυναμομηχανῶν δύναται νὰ γίνῃ ὅπως καὶ ἐν ταῖς ἠλεκτρικαῖς στήλαις κατὰ δύο τρόπους, εἴτε τουτέστιν *ἐν τάσει*, εἴτε *ἐν ποσότητι*· κατὰ τὴν σύζευξιν ἐν τάσει αἱ ἠλεκτρεγερτικαὶ δυνάμεις καὶ αἱ ἐσωτερικαὶ ἀντιστάσεις προστίθενται, ἑνουμένων πρὸς ἀλλήλων τῶν ἀντιθέτων πόλων τῶν δυναμομηχανῶν· κατὰ τὴν ἐν ποσότητι σύζευξιν ἑνοῦνται πρὸς ἀλλήλους ὅλοι οἱ θετικοὶ

καὶ ὅλοι οἱ ἀρνητικοὶ πόλοι, ἐὰν δὲ αἱ οὕτω συνενούμεναι δυναμομηχαναὶ εἶναι ὅμοιαι ἐντελῶς καὶ περιστρέφωνται μετὰ τῆς αὐτῆς ταχύτητος, ἡ ἠλεκτεγερτικὴ δύναμις τοῦ ὅλου συμπλέγματος εἶναι ἴση πρὸς τὴν ἠλεκτρεγερτικὴν δύναμιν τῆς μιᾶς δυναμομηχανῆς, ἀλλ' ἡ ἔντασις τοῦ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ κυκλώματι κυκλοφοροῦντος ῥεύματος εἶναι ἴση πρὸς τὸ ἄθροισμα τῶν ἐντάσεων ἑκάστης τῶν δυναμομηχανῶν. Ἡ ἐν τάσει σύζευξις κατορθοῦται γενικῶς πολὺ εὐκολώτερον ἢ ὅσον ἡ κατὰ ποσότητα σύζευξις, διότι αἱ δυναμομηχαναὶ οὐδέποτε εἶναι ἐντελῶς ὅμοιαι διὰ νὰ ἔχωσιν ἀκριβῶς τὴν αὐτὴν ἠλεκτρεγερτικὴν δύναμιν εἰς τὴν αὐτὴν ταχύτητα. Ἄλλως τε ὁ τρόπος τῆς συζεύξεως διὰ τὰς δυναμομηχανὰς συνεχοῦς ῥεύματος ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ τρόπου τῆς διεγέρσεως αὐτῶν· συνήθως αἱ ἐν σειρᾷ δυναμομηχαναὶ συνδέονται ἐν τάσει, αἱ κατὰ παραγωγὴν δυναμομηχαναὶ συζεύγνυνται ἐν ποσότητι, καὶ αἱ τῆς συνθέτου διεγέρσεως δυναμομηχαναὶ οὔτε ἐν τάσει οὔτε ἐν ποσότητι δύνανται ἀρκούντως ἐπιτυχῶς νὰ συζευχθῶσι. Προκειμένου δὲ περὶ τῶν δυναμομηχανῶν ἐναλλακτικοῦ ῥεύματος παρατηροῦμεν ὅτι ἡ σύζευξις αὐτῶν παρουσιάζει συνήθως περισσοτέρας δυσκολίας ἢ ὅσον ἡ σύζευξις δυναμομηχανῶν συνεχοῦς ῥεύματος· ἐπειδὴ οἱ πόλοι τῶν δυναμομηχανῶν ἐναλλακτικοῦ ῥεύματος δὲν εἶναι ὡρισμένοι, εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ ἑνωθῶσιν αἱ δυναμομηχαναὶ διὰ τῶν ἀντιθέτων αὐτῶν πόλων, ὁπότε τὸ ῥεῦμα θὰ ἐκλείστο ἐν *βραχείᾳ κλείσει*, ἐνῷ ἡ κατὰ ποσότητα (ἄλλως καὶ *παράλληλος* λεγομένη) σύζευξις ἡ μόνη διὰ τὴν συνένωσιν τῶν δυναμομηχανῶν ῥεύματος ἐναλλακτικοῦ κατάλληλος ἀπαιτεῖ τὴν πρὸς ἀλλήλους συνένωσιν τῶν ὁμωνύμων πόλων. Ἡ δυσκολία λοιπὸν συνίσταται εἰς τὸ νὰ ἀποκαταστῇ ἡ συνένωσις τῶν δύο δυναμομηχανῶν ἐναλλακτικοῦ ῥεύματος καθ' ἣν στιγμὴν ἐν τοῖς πόλοις αὐτῶν ὑπάρχει ἀκριβὴς σύμπτωσις τῶν σημείων, καθ' ἣν τουτέστι στιγμὴν ἀμφότερα τὰ συνενωθησόμενα ἄκρα εἶναι ἀκριβῶς θετικὰ ἢ ἀκριβῶς ἀρνητικά· καὶ προσαπαιτεῖται μὲν καὶ δεύτερός τις ὅρος, ἡ καθ' ὅλον τουτέστι τὸ διάστημα τῆς συζεύξεως σύμπτωσις ἐν τοῖς συνηνωμένοις ἄκροις τῶν αὐτῶν σημείων, τοῦθ' ὅπερ ὡς προαπαιτοῦν τὴν *ἀκριβῆ* ἀμφοτέρων τῶν δυναμομηχανῶν ἰσότητα ταχύτητος, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ *μηχανικῶς*· ἀλλ' ὁ ὅρος οὗτος ἐπιτυγχάνεται *αὐτομάτως*, διότι ἡ πεῖρα δεικνύει ὅτι εὐθὺς ὡς ἡ σύζευξις γίνῃ συμφώνως πρὸς τὸν ὅρον τῆς ἀκριβοῦς τῶν σημείων συμπτώσεως ἐν τοῖς πόλοις, γεννῶνται ἠλεκτρικαὶ ἀντιδράσεις, αἱ ὁποῖαι ἀναγκάζουσι

τὰς δύο δυναμομηχανὰς νὰ περιστρέφωνται μετὰ τῆς αὐτῆς ταχύτητος, οὕτω δὲ ἡ σύμπτωσις τῶν σημείων τῶν πόλων ὑφίσταται ἐξακολουθητικῶς καὶ αἱ συζευγνύμεναι δυναμομηχαναὶ λειτουργοῦσιν ὑπὸ καλὰς συνθήκας μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν παύσει ἡ περιστροφή των. Τὸ ζήτημα ὅθεν τῆς κατὰ ποσότητα ἢ παραλλήλου συζεύξεως τῶν δυναμομηχανῶν ἐναλλακτικοῦ ρεύματος περιορίζεται εἰς τὸν πρῶτον μόνον ὅρον, εἰς τὴν ἐκλογὴν δηλονότι ἀκριβῶς τῆς στιγμῆς ἐκείνης καθ' ἣν ὑπάρχει συμφωνία τῶν σημείων εἰς τὰ ἑνωθησόμενα ἄκρα, ὅπως τότε ἀκριβῶς ἐκτελεσθῇ ἡ συνένωσις αὐτῶν· ἐν τῇ πράξει κατορθοῦται τοῦτο ὡς ἑξῆς· ἐπὶ τοῦ ἑνὸς τῶν δύο ἀγωγῶν, δι' ὧν συνδέονται αἱ δυναμομηχαναί, παρεμβάλλονται δύο λυχνίαι πυρακτώσεως συνήθεις, ἑκάστη τῶν ὁποίων ἀπαιτεῖ ἠλεκτρεγερτικὴν δύναμιν ἴσην πρὸς τὴν διαφορὰν τῶν ἠλεκτροδυνητικῶν τῶν πόλων ἑκάστης τῶν δυναμομηχανῶν· ἐὰν αἱ λυχνίαι ἀναφθῶσιν, αἱ δυναμομηχαναι συνηνώθησαν ἐν σειρᾷ· τοὐναντίον ἐὰν αἱ λυχνίαι εἰσὶν ἐντελῶς ἐσβεσμέναι, αἱ δυναμομηχαναὶ συνηνώθησαν ἐν ποσότητι· ἐπὶ τῇ βάσει ταύτῃ τῶν ἐνδείξεων τῶν δύο λυχνιῶν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐνδειχθῇ ἡ στιγμὴ τῆς ἀκριβοῦς συμφωνίας τῶν πρὸς ἀλλήλους συνενουμένων πόλων.

Πλὴν τῶν μηχανῶν πρὸς παροχὴν τῆς μηχανικῆς ἐνεργείας καὶ πρὸς μετατροπὴν αὐτῆς εἰς ἠλεκτρικήν, ἀναπόσπαστα παντὸς κεντρικοῦ ἠλεκτρικοῦ σταθμοῦ ἐξαρτήματα τυγχάνουσι διάφορα ὄργανα πρὸς μέτρησιν, κλεῖσιν ἢ διακοπήν, ῥύθμισιν, διανομὴν καὶ ἀσφάλειαν κλπ.· ταῦτα τοποθετοῦνται συνήθως ἐπὶ μεγάλου μαρμαρίνου πίνακος (γαλλ. tableau de distribution, γερμ. Schaltbrett, ἀγγλ. switsh board), ὅπως ὦσιν ὑπὸ τὴν διηνεκῆ ἐποπτείαν καὶ ἐπιτήρησιν τοῦ οἰκείου ὑπαλλήλου. Τῶν ἐξαρτημάτων τούτων τὰ σπουδαιότερα εἶναι 1) *ἀμπέρμετρα* πρὸς καταμέτρησιν τῆς ἐντάσεως τοῦ ῥεύματος, παρεμβαλλόμενα *ἐν σειρᾷ* ἐπὶ τοῦ κυρίου κυκλώματος· 2) *βόλτμετρα* πρὸς καταμέτρησιν τῆς ἠλεκτρεγερτικῆς δυνάμεως τοῦ ῥεύματος τῆς δυναμομηχανῆς, παρεμβαλλόμενα κατὰ παραγωγήν· 3) *ῥυθμισταὶ* τοῦ ῥεύματος ἢ *ῥεοστάται*, δι' ὧν παρέχεται τῷ ῥεύματι κατὰ βούλησιν μεγαλυτέρα ἢ μικροτέρα ἀντίστασις, ἅτε διερχομένῳ διὰ μεγαλυτέρου ἢ μικροτέρου ἀριθμοῦ σπειρῶν σύρματος μεταλλικοῦ· 4) *διακοπτῆρες* (γαλ. disjoncteur, γερμ. Auschalter, ἀγγλ. cut out), δι' ὧν δύναται νὰ διακοπῇ ταχέως ἢ νὰ κλεισθῇ ἀσφαλῶς τὸ κύκλωμα· τὰ ὄργανα ταῦτα κατασκευάζονται ὑπὸ ποικίλην μορφήν, τινὰ δὲ τούτων ἐνεργοῦσιν αὐτομάτως, διακόπτοντα τὸ ῥεῦμα καθ' ἣν στιγμὴν τοῦτο διέρχεται ὡρισμένον τι ὅριον, πέρα τοῦ ὁποίου ὑπάρχουσι φόβοι κινδύνου τινὸς πυρκαϊᾶς ἢ καταστροφῆς τῶν μηχανημάτων· 5) *συζευκτῆρες*, δι' ὧν τὸ ῥεῦμα δύναται ἀπὸ ἑνὸς μέρους τοῦ δικτύου τῶν ἀγωγῶν νὰ μεταβιβασθῇ εἰς ἕτερον μέρος τοῦ δικτύου καὶ νὰ ἀλλάξῃ ἑπομένως τὴν πορείαν αὐτοῦ ἀπὸ ἑνὸς εἰς ἕτερον ἐξωτερικὸν κύκλωμα· 6) *ἀσφαλιστῆρες* διάφοροι σκοποῦντες τὴν ἀπομάκρυνσιν παντὸς κινδύνου πυρκαϊᾶς· εἶναι οὗτοι συνήθως σύρματα ἢ ἐλάσματα μολύβδινα τοποθετούμενα εἰς πολλὰ τοῦ ἀγωγοῦ μέρη καὶ τηκόμενα εὐθὺς ὡς τὸ ῥεῦμα καταστῇ ἐντατικώτερον τοῦ δέοντος, ὡς συμβαίνει κατὰ τὴν *βραχεῖαν κλεῖσιν*, οὕτω δὲ διακόπτοντα τὴν συνέχειαν τῆς ἀγωγῆς. Βραχεῖα κλεῖσις, (γαλλ. court-circuit, γερμ. Kurzschluss, ἀγγλ. short circuit) λαμβάνει χώραν, ὅταν τὸ ῥεῦμα ἕνεκα προσεγγίσεως πρὸς τὸν κύριον ἀγωγὸν ἑτέρου ἀγωγοῦ σώματος δὲν ἐξακολουθῇ τὴν προτέραν του πορείαν, ἀλλὰ λαμβάνῃ τὴν πρὸς τὸν πλησιάσαντα ἀγωγὸν ἄγουσαν· τοῦτο π. χ. συμβαίνει, ὅταν ἐν τῷ κυκλώματι παρεμβάλωμεν ἀντιστάσεις, λυχνίας, ἠλεκτροκινητηρίους μηχανὰς κλπ. ἢ ὅταν τυχαίως ἀγωγόν τι σῶμα ἅπτηται τοῦ κυρίου ἀγωγοῦ· τὸ βραχέως κλειόμενον ῥεῦμα ἕνεκα τοῦ μικροτέρου τῶν ἀγωγῶν μήκους πολλάκις καθίσταται ἐπικίνδυνον. Τοιοῦτος π. χ. κίνδυνος δύναται νὰ προέλθῃ κατὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν ἠλεκτρικῶν τροχιοδρόμων μετ' ἐναερίων ἀγωγῶν, ἐάν τις εὑρισκόμενος ἐπὶ τῶν σιδηρῶν ῥάβδων ἐφάπτηται τοῦ ἐναερίου ἀγωγοῦ, ὁπότε τὸ ῥεῦμα κλείεται διὰ τοῦ σώματος αὐτοῦ· ἡ βραχυτέρα κλεῖσις τοῦ ῥεύματος τῆς δυναμομηχανῆς γίνεται, ἐὰν ἑνωθῶσι διὰ μικροῦ ἀγωγοῦ οἱ δύο αὐτῆς πόλοι.

Μεταφορὰ τῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας (γαλλ. transmission électrique, γερμ. Kraftübertragung, ἀγγλ. electric transmission). Ἡ ἐν κεντρικῷ ἠλεκτρικῷ σταθμῷ παραγομένη ἠλεκτρικὴ ἐνέργεια μεταφέρεται διὰ καταλλήλων ἀγωγῶν περαιτέρω εἰς τοὺς τόπους τῆς ἐφαρμογῆς, ἔνθα διὰ καταλλήλων συσκευῶν καὶ μηχανημάτων μετατρέπεται εἰς ἄλλην ἐνεργείας μορφήν, εἰς θερμαντικὴν π. χ. διὰ τῶν λυχνιῶν πυρακτώσεως καὶ διὰ τῶν λαμπτήρων τόξου βολταϊκοῦ, εἰς μηχανικὴν διὰ τῶν ἠλεκτροκινητηρίων μηχανῶν κ.λ.π. Ἡ τοιαύτη ἐνεργείας μεταφορὰ προτιμᾶται τὴν σήμερον παντὸς ἄλλου εἴδους, καθ' ὅσον παραβαλλομένη πρὸς τὰ ἄλλα ταῦτα εἴδη εὑρίσκεται ἐνέχουσα πλεονεκτήματα ἀκατάβλητα, οὖσα ἀθόρυβος, ἀκίνδυνος, οἰκονομικωτέρα καὶ ἐν πολλοῖς ἡ μόνη

ἁρμόδιος· ἐπεξετάθη δὲ ἰδίᾳ, ἀφ' ἧς ἐφευρέθησαν καὶ ἐτελειοποιήθησαν αἱ *ἠλεκτροκινητήριοι μηχαναὶ* (électromoteurs), δι' ὧν κατορθοῦται ἡ ἐν τῷ τόπῳ τῆς ἐφαρμογῆς μεταβολὴ τῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας εἰς ἐνέργειαν μηχανικήν. Τῶν μηχανῶν τούτων ἡ ἀνακάλυψις ὀφείλεται εἰς τυχαίαν ὅλως σύμπτωσιν· ἐν τοῖς ἐν Παρισίοις ἐργοστασίοις τῆς ἑταιρείας Gramme ὑπῆρχον δύο δυναμομηχαναὶ προωρισμέναι εἰς παραγωγὴν ρεύματος δι' ἠλεκτρικὸν φῶς, ἐξ ὧν ἡ μία μόνον εὑρίσκετο ἐν λειτουργίᾳ· εἷς τοῦ καταστήματος ἐργάτης παρατηρήσας ἐπὶ τοῦ ἐδάφους κείμενα δύο σύρματα καὶ νομίσας ὅτι ταῦτα ἀνῆκον εἰς τὴν μὴ ἐν λειτουργίᾳ μηχανὴν προσέδεσεν αὐτὰ εἰς τοὺς δύο αὐτῆς πόλους· ἀλλ' εὐθὺς ἀμέσως πρὸς ἔκπληξιν πάντων τῶν παρόντων ἡ οὕτω διὰ τῶν δύο συρμάτων ἐφοδιασθεῖσα δυναμομηχανὴ ἤρξατο περιστρεφομένη, ἐξετασθέντος δὲ τοῦ αἰτίου τῆς αἰφνιδίας ταύτης περιστροφικῆς κινήσεως εὑρέθη ὅτι διὰ τῶν συρμάτων ἐκείνων συνήνωσεν ὁ ἐργάτης πρὸς ἀλλήλας τὰς δύο δυναμομηχανὰς καὶ ὅτι ἐπομένως ἡ περιστροφικὴ κίνησις τοῦ ὁπλισμοῦ τῆς δευτέρας ὠφείλετο εἰς τὸ ἀπὸ τῆς πρώτης μεταβιβασθὲν εἰς αὐτὴν ἠλεκτρικὸν ρεῦμα· ὄντως δὲ κατ' ἀρχὴν οὐδαμῶς διαφέρουσιν αἱ δυναμομηχαναὶ τῶν ἠλεκτροκινητηρίων μηχανῶν. Ἡ μεγίστη σπουδαιότης τῆς παρατηρήσεως ταύτης ἐγένετο εἰς εὐρύτερον κύκλον γνωστὴ διὰ τοῦ Hippolyte Fontaine κατὰ τὴν ἐν Βιέννῃ ἔκθεσιν τοῦ 1873, ὅτε καὶ ἐγένετο δοκιμαστικῶς μεταφορὰ ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας εἰς ἀπόστασιν 2 χιλιομέτρων. Ὁ Γάλλος ἠλεκτρολόγος Marcel Deprez ἐργασθεὶς φιλοπόνως ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου παρουσίασε κατὰ τὴν ἐν Μονάχῳ ἔκθεσιν τοῦ 1882 διάφορα πειράματα, τὰ ὁποῖα ἀπεδείκνυον μὲν τὸ δυνατὸν τῆς τεχνικῆς τοῦ προβλήματος λύσεως, δὲν ἐξετόπιζον ἐν τούτοις πάσας τὰς παρουσιαζομένας δυσχερείας· ὁ Deprez κατώρθωσε νὰ μεταβιβάσῃ ἀπὸ τὴν πολίχνην Miesbach εἰς τὸ κατάστημα τῆς ἐκθέσεως εἰς ἀπόστασιν 57 χιλιομέτρων ἐνέργειαν 10 ἵππων, μεταχειρισθεὶς ἀγωγὸν 4 χιλιοστομέτρων διαμέτρου καὶ ρεῦμα 1500 βόλτ ἠλεκτρεγερτικῆς δυνάμεως. Αἱ γενόμεναι ἔκτοτε τελειοποιήσεις ἐν τῇ κατασκευῇ τῶν δυναμομηχανῶν καὶ ἡ πεῖρα τῶν ἐπανειλημμένων ἐγκαταστάσεων συνετέλεσαν εἰς τὴν εὐρυτάτην ἐξάπλωσιν τῆς μεταφορᾶς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας. Ἡ μεταφορὰ δι' ἀγωγῶν εἰς πολὺ ἀπομεμακρυσμένας ἀποστάσεις ρευμάτων ἐχόντων μεγάλην ἔντασιν παρουσιάζει μεγίστας δυσκολίας· ἐὰν π. χ. ὑποθέσωμεν ὅτι εἷς τινα ἀπὸ τοῦ κεντρικοῦ ἠλεκτρικοῦ σταθμοῦ ὡρισμένην ἀπόστασιν ἀπαιτεῖται ὡρισμένη τις ἔντασις

τοῦ ρεύματος, εἶναι φανερὸν ὅτι διὰ τὴν μεταφορὰν ρεύματος τῆς αὐτῆς ἐντάσεως εἰς ἀπόστασιν διπλασίαν πρέπει ὁ ἀγωγὸς νὰ ἔχῃ διπλασίαν διάμετρον, ἵνα ἡ ἀντίστασις αὐτοῦ μείνῃ ἡ αὐτή· ἀλλὰ μὲ τὴν αὔξησιν τῆς διαμέτρου τοῦ ἀγωγοῦ τὰ ἔξοδα αὐξάνουσι κατὰ τὸ τετράγωνον, οὕτω δὲ αἱ δαπάναι δι' ἀποστάσεις πολὺ ἀπομεμακρυσμένας φθάνουσι μέχρι ὁρίου τινός, καθ' ὃ ἡ ἐγκατάστασις ὑπὸ ἔποψιν οἰκονομικὴν εἶναι ἀσύμφορος. Εὐτυχῶς ὅμως δὲν πρόκειται περὶ τῆς ἐντάσεως τοῦ ρεύματος ἢ τῆς ἠλεκτρεγερτικῆς αὐτοῦ ἐντάσεως, ἀλλὰ περὶ τῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας, ἥτις εἶναι γινόμενον τῶν δύο τούτων παραγόντων, καὶ τὴν ὁποίαν πρόκειται νὰ μεταφέρωμεν διὰ τῆς γραμμῆς ἄνευ μεγάλης ἀπωλείας· μένει δὲ ἡ ἐνέργεια ἡ αὐτὴ ἐὰν ἐλαττωθῇ ἡ ἔντασις καὶ αὐξηθῇ ἡ ἠλεκτρεγερτικὴ δύναμις, ἀρκεῖ νὰ λαμβάνηται πάντοτε ἐκ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ ἀμφοτέρων τὸ αὐτὸ γινόμενον· ἐλέγομεν καὶ ἀλλαχοῦ ὅτι ἐν τῷ τόπῳ τῆς χρησιμοποιήσεως θὰ ἔχωμεν τὴν αὐτὴν ἐνέργειαν τῶν 20000 π. χ. βὰτ ἐὰν μεταφέρωμεν αὐτὴν εἴτε διὰ ρεύματος ἐχόντος 200 ἀμπὲρ ἔντασιν καὶ 100 βόλτ ἠλεκτρεγερτικὴν δύναμιν, εἴτε διὰ ρεύματος ἐχόντος 20 μόνον ἀμπὲρ ἔντασιν καὶ 1000 βόλτ ἠλεκτρεγερτικὴν δύναμιν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ μεταφορὰ ρεύματος μὲ ὑψηλὴν ἠλεκτρεγερτικὴν δύναμιν εἶναι εὔκολος καὶ εὔωνος, προτιμᾶται ἡ παραγωγὴ καὶ μεταφορὰ τοιούτου ρεύματος, τὸ ὁποῖον ἐν τῷ τόπῳ τῆς χρησιμοποιήσεως δύναται καταλλήλως διὰ τῶν μεθαρμοστῶν νὰ μετατραπῇ εἰς ρεῦμα μικροτέρας ἠλεκτρεγερτικῆς δυνάμεως καὶ μεγαλυτέρας ἐντάσεως.

Πρὸς μεταφορὰν τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος χρησιμοποιοῦνται σύρματα ἐκ μετάλλων ὅσον ἔνεστι τελειότερον ἀγόντων τὸν ἠλεκτρισμόν, οἷον ἐκ χαλκοῦ· ὅπως δὲ ὁ ἀγωγὸς μεταφέρῃ τὸ ἠλεκτρικὸν ρεῦμα ἀπὸ σημείου εἰς σημεῖον ἄνευ τινὸς ἐν τῷ μεταξὺ ἐξασθενήσεως, ὀφείλει νὰ εἶναι καθ' ὁδὸν ἀπομεμονωμένος διὰ μὴ ἀγωγῶν (διηλεκτρικῶν, ἀπομονωτικῶν) σωμάτων, τὰ ὁποῖα ἐμποδίζουσι τὸ ἠλεκτρικὸν ρεῦμα νὰ ἀκολουθήσῃ ἄλλην ὁδόν. Ὁ ἀὴρ εἶναι ἐκ τῶν καλυτέρων διηλεκτρικῶν σωμάτων καὶ δύναται ἓν σύρμα περιβαλλόμενον πανταχόθεν ὑπὸ τοῦ ἀέρος νὰ εἶναι τεταμένον ἐν αὐτῷ, ἀπομονούμενον δι' ἄλλων διηλεκτρικῶν σωμάτων εἰς τὰ σημεῖα μόνον ἐκεῖνα, καθ' ἃ στηρίζεται ἀπὸ ἀποστάσεως εἰς ἀπόστασιν ἐπὶ στύλων ἢ ἄλλων ἀγωγῶν σωμάτων· τοιοῦτοι ἀγωγοὶ καλοῦνται *ἐναέριοι*. Ἀλλ' οἱ ἀγωγοὶ δύνανται νὰ διέρχωνται τοὺς ἐσωτερικοὺς χώρους οἰκοδομημάτων ἐφαπτόμενοι τῶν τοίχων ἢ τῆς ὀροφῆς αὐτῶν ἢ νὰ μεταβιβάζωνται ὑπογείως ἀνασκαπτομένων

τῶν ὁδῶν ἢ τέλος νὰ μεταφέρωσι τὸ ἠλεκτρικὸν ῥεῦμα δι' ὕδατος· ἐν πάσαις ταύταις ταῖς περιστάσεσιν οἱ ἀγωγοὶ περιβάλλονται καθ' ὅλην αὐτῶν τὴν ἐξωτερικὴν ἐπιφάνειαν διὰ σώματος ἀπομονωτικοῦ, οἷον μεταξίνων νημάτων, καουτσούκ κλπ. καὶ ὀνομάζονται ἀναλόγως τοῦ τρόπου τῆς μεταφορᾶς αὐτῶν *ὑπόγειοι, ὑποθαλάσσιοι* κλπ. ἢ ἀναλόγως τοῦ τρόπου τῆς ἀπομονώσεως αὐτῶν *καλῳδια* κλπ. Πολὺ πρὸ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἠλεκτροτεχνικῆς μέχρι τοῦ σημείου τῆς μεταφορᾶς ἐνεργείας ἠλεκτρικῆς διὰ φῶς ἢ κίνησιν, οἱ ἠλεκτρικοὶ ἀγωγοὶ εἶχον ἀναπτυχθῆ εἰς κύκλον εὐρὺν χάρις εἰς τὴν ἐν τῇ ἠλεκτρικῇ τηλεγραφίᾳ χρησιμοποίησιν αὐτῶν· ἀλλ' αὕτη μεταχειρίζεται ῥεύματα ἠλεκτρικὰ ἐλαχίστης ἐντάσεως καὶ μικρᾶς ἠλεκτρεγερτικῆς δυνάμεως, οἵοια τὰ δι' ἠλεκτρικῶν στηλῶν παραγόμενα, ἐνῷ ἠλεκτρικὰ ῥεύματα πρὸς μεταφορὰν ἐνεργείας ἔχουσι πολλάκις ἔντασιν ἑκατοντάδων ἀμπὲρ καὶ ἠλεκτρεγερτικὴν δύναμιν χιλιάδων βόλτ· ὁ τρόπος ἐν τοσούτῳ τῆς μεταφορᾶς ἔμεινεν ὁ αὐτός, οὕτω δὲ τὰ ἐκ τῆς τηλεγραφίας περὶ τῶν ἠλεκτρικῶν ἀγωγῶν διδάγματα ἐχρησίμευσαν πολὺ ἐν τῇ τεχνικῇ τῶν ἰσχυρῶν ῥευμάτων. Τὴν πρώτην ἀρχὴν τῆς κατασκευῆς ἀγωγῶν ἀποδίδουσιν εἰς τὸν Grey, ὅστις κατεσκεύασε γραμμὴν 250 μέτρων ἐν ἔτει 1727, ὅπως ἐξετάσῃ τὸν τρόπον τῆς μεταφορᾶς ἠλεκτρισμοῦ παραγομένου ἐκ τριβομένης ὑελίνου ῥάβδου· τὸ 1773 ὁ Schilling μετεχειρίσθη ἐν Πετρουπόλει καλῴδιον ὑπὲρ τὸν ποταμὸν Νέβαν τοποθετηθὲν πρὸς ἠλεκτρικὴν ἀνατίναξιν ἐν μεταλλείῳ, τὸ 1833 δὲ ὁ Weber ἐν Γοτίγγῃ μετεβίβασεν ἐκ τοῦ ἀστεροσκοπείου δι' ἀγωγοῦ σήματα ἠλεκτρικά. Μετὰ τὰς πρώτας ταύτας ἐφαρμογὰς ἐπὶ 50 ὅλα ἔτη ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς διαρκῶς ἀναπτυσσομένης ἠλεκτρομαγνητικῆς τηλεγραφίας ἡ κατασκευὴ τῶν ἠλεκτρικῶν ἀγωγῶν ἔλαβε μεγίστην πρὸς τὰ ἐμπρὸς ὥθησιν, ἀφ' ἧς ἰδίᾳ ἐποχῆς ἐλύθησαν τὰ τεχνικὰ προβλήματα τῆς δι' ὑποθαλασσίων καλῳδίων συνενώσεως πόλεων καὶ ἠπείρων· μὲ τὴν ἀνακάλυψιν ἐν τούτοις καὶ ἀνάπτυξιν τῆς τηλεφωνίας ἀφ' ἑνὸς καὶ μὲ τὴν πρώτην τοῦ ἠλεκτρικοῦ φωτὸς ἀφ' ἑτέρου διάδοσιν ἐμελετήθησαν νέαι συνθῆκαι τοῦ τρόπου τῆς ἀγωγῆς, τῶν μελετῶν δὲ τούτων ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἡ κατασκευὴ μεγάλων ἐναερίων γραμμῶν καὶ πολυπληθῶν δικτύων ὑπογείων καλῳδίων πρὸς μεταφορὰν ῥευμάτων ὑψηλῆς ἠλεκτρεγερτικῆς δυνάμεως· ἀφ' ἧς τέλος ἐποχῆς ἐλύθησαν τὰ διάφορα ζητήματα πρὸς μεταφορὰν εἰς μεγάλας ἀποστάσεις ἐνεργείας ἠλεκτρικῆς καὶ τῆς χρησιμοποιήσεως αὐτῆς πρὸς κίνησιν ἠλεκτρικῶν τροχιοδρόμων καὶ σιδηροδρόμων, ἡ ἐκλογὴ τοῦ καταλληλοτέρου συστήματος δικτύου ἀγωγῆς καὶ ὁ τρόπος τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ καὶ ἐγκαταστάσεως ἠρευνήθησαν διὰ πολυπληθῶν καὶ ἀκριβῶν παρατηρήσεων καὶ διδαγμάτων τῆς πείρας, εἰς τρόπον ὥστε τὴν σήμερον τὰ ζητήματα ταῦτα θεωροῦνται ἐντελῶς λελυμένα.

Ὡς ἀγωγοὶ διὰ τὴν μεταφορὰν ἰσχυρῶν ῥευμάτων χρησιμοποιοῦνται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς σύρματα ἐκ χαλκοῦ, σπανιώτερον ἐκ κραμάτων τινῶν αὐτοῦ, καί, κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, ἐξ ἀργιλίου. Ὁ ἀγοραῖος χαλκὸς ἐνέχει συνήθως διαφόρους ἄλλας χημικὰς οὐσίας, οἷον ὁ τῆς Χιλῆς ἴχνη βισμουθίου καὶ ἀντιμονίου καὶ ἐλάχιστα μέρη ἀρσενικοῦ καὶ σιδήρου, ὁ τοῦ περιφήμου καταστήματος Lake superior ἴχνη ἀρσενικούχου ἀργύρου, ὁ τοῦ ἀγγλικοῦ καταστήματος best selected ἴχνη ἀργύρου, ἀρσενικοῦ, ἀντιμονίου, βισμουθίου καὶ σιδήρου· ἡ ἀνάμιξις τῶν ξένων τούτων οὐσιῶν παραβλάπτει πολὺ τὴν ἀγωγιμότητα τοῦ χαλκοῦ, ὡς τὸ πρῶτον κατεδείχθη ἐκ τῶν πειραμάτων τοῦ W. Thomson, ἐξετάσαντος ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς πρώτης τοποθετήσεως ὑποθαλασσίου καλῳδίου διάφορα χαλκοῦ δείγματα· μέχρι τοῦ 1866 ἡ κατεργασία τῶν δι' ἀγωγὴν συρμάτων τοῦ χαλκοῦ ἐγίνετο μόνον μεταλλουργικῶς· ἔκτοτε ὅμως διὰ τῶν πρώτων τοῦ Elkington ἐργασιῶν ἤρξατο γινομένη αὕτη ἠλεκτρολυτικῶς, οὕτω δὲ ἐπληρώθη ὁ πρῶτος ὅρος διὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ πρὸς ἀγωγὴν ὑλικοῦ, ἤτοι ὁ τῆς τελειοτέρας ἀγωγιμότητος αὐτοῦ. Δευτερεύοντες τοιοῦτοι ὅροι τυγχάνουσιν αἱ μηχανικαὶ τοῦ ἀγωγοῦ ἰδιότητες, ἤτοι ἡ τῆς ἀπολύτου αὐτοῦ στερεότητος, ἡ τῆς ἐλαστικότητος, ἡ τῆς εὐκαμψίας καὶ ἡ τοῦ βάρους· ἐπεζητήθη διὰ τοῦτο ἡ κατασκευὴ ἀγωγῶν ἐκ δύο μετάλλων, τοῦ μὲν παρέχοντος μείζονα ἀγωγιμότητα, τοῦ δὲ παρουσιάζοντος εὐνοϊκωτέρας μηχανικὰς ἰδιότητας· οὕτω τὸ 1859 ὁ Rosenkrantz ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ ἔλαβε προνόμιον συνθέτου σύρματος, μὲ πυρῆνα ἐσωτερικὸν ἐξ ἀργύρου καὶ μὲ ἐξωτερικὸν περικάλυμμα ἐκ χαλκοῦ, τὸ δὲ 1861 ὁ Parkes ἐν Birmingham κατεσκεύασε σύρμα ἐκ κράματος ἀργιλίου ἢ χάλυβος καὶ χαλκοῦ, καὶ ἐν γένει πλεῖσται ἄλλαι ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἐγένοντο δοκιμαί, μέχρις οὗ ἐδείχθη ὅτι ἡ μεγάλη διαφορὰ τῆς ἀγωγιμότητος ἐν τῷ χαλκῷ ὠφείλετο κυρίως εἰς τὸν εὔκολον σχηματισμὸν ὀξειδίων χαλκοῦ, πρὸς ἐκτόπισιν τῶν ὁποίων ἐχρησιμοποιήθη ὁ φωσφοροῦχος χαλκὸς παρέχων καὶ στερεότητα μείζονα· ὀλίγα ὅμως ἔτη μετὰ ταῦτα ἐφευρέθη ὑπὸ τοῦ Weiler ἕτερον κρᾶμα χαλκοῦ παρουσιάζον πλειότερα

πλεονεκτήματα καὶ ἐνέχον τοῖς ἑκατὸν τρία μέρη κασσιτέρου. Ἐν τοσούτῳ καὶ τὸ κρᾶμα τοῦτο ἐλάχιστα χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ τεχνικῇ τῶν ἰσχυρῶν ρευμάτων καὶ μόνον κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τὸ ἀργίλιον φαίνεται διεκδικοῦν πρὸς τὸν καθαρὸν ἠλεκτρολυτικὸν χαλκὸν θέσιν πρωτεύουσαν· κατὰ τὰς ἁπλᾶς περιπτώσεις τὸ ἔξοδον ἁπλῆς δι' ἓν χιλιόμετρον ἀγωγῆς εἶναι τὸ αὐτὸ δι' ἀμφότερα τὰ μέταλλα, διότι εἶναι μὲν ἡ κατὰ τόννον τιμὴ τοῦ ἀργιλίου μεγαλυτέρα τῆς τοῦ χαλκοῦ, ἀλλὰ τὸ ἀργίλιον πλεονεκτεῖ αὐτοῦ κατὰ τὰς ἄλλας ἰδιότητας, ἰδίᾳ τοῦ εἰδικοῦ βάρους· προκειμένου ὅμως περὶ καλῳδίων ἡ σχέσις αὕτη μεταβάλλεται μειονεκτοῦντος πολὺ τοῦ ἀργιλίου, ἐπειδὴ ὡς ἐκ τῆς ἀναγκαιούσης μεγαλυτέρας διαμέτρου εἰς τοὺς ἐξ ἀργιλίου ἀγωγούς, ἡ ἀπομόνωσις αὐτῶν εἶναι πολὺ δαπανηροτέρα.

Τὸ σύνηθες σχῆμα τῶν ἀγωγῶν εἶναι τὸ κυλινδρικόν, ἀπαιτοῦν κατεργασίαν ἁπλουστέραν καὶ ἔχον ἐν τοῖς ἐναερίοις γραμμαῖς διάμετρον μέχρι 8 χιλιοστομ., διότι παχυτέρου ἀγωγοῦ ἡ τοποθέτησις παρέχει πολλὰς δυσχερείας. Ἐν τοῖς καλῳδίοις οἱ ἀγωγοὶ δὲν ἔχουσι συνήθως διάμετρον μεγαλυτέραν τῶν 6 χιλιοστομέτρων, ἡ τοποθέτησις δὲ ἐν αὐτοῖς πλειοτέρων ἀγωγῶν ἀπομεμονωμένων τῶν μὲν ἀπὸ τῶν δὲ καὶ περικαλυπτομένων ἐξωτερικῶς διὰ καλοῦ διηλεκτρικοῦ σώματος γίνεται κατὰ διαφόρους τρόπους, ἰδέαν τῶν ὁποίων δύναταί τις νὰ λάβῃ ἐὰν τμήσῃ ὁριζοντίως τεμάχιον καλῳδίου· συνήθως σχηματίζονται ἐν αὐτοῖς *συμπλέγματα* (γαλλ. toron, γερμ. Litze, ἀγγλ. strand), ἕκαστον τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀριθμόν τινα ἀγωγῶν, οὕτω δὲ ἐν ἑνὶ καλῳδίῳ ἔχοντι ἐξωτερικῶς σχῆμα κυλινδρικὸν δύνανται νὰ περιληφθῶσι πλεῖστοι ἀγωγοί. Ἡ ἠλεκτρικὴ αὐτῶν ἀντίστασις συμφώνως πρὸς τὸν νόμον τοῦ Ohm παρέχεται διὰ τοῦ τύπου $r = \frac{l}{\sigma, \theta}$, ἐν ᾧ l παριστᾷ τὸ μῆκος, θ τὴν διάμετρον καὶ σ τὸν συντελεστὴν τῆς ἀγωγιμότητος· εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ ἀντίστασις αὕτη αὐξάνει μετὰ τῆς θερμότητος, διὸ καὶ προσδιορίζεται συνήθως ἡ εἰδικὴ ἀντίστασις τῶν ἐκ χαλκοῦ ἀγωγῶν διὰ τῆς εἰς ὦμ ἀντιστάσεως τεμαχίου 1 μέτρου μήκους, 1 χιλιοστομέτρου διαμέτρου καὶ 15^0 Κελσίου θερμοκρασίας· τὸ πηλίκον τῆς μονάδος διὰ τῆς εἰδικῆς ἀντιστάσεως ἀποτελεῖ, ὡς γνωστόν, τὴν εἰδικὴν ἀγωγιμότητα· χαλκὸς δὲ τοῦ ὁποίου ἡ εἰδικὴ ἀντίστασις εἶναι μεγαλυτέρα τῶν 0,017 τοῦ ὦμ, ἢ ἡ εἰδικὴ ἀγωγιμότης μικροτέρα τῶν 57, δὲν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς ἀγωγὴν τοῦ ἠλεκτρισμοῦ. Ἐν τοῖς ἐναερίοις ἀγωγοῖς μεγάλην σπουδαιότητα ἐνέχει ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἐξωτερικῶς ἐπιδρῶσα ἐπ' αὐτῶν μηχανικὴ ἐνέργεια τοῦ ἀνέμου, τῆς χιόνος καὶ ἄλλων αἰτίων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ πρὸς ἐξουδετέρωσιν αὐτῆς μηχανικὴ τοῦ ἀγωγοῦ τάσις, ἐξαρτωμένη ἀπὸ τὸν βαθμὸν τῆς στερεότητος αὐτοῦ, τὴν ἐλαστικότητα, τὴν εὐκαμψίαν καὶ τὸ βάρος· βλέπομεν οὕτω τὸν μεταξὺ δύο ἀπομονωτήρων τεταμένον ἀγωγὸν σχηματίζοντα πρὸς τὰ κάτω τόξον ἐφ' ὅσον ἡ ἐξουδετέρωσις αὕτη ἐπιτυγχάνεται, θραυόμενον δὲ ὅταν ὑπερνικήσῃ ἡ ἐξωτερικὴ ἐπ' αὐτοῦ ἐπενέργεια. Ὑποστηρίζεται δὲ ὁ ἐναέριος ἀγωγὸς διὰ τῆς προσδέσεως αὐτοῦ ἀπὸ ἀποστάσεως εἰς ἀπόστασιν ἐπὶ ἀπομονωτικῶν κωδώνων, τῶν ὁποίων τὸ σχῆμα, ἡ κατασκευὴ καὶ ἡ ὕλη εἶναι ποικίλα καὶ οἵτινες κατὰ τὰς ἠλεκτρικὰς ἐγκαταστάσεις ἐνέχουσι μεγίστην σπουδαιότητα. Διάφοροι εἶναι ἐπίσης καὶ οἱ τρόποι τῆς πρὸς ἀλλήλους συνδέσεως τῶν ἐναερίων ἀγωγῶν ἢ τῶν ἐν καλῳδίῳ τοιούτων εἰς δέσμην, τῆς ὁποίας τὸ σχῆμα δέον νὰ ᾖ ὅσον ἔνεστιν ἁπλούστερον καὶ ἡ ἔκτασις ὅσον ἔνεστι μεγαλυτέρα περὶ τὸ σημεῖον τῆς συνενώσεως. Ποικιλώτερα ὅμως πολὺ καὶ συνθετώτερα τυγχάνουσι τὰ διάφορα συστήματα τῆς διανομῆς τῶν ἀγωγῶν, ὅταν ἰδίᾳ πλειότεροι ἐκφεύγοντες ἐξ ἑνὸς κυρίου κλάδου διακλαδίζωνται διὰ διαφόρους σκοποὺς πρὸς πλειοτέρας διευθύνσεις, ἀποτελοῦντες οὕτω σύνθετα κυκλώματα. Ἀλλ' οἱ ἐναέριοι ἀγωγοί, οἵτινες ὡς πρὸς τὰς ὀλιγωτέρας δαπάνας κατασκευῆς, τοποθετήσεως καὶ ἀπομονώσεως εἶναι προτιμότεροι τῶν ἄλλων τῆς ἀγωγῆς εἰδῶν, ἔχουσι καὶ μειονεκτήματα ἱκανά, σπουδαιότερα τῶν ὁποίων τυγχάνουσιν οἱ ἐκ τῆς ἐλευθέρας αὐτῶν ἐν τῷ ἀέρι τάσεως κίνδυνοι κατὰ τῆς ζωῆς, καθ' ἃς περιπτώσεις εἰσὶ πεφορτισμένοι διὰ ρεύματος ὑψηλῆς ἠλεκτρεγερτικῆς δυνάμεως, καὶ ἡ ἐκ τῆς δικτυώσεως αὐτῶν παρεχομένη εἰς τὰς ὁδοὺς ἀσχημία· ἄλλως τε δὲν λείπουσι καὶ ἐχθροὶ ποικίλοι ἐκ πάντων τῶν βασιλείων τῆς φύσεως κατὰ τῶν ἐναερίων τούτων ἀγωγῶν, καὶ μεταξὺ τῶν ἐχθρῶν τούτων τὴν πρωτεύουσαν ἴσως θέσιν κατέχει ὁ ἄνθρωπος, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ διάφορα ἄλλα ζῷα, πτηνὰ ἰδίως καὶ ἔντομα, καὶ φυτικοὶ μικροοργανισμοὶ καὶ ἀτμοσφαιρικὰ φαινόμενα, βροχαί, χιόνες καὶ κεραυνοί. Πάντα ταῦτα τὰ μειονεκτήματα αἴρονται διὰ τῆς ὑπογείου τῶν ἀγωγῶν τοποθετήσεως ἐν μορφῇ ἰδίᾳ καλῳδίων, τῶν ὁποίων ὅμως αἱ δαπάναι ὑπερβαίνουσι κατὰ πολὺ τὰς τῶν ἐναερίων ἀγωγῶν ἕνεκα ἰδίᾳ τῶν πολλῶν διὰ τὴν ἀπομόνωσιν δυσχερειῶν. Ὑπάρχουσι δὲ διάφοροι τρόποι τοποθετήσεως τῶν ὑπογείων ἀγωγῶν, δυνάμενοι νὰ συνοψισθῶσιν ὡς ἑξῆς: 1) ἐν κλειστοῖς ὀχετοῖς ἢ

τοῦνελ, ἐν οἷς οἱ ὑπόγειοι ἀγωγοὶ τείνονται ἄνευ περικαλύμματος ἀπομονωτικοῦ, ὡς οἱ ἐναέριοι ἀγωγοί, μεταξὺ κωδώνων ἐκ πορσελάνης· τὸ σύστημα τοῦτο εἶναι τὸ δαπανηρότατον πάντων, διότι ἀπαιτεῖται ἡ ὑπὸ τὸ ἔδαφος κατασκευὴ ἀρκούντως εὐρυχώρου τοῦνελ ὅπως περιληφθῶσι πάντες οἱ ἀγωγοί· 2) τοποθέτησις ἀγωγῶν κεκαλυμμένων ὑπὸ ἀπομονωτικοῦ περικαλύμματος ἐντὸς κλειστῶν κιβωτίων κατεσκευασμένων ἐκ πετρῶν, ἀσφάλτου, σιδήρου κ.λ.π.· 3) τοποθέτησις τῶν ἀγωγῶν ἐν σωλῆσι καὶ 4) ἀπ' εὐθείας τοποθέτησις τῶν ἀγωγῶν ὑπὸ τὴν μορφὴν καλφδίων ἐντὸς τοῦ ἐδάφους, ὁπόταν οἱ ὁπλισμοὶ αὐτῶν, ἤτοι τὰ ἐξωτερικὰ περικαλύμματα, δέον νὰ ὦσιν ὅσον ἔνεστι τελειότερα· εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο σύστημα ἀνήκουσι καὶ τὰ διὰ τοῦ ὕδατος μεταβιβαζόμενα καλφδια.

Ἡ ἐκ τῶν κεντρικῶν ἠλεκτρικῶν σταθμῶν διὰ τῶν ἀγωγῶν μεταφερομένη ἠλεκτρικὴ ἐνέργεια μετατρέπεται ἐν τῷ τόπῳ τῆς χρησιμοποιήσεως εἰς ἄλλην ἐνεργείας μορφὴν ἀναλόγως τῶν διαφόρων ἐφαρμογῶν· μεταξὺ τῶν ἐφαρμογῶν τούτων σπουδαιοτάτη τυγχάνει ἡ πρὸς κίνησιν διαφόρων μηχανημάτων ἐργοστασίου καθὼς καὶ τῶν σιδηροδρομικῶν καὶ τροχιοδρομικῶν ἁμαξῶν, ἐπιτυγχανομένη διὰ τῆς παρεμβολῆς τῶν ἀνωτέρω μνημονευθεισῶν *ἠλεκτροκινητηρίων μηχανῶν* (électromoteurs). Ἡ ἀρχὴ τῶν μηχανῶν τούτων εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὴν τῶν δυναμομηχανῶν, καθ' ὅσον συνίστανται ὡς ἐκεῖναι ἐξ ἐπάγοντος καὶ ὁπλισμοῦ, τῇ διαφορᾷ μόνον ὅτι ἐν ταῖς δυναμομηχαναῖς ἡ μηχανικὴ τῆς περιστροφῆς ἐνέργεια μετατρέπεται εἰς ἐνέργειαν ἠλεκτρικήν, ἐνῷ ἐν ταῖς ἠλεκτροκινητηρίοις μηχαναῖς ἀντιστρόφως ἡ ἠλεκτρικὴ ἐνέργεια μετατρέπεται εἰς μηχανικὴν περιστροφικὴν ἐνέργειαν, χρησιμοποιουμένην πρὸς κίνησιν διαφόρων μηχανημάτων συνδεομένων πρὸς τὰς ἠλεκτροκινητηρίους μηχανάς. Κατ' ἀρχὰς ὑπετέθη ὅτι συνεχοῦς μόνον ρεύματος ἠδύνατο νὰ γίνῃ χρῆσις πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, διὸ καὶ κατεσκευάσθησαν ἠλεκτροκινητήριοι μηχαναί, εἰς ἃς μετεβιβάζετο ρεῦμα συνεχές, καὶ αἱ ὁποῖαι κατὰ τὴν κατασκευὴν ἐλαχίστας μόνον ἐν ταῖς λεπτομερείαις παρουσίαζον πρὸς τὰς δυναμομηχανὰς συνεχοῦς ρεύματος διαφοράς. Ἀποστελλομένου τοιούτου συνεχοῦς ρεύματος εἰς συνήθη δυναμομηχανὴν τίθεται αὕτη εἰς κίνησιν περιστροφικὴν καὶ δὴ κατὰ διεύθυνσιν ἀντίθετον ἐκείνης τὴν ὁποίαν θὰ εἶχεν ἂν ἐχρησίμευε πρὸς παραγωγὴν ἠλεκτρικοῦ ρεύματος. Πρὸς ἐξήγησιν τοῦ φαινομένου τούτου χρησιμεύει ὁ λεγόμενος νόμος τοῦ Lenz: ἐὰν ρεῦμα ἢ μαγνήτης περιστρέφηται πλησίον κυκλώματος ἐκ συρμάτων ἐν ᾧ οὐδεμία ἠλεκτρικὴ πηγὴ ὑπάρχει, ἤ, ἀντιστρόφως, ἐὰν κύκλωμα τοιοῦτον περιστρέφηται περὶ ρεῦμα ἢ μαγνήτην, θὰ παραχθῇ ἐπὶ τοῦ κυκλώματος ρεῦμα ἐξ ἐπαγωγῆς, τοῦ ὁποίου ἡ ἠλεκτροδυναμικὴ ἐνέργεια εἶναι τοιαύτη, ὥστε τείνει νὰ ἐπιφέρῃ κίνησιν ἀντίθετον, ἤτοι τείνει νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ὑπάρχουσαν κίνησιν. Ἐν ἑκάστῃ ἄρα ὑπὸ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος διαρρεομένῃ ἠλεκτροκινητηρίῳ μηχανῇ ὑπάρχει πάντοτε ἐνεργὸς δύναμίς τις ἀντίθετος, ἥτις ἐξαναγκάζει τὸν ὁπλισμὸν νὰ κινηθῇ πρὸς διεύθυνσιν ἀντίθετον ἐκείνης τὴν ὁποίαν ἔχει καὶ ἐπομένως ἐμποδίζει μέχρι βαθμοῦ τινὸς τὴν κίνησιν τῆς μηχανῆς· τοῦτο δύναταί τις εὐκόλως νὰ παρατηρήσῃ ἐπὶ μικρᾶς δυναμομηχανῆς τὴν ὁποίαν θέτει εἰς περιστροφήν· ἐφ' ὅσον τὸ ρεῦμα εἶναι διακεκομμένον ἡ περιστροφὴ γίνεται εὐκολώτατα, μόλις ὅμως τὸ ρεῦμα κλεισθῇ, ἰσχυρὰ ἀντίδρασις γίνεται ἐπαισθητὴ εἰς τὴν περιστροφήν· εἶναι δὲ φανερὸν ὅτι ἡ ἀναπτυσσομένη ἀντίθετος δύναμις ἐπιζητεῖ νὰ στρέψῃ τὸν ὁπλισμὸν κατὰ διεύθυνσιν ἀντίθετον, διότι ἂν ἡ δύναμις αὕτη ἐνήργει ἐπὶ τοῦ ὁπλισμοῦ οὕτως ὥστε νὰ ὑποβοηθήσῃ τὴν πρὸς τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν κίνησιν, θὰ ἤρκει τότε ἁπλῆ μόνον ἐπὶ τοῦ ὁπλισμοῦ ὤθησις, ὅπως οὗτος ἐξακολουθητικῶς περαιτέρω στρέφηται, ἤτοι θὰ εἴχομεν ἓν *perpetuum mobile*, ὅπερ ὅμως κατὰ τὸν νόμον περὶ διατηρήσεως τῆς ἐνεργείας εἶναι ἀδύνατον. Εἶναι γνωστὸν ὅτι διὰ τῆς περιστροφικῆς κινήσεως τοῦ ὁπλισμοῦ ἐν δυναμομηχανῇ γεννῶνται ρεύματα ἐξ ἐπαγωγῆς· τοὐναντίον ἐὰν ρεῦμα διαρρέῃ ἠλεκτροκινητήριον μηχανήν, γεννᾶται ἐν αὐτῇ μαγνητικὸν πεδίον, ἕνεκα τοῦ ὁποίου τίθεται ὁ ὁπλισμὸς εἰς κίνησιν. Ἐνῷ λοιπὸν τὰ ἐν ταῖς δυναμομηχαναῖς φαινόμενα στηρίζονται ἐπὶ τῶν νόμων τῆς ἐπαγωγῆς, τὰ τῶν ἠλεκτροκινητηρίων μηχανῶν στηρίζονται ἐπὶ τῶν νόμων τοῦ ἠλεκτρομαγνητισμοῦ. Ἡ περιστροφὴ τῆς ἠλεκτροκινητηρίου μηχανῆς διαρκεῖ ἐφ' ὅσον διαρρέεται αὕτη ὑπὸ ρεύματος· ἀλλ' ἕνεκα τῆς ἐν αὐτῇ ἀναπτυσσομένης ἀντιθέτου δυνάμεως ἐξασθενίζεται τὸ ρεῦμα τοῦτο, ἡ ἐξασθένισις δὲ αὕτη ἐπαυξάνει μὲ τὴν αὔξησιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν στροφῶν καὶ μὲ τὴν αὔξησιν τῆς ἐντάσεως τοῦ μαγνητικοῦ πεδίου. Ὅπως δὲ ἔχομεν τρία εἴδη δυναμομηχανῶν συνεχοῦς ρεύματος ἀναλόγως τοῦ τρόπου τῆς διεγέρσεως αὐτῶν, οὕτω δύνανται νὰ κατασκευασθῶσι καὶ ἠλεκτροκινητήριοι μηχαναὶ καὶ τῶν τριῶν εἰδῶν· ἀλλ' αἱ μὲν *σύνθετοι* σχεδὸν οὐδαμῶς χρησιμοποιοῦνται, ἐκ τῶν δύο δὲ ἄλλων εἰδῶν, τῶν *ἐν σειρᾷ* καὶ τῶν *κατὰ παραγωγήν*, προτιμῶνται αἱ κατὰ παραγωγήν, διότι ἔχουσι

τὸ μαγνητικὸν αὐτῶν πεδίον σχεδὸν πάντοτε σταθερὸν καὶ στρέφονται κατὰ τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν, ἀδιάφορον ἐὰν χρησιμοποιῶνται ὡς δυναμομηχαναὶ ἢ ὡς ἠλεκτροκινητήριοι μηχαναί, καὶ τοῦτο διότι τὸ ρεῦμα διαρρέει τὰ πηνία τοῦ ἐπάγοντος κατὰ τὴν αὐτὴν πάντοτε διεύθυνσιν. Ἐν ταῖς ἠλεκτροκινητηρίοις μηχαναῖς καθιστῶμεν συνήθως σταθερὰν τὴν ἠλεκτρεγερτικὴν δύναμιν, μεταβλητὴν δὲ διὰ ρυθμιστικῆς ἀντιστάσεως παρεντιθεμένης ἐν αὐταῖς τὴν ἔντασιν τοῦ ρεύματος, οὕτως ὥστε ἡ ὑπ' αὐτῶν παρεχομένη ἐνέργεια ἄνευ σχεδὸν ἐξαιρέσεως δὲν μένει πάντοτε ἡ αὐτὴ ἀλλ' ἄλλοτε εἶναι μεγαλυτέρα καὶ ἄλλοτε μικροτέρα. Καθ' ἣν στιγμὴν τίθεται εἰς κίνησιν ἡ ἠλεκτροκινητήριος μηχανή, ἕνεκα τῆς μὴ ὑπάρξεως οὐδεμιᾶς ἀντηλεκτρεγερτικῆς δυνάμεως, χρειάζεται ρεῦμα ὑπερμέτρως ἰσχυρόν, ἕνεκα τοῦ ὁποίου εἶναι ἀνάγκη νὰ μὴ κλείηται εἰς τὸ κύκλωμα ἡ ἠλεκτροκινητήριος μηχανὴ ἀμέσως, ἀλλὰ τῇ βοηθείᾳ ἐπιπροσθέτων ἀντιστάσεων νὰ παρέχηται αὐτῇ κατ' ἀρχὰς μέρος μόνον τοῦ ρεύματος, *βαθμηδὸν* δὲ νὰ κλεισθῇ ἐντελῶς ἐν τῷ κυκλώματι. Ἡ ἀπόδοσις τῶν ἠλεκτροκινητηρίων μηχανῶν εὑρίσκεται διὰ τῆς διαιρέσεως τῆς *παροχῆς* αὐτῆς διὰ τῆς ἰσχύος τῆς εἰς αὐτὴν μεταφερομένης ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας· ἡ ἀπόδοσις αὕτη δύναται νὰ ἀνέλθῃ εἰς 90—92 τοῖς ἑκατόν.

Ἐπὶ χρόνον μακρὸν ἐθεωρεῖτο ἀδύνατος ἡ μετατροπὴ εἰς κινητήριον ἐνέργειαν τῆς δι' ἐναλλακτικοῦ ρεύματος παραγομένης ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας· τὴν σήμερον ὅμως κατέστη τοῦτο κατορθωτόν, οὕτω δὲ χάρις εἰς τὴν χρησιμοποίησιν ἠλεκτροκινητηρίων μηχανῶν δι' ἐναλλακτικοῦ ρεύματος λειτουργουσῶν ἐπεξετάθη εἰς εὐρύτατον κύκλον καὶ ἐν τέλει ὑπερενίκησεν ἡ τεχνικὴ τῶν ἐναλλακτικῶν ρευμάτων· καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν κατεσκευάσθησαν ἠλεκτροκινητήριοι μηχαναὶ διὰ τριφασικὸν ρεῦμα, εἶτα δὲ καὶ διὰ σύνηθες ἐναλλακτικὸν ρεῦμα. Ὅπως καταστήσωμεν εὔληπτον τὴν βάσιν, ἐφ' ἧς στηρίζεται ἡ κατασκευὴ αὐτῶν, λάβωμεν ὡς παράδειγμα τὸ διφασικὸν ρεῦμα καὶ ὑποθέσωμεν ὅτι τὰ δύο τῆς δυναμομηχανῆς κυκλώματα φέρονται εἰς σιδηροῦν δακτύλιον, εἰλιγμένον μὲ δύο ζεύγη πηνίων ἀπεχόντων ἀνὰ 90^0 ἀλλήλων (Σχ. 1). Ἐὰν εἰς τὸν δακτύλιον μετεφέρετο συνεχὲς ρεῦμα, θὰ ἐγεννῶντο ἐν αὐτῷ εἰς ὡρισμένας θέσεις δύο μόνον πόλοι, εἷς βόρειος καὶ ἀντικρὺ αὐτοῦ εἷς νότιος, θὰ ἔμενε δὲ ἡ θέσις τῶν δύο τούτων πόλων ἀμετάβλητος, ἐφ' ὅσον τὸ συνεχὲς ρεῦμα κατὰ τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν διέρρεε τὰ πηνία τοῦ δακτυλίου· ἀλλ' ἐντελῶς διαφόρως συμβαίνει ἐὰν τὰ 4 ἄκρα τῶν

δύο ζευγῶν τῶν πηνίων ἑνωθῶσι μὲ τοὺς ἀγωγοὺς δι' ὧν μεταφέρεται τὸ ρεῦμα δυναμομηχανῆς διφασικῆς, καθ' ὅσον ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ γεννῶνται δύο βόρειοι (N, n) καὶ δύο νότιοι (S, s) πόλοι, τούτων δὲ αἱ θέσεις διαρκῶς ἐναλλάσσουσιν, οὕτως ὥστε παράγεται *στρεφόμενον μαγνητικὸν πεδίον*, περὶ οὗ ὡμιλήσαμεν ἐν τοῖς ἀνωτέρω. Ἐὰν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ δακτυλίου τεθῇ κινητὸς μαγνήτης θέλει καὶ οὗτος διὰ τῆς ἐναλλαγῆς τῶν μαγνητικῶν πόλων περιστραφῇ· ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἀντὶ μαγνήτου τοποθετήσωμεν τεμάχιον μὴ μαγνητικοῦ σιδήρου, δίσκον π. χ. σιδηροῦν, διὰ τῆς μαγνητικῆς ἐπιδράσεως ἐκ τῶν μαγνητικῶν πόλων θέλει καταστῇ καὶ οὗτος μαγνητικὸς καὶ ἐπομένως θέλει τεθῇ εἰς περιστροφικὴν κίνησιν· ἐὰν δὲ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ δακτυλίου θέσωμεν κύκλωμα ἐκ συρμάτων, θέλει καὶ τοῦτο περιστραφῇ, διότι ἐπ' αὐτοῦ θὰ γεννηθῶσι ρεύματα ἐξ ἐπαγωγῆς. Αὕτη εἶναι ἡ ἀρχὴ τῶν λεγομένων *ἐξ ἐπαγωγῆς ἠλεκτροκινητηρίων μηχανῶν*, ὀφειλομένων εἰς τὸν Ἀμερικανὸν ἠλεκτρολόγον Tesla, καὶ τελειοποιηθεισῶν ἰδίᾳ ὑπὸ τῆς Allgemeine Elektrizitätsgesellschaft τοῦ Βερολίνου καὶ τοῦ ἑλβετικοῦ καταστήματος Oerlikon. Ἐὰν τὸ ἐντὸς τῶν πηνίων τοῦ δακτυλίου στεφόμενον σῶμα σύγκειται ἐκ σιδήρου ἄνευ περιελίξεως συρμάτων, ἡ περιστροφὴ αὐτοῦ εἶναι ἡ αὐτὴ ἀκριβῶς πρὸς τὴν ἐναλλαγὴν τῶν μαγνητικῶν πόλων καὶ αἱ τοιαῦται ἠλεκτροκινητήριοι μηχαναὶ καλοῦνται *συγχρονικαί*. Ἀλλ' ἐν τῇ πράξει χρησιμοποιοῦνται αἱ λεγόμεναι *ἀσύγχρονοι* ἠλεκτροκινητήριοι μηχαναί, τοιαῦται δηλονότι ὥστε ἡ στροφὴ νὰ μὴ γίνηται ἐν ἴσῳ ἀκριβῶς πρὸς τὴν ἐναλλαγὴν τῶν μαγνητικῶν πόλων χρόνῳ. Ἐπίσης χρησιμοποιοῦνται συνήθως ἠλεκροκινητήριοι μηχαναὶ τριφασικοῦ ρεύματος, διάγραμμα δὲ τοιούτων ἀσυγχρόνων ἠλεκτροκινητηρίων μηχανῶν τριφασικοῦ ρεύματος παρέχει τὸ παρατιθέμενον σχῆμα (Σχ. 2). Τὰ ἐκ δυναμομηχανῆς τριφασικῆς τρία ἐναλλακτικὰ ρεύματα διαφόρου

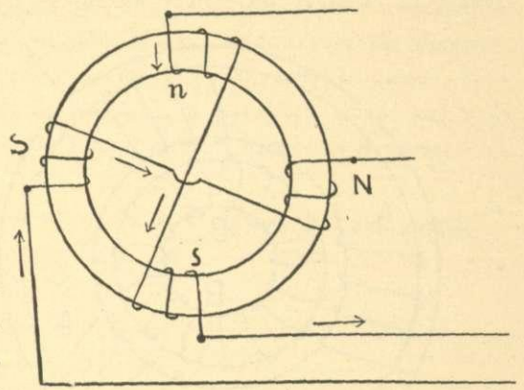

Σχ. 1.

φάσεως ἄγονται εἰς τρία συμπλέγματα περὶ τὸν ἀκίνητον δακτύλιον, ἀπέχοντα ἀλλήλων ἀνὰ 120^0· καὶ τὰ μὲν ἀρχόμενα ἄκρα τῶν συρμάτων συνδέονται ἀπ' εὐθείας μετ' ἀλλήλων ἐν βραχείᾳ κλείσει, ἐνῷ τὰ τρία ἕτερα ἐλεύθερα ἄκρα συνδέονται μὲ τοὺς τρεῖς ἀγωγοὺς τοὺς μεταφέροντας τὸ τριφασικὸν ῥεῦμα. Ἐν τῷ δακτυλίῳ λαμβάνομεν ἐπίσης στρεφόμενον μαγνητικὸν πεδίον, τὸ ὁποῖον παρέχει τὴν περιστροφικὴν κίνησιν εἰς δεύτερον ἐσωτερικὸν δακτύλιον B, ἤτοι κινητὸν ὁπλισμὸν περιειλιγμένον διὰ συρμάτων, ἐν ᾧ γεννῶνται ἐξ ἐπαγωγῆς ῥεύματα. Αἱ τοιαῦται ἠλεκτροκινητήριοι μηχαναὶ περιστρέφονται τόσον ταχύτερον, ὅσον ὀλιγωτέραν παροχὴν ἐξωτερικῶς παρέχουσιν. Ἐὰν δὲν εἶναι πεφορτισμέναι, ἡ περιστροφὴ τοῦ ἐσωτερικοῦ δακτυλίου γίνεται ἐν τῷ αὐτῷ σχεδὸν χρόνῳ ἐν ᾧ καὶ ἡ ἐναλλαγὴ τῶν μαγνητικῶν πόλων ἐν τῷ ἀκινήτῳ δακτυλίῳ· κατὰ τὴν φόρτωσιν ὅμως αὐτῶν τὸ *ἀσύγχρονον* ἐπαυξάνει, χωρὶς ἐν τοσούτῳ ἡ διαφορὰ τῆς ταχύτητος νὰ ἀνέλθῃ τὰ 10 τὸ πολὺ τοῖς ἑκατόν. Ὡς μειονέκτημα τῶν μηχανῶν τούτων δέον νὰ θεωρήσωμεν ὅτι δὲν δύναται νὰ ῥυθμισθῇ βαθμιαίως ἡ κλεῖσις αὐτῶν ἐν τῷ κυκλώματι, οὕτω δὲ κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐνάρξεως τῆς περιστροφῆς ἀπαιτοῦσι ῥεῦμα ἰσχυρόν. Ἀλλὰ καὶ δι' ἁπλοῦν ἤτοι μονοφασικὸν ἐναλλακτικὸν ῥεῦμα κατεσκευάσθησαν ἠλεκτροκινητήριοι μηχαναί, αἵτινες ὅμως δὲν δύνανται ἀφ' ἑαυτῶν νὰ τεθῶσιν εἰς κίνησιν, ἐὰν δι' οἱουδήτινος τρόπου δὲν δοθῇ εἰς αὐτὰς ἡ πρώτη πρὸς κίνησιν ὤθησις, τοῦθ' ὅπερ κατορθοῦται κυρίως δι' ἰδιαιτέρας διατάξεως τῆς τῶν ἠλεκτρομαγνητῶν συσπειρώσεως.

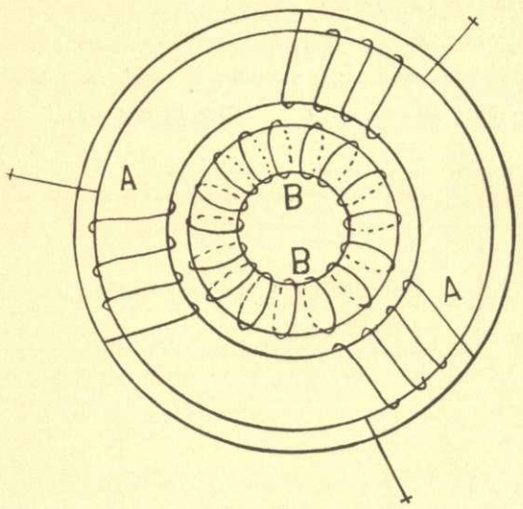

Σχ. 2.

Οἷαν σημασίαν διὰ τὴν μετατροπὴν τῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας εἰς μηχανικὴν ἐνέχουσιν αἱ ἐν τοῖς ἀνωτέρω περιγραφεῖσαι ἠλεκτροκινητήριοι μηχαναί, τοιαύτην κέκτηνται διὰ τὴν μετατροπὴν τῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας εἰς ἄλλην ἐνεργείας μορφὴν αἱ ἄλλαι ἐν ταῖς ἐφαρμογαῖς τοῦ ἠλεκτρισμοῦ χρησιμοποιούμεναι συσκευαί· οὕτω π. χ. διὰ τῶν λυχνιῶν πυρακτώσεως ἢ τῶν τοξοειδῶν λαμπτήρων παρεντίθενται ἐν τῷ κυκλώματι τοῦ ἐκ τῶν κεντρικῶν ἠλεκτρικῶν σταθμῶν μεταφερομένου ῥεύματος ὄργανα σκοποῦντα τὴν μετατροπὴν τῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας εἰς θερμαντικήν, τῆς ὁποίας μέρος μὲν ἀπόλλυται ὡς ἐκ τῆς ἀνακλάσεως αὐτῆς, μέρος δὲ ἀποδίδεται εἰς φῶς. Κύριος οὕτω σκοπὸς τῆς ἠλεκτροτεχνικῆς, καὶ ἰδίᾳ τῆς τεχνικῆς τῶν ἰσχυρῶν ἠλεκτρικῶν ῥευμάτων, τυγχάνει ἡ παραγωγὴ ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας, ἡ μεταφορὰ αὐτῆς καὶ ἡ ἐν τῷ τόπῳ τῆς χρησιμοποιήσεως ἐφαρμογὴ πρὸς διαφόρους σκοπούς.

ΕΠΑΜ. Θ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

"ΜΙΑ ΑΘΗΣΑΥΡΙΣΤΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΡΟΙΜΙΑ,,

Κύριε Διευθυντὰ τῆς **Ἁρμονίας,**

Ὁ κ. Τρύφων Εὐαγγελίδης κατεχώρισεν ἐν τῷ προηγουμένῳ τεύχει τῆς *Ἁρμονίας* σημείωμα περὶ βυζαντινῆς τινος παροιμίας, περιεχομένης ἐν τῇ συλλογῇ τῶν Αἰσωπείων παροιμιῶν τοῦ φύλλου τοῦ κώδικος τῆς ἐν Δρέσδῃ δημοσίας βιβλιοθήκης, ὅπερ ἀνεῦρεν ὁ Ῥῶσος Ἰέρνστεδ καὶ ἐδημοσίευσεν ἐν τοῖς *Βυζαντινοῖς Χρονικοῖς* τῆς Πετρουπόλεως. Τὴν παροιμίαν ταύτην δὲν ἔκρινεν ἄσκοπον ὁ κ. Εὐαγγελίδης νὰ ἀναδημοσιεύσῃ πρὸς γνῶσιν, ὡς λέγει, τῶν περὶ τὰ τοιαύτης φύσεως θέματα διατριβόντων, ἀφοῦ οὔτε ὁ Μηλιαράκης ἐν τῇ περὶ πεπέρεως πραγματείᾳ του, οὔτε ὁ Κρουμβάχερ ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς συλλογῆς τῶν βυζαντινῶν παροιμιῶν τοῦ ἐν Μόσχᾳ κώδικος, οὔτε ἐγὼ ἐν ταῖς Παροιμίαις μου ἐδημοσιεύσαμεν ταύτην.

Ἀναγκαῖον κρίνω νὰ παρατηρήσω, ὅτι ἡ παροιμία εἶναι γνωστοτάτη εἰς πάντας «τοὺς περὶ τὰ τοιαύτης φύσεως θέματα διατρίβοντας». Ἀλλ' ὁ μὲν κ. Μηλιαράκης δὲν ἐμνημόνευσε ταύτης, διότι ἐν τῇ πραγματείᾳ του δὲν ἔκρινε σκόπιμον νὰ δημοσιεύσῃ πάσας τὰς περὶ πεπέρεως βυζαντινὰς ἢ σημερινὰς παροιμίας, ἀρκεσθεὶς εἰς ἐκλογήν τινων ἐξ αὐτῶν. Ὁ δὲ Κρουμβάχερ διὰ τὸν ἁπλούστατον λόγον, ὅτι τὸ φύλλον τῆς Δρέσδης ἀνευρέθη καὶ ἐδημοσιεύθη βραχὺν χρόνον μετὰ τὴν ἔκδοσιν ὑπ' αὐτοῦ τῆς ἐν τῷ κώδικι τῆς Μόσχας συλλογῆς, ἐξ οὗ εἶχεν ἀποσπασθῇ τὸ φύλλον ἐκεῖνο. Ἐγὼ δέ, διότι ὁ οἰκεῖος τόπος τῆς παροιμίας ταύτης εἶναι μετὰ τῶν ἄλλων τῶν εἰς τὸ πέπερι ἀναφερομένων, ὁ δὲ τὸ γράμμα Π περιέχων τόμος τῆς συλλογῆς μου δὲν ἐξεδόθη ἀκόμη. Ἄπορον δὲ μοὶ φαίνεται, διατί ἀνεζήτησεν ταύτην εἰς τὰς σελίδας 45 καὶ 59 τοῦ Α΄ τόμου τῆς συλλογῆς μου· εἰς τὰς σελίδας 1—68 τοῦ τόμου τούτου ἐξέδωκα συλλογὰς ἀνεκδότους βυζαντινῶν παροιμιῶν ἐξ ἀθωνικῶν χειρογράφων· ἀκριβῶς δὲ εἰς τὰς σελίδας, εἰς τὰς ὁποίας παραπέμπει, εὑρίσκονται δύο ἄλλαι παραλλαγαὶ τῆς αὐτῆς παροιμίας, αἵτινες μετὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἀναδημοσιευομένης καὶ πολλῶν ἄλλων βυζαντινῶν καὶ σημερινῶν παραλλαγῶν θὰ καταχωρισθῶσιν ἐν τῷ τόμῳ τῆς συλλογῆς μου τῷ περιέχοντι τὸ γράμμα Π. Σημειωτέον ὅτι περὶ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἰέρνστεδτ διαλαμβάνω ἐν τῷ τόμῳ Γ΄ σ. 9, περὶ δὲ τῶν ἐν αὐτῇ παροιμιῶν ἐν σ. 120—123 τοῦ αὐτοῦ τόμου.

Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ

GUSTAVE SCHLUMBERGER

Expédition des «Almugavares» ou routiers Catalans en Orient (avec une carte), p. 392. Librairie Plon. Paris 1902.

Ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἔθνους ἡμῶν ἐξαιρετικὴν θέσιν κατέχουσιν οἱ χρόνοι τῆς Φραγκικῆς κατακτήσεως. Δύο πολιτισμοί, ἰδιορρύθμως ἀπὸ αἰώνων διαμορφωθεὶς ἑκάτερος, ἦλθον εἰς διαρκῆ ἐπιμιξίαν καὶ ἐν τῇ ἑλληνικῇ γῇ ἐνεφυτεύθη ὅλη ἡ ἱεραρχία τοῦ φεουδαλισμοῦ μὲ τοὺς βαρώνους καὶ ἱππότας, ἐνεφυτεύθησαν τὰ ἔθιμα τὰ ἱπποτικὰ τῆς Δύσεως μὲ τοὺς τροὺβαδούρους καὶ τὰς τζόστρας· ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν ὀρέων ὑψώθησαν τὰ φρούρια τῶν κατακτητῶν, ἐν οἷς ἠκούσθη πολλάκις τὸ ᾄσμα τῶν σιδηροχιτώνων πριγκίπων τῆς κατακτήσεως, καὶ τὰ ὁποῖα ἐμποιοῦσι σήμερον παράδοξον ἐντύπωσιν παρὰ τἀρχαῖα ἐρείπια καὶ τὰς αὐστηρὰς γραμμὰς τῆς περιβαλλούσης ἑλληνικῆς φύσεως. Κατὰ τὴν πολυκύμαντον ταύτην ἐποχήν, τυχοδιῶκται Ἱσπανοί, ἐξελθόντες ἐκ τῶν ὑπωρειῶν τῶν Πυρηναίων, διηυθύνθησαν πρὸς τοὺς αἰγιαλοὺς τῆς Ἰωνίας καὶ τῆς Θρᾴκης καὶ τέλος ἵδρυσαν, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΔ΄ αἰῶνος, ἱσπανικὸν δουκᾶτον ἐν τῇ πόλει τῆς Παλλάδος καὶ τοῦ Περικλέους. Ἡ ὀδύσσεια τῶν Ἱσπανῶν τούτων μισθοφόρων — ὀδύσσεια θαυμαστή, ρωμαντικὴ καὶ αἱματηρὰ — εἶναι ἐν πολλοῖς ἄγνωστος εἰς τοὺς φιλίστορας τοὺς τερπομένους μὲ τὴν μελέτην τῶν πράξεων τοῦ παρελθόντος. Ἀνέλαβε νὰ τὴν καταστήσῃ γνωστήν, ἐν βιβλίῳ ἐκδοθέντι πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἐν Παρισίοις, ἀνὴρ τὰ μάλιστα ἔμπειρος καὶ δεξιός, ὁ διάσημος βυζαντινολόγος καὶ μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου κ. *Γουσταῦος Schlumberger*.

Εἰς τὰς γλαφυρὰς σελίδας τοῦ κομψοτάτου τυπογραφικῶς βιβλίου τούτου ἐξεικονίζονται ζωνταναὶ αἱ τραχεῖαι μορφαὶ τῶν ἀρχηγῶν τῶν Κατελάνων μισθοφόρων, φύσεις παράτολμοι καὶ ἀκόρεστοι σωματικῶν ἀπολαύσεων καὶ παραβόλων ὀνείρων — τύποι τέλειοι τῶν τυχοδιωκτῶν ἐκείνων τοῦ μεσαιῶνος, οἵτινες ἐφέροντο πρὸς αὐτοκράτορας ὡς ἴσοι πρὸς ἴσους, ἵδρυον δυναστείας καὶ κατέλυον βασίλεια. Ὑπὸ τοιούτους ἀρχη-

γούς, ὧν προεξάρχει ὁ μυθώδης Ῥογῆρος «ὁ υἱὸς τοῦ διαβόλου», παρελαύνουσι πρὸ τῶν χρυσῶν ἀνακτόρων τῆς μητροπόλεως τῆς Ἀνατολῆς, ὡς μισθοφόροι τῶν Παλαιολόγων, λαοὶ σύμμικτοι — Κατελάνοι, Ἀραγώνιοι, Ναβαρραῖοι, Γασκῶνοι, Σικελοί, ἄνδρες εὐγενοῦς καταγωγῆς, καὶ μετ' αὐτῶν οἱ *Ἀμογάβαροι* (κατὰ Νικηφόρον τὸν Γρηγορᾶν), ὡς ἀπεκάλουν οἱ Ἄραβες τοὺς πεζοὺς πολεμιστὰς τῆς Δύσεως. Κατ' ἔθος πανάρχαιον οἱ πολεμισταὶ οὗτοι σύρουσι μεθ' ἑαυτῶν τὰς γυναῖκας, τὰς παλλακίδας, τὰ τέκνα καὶ τὰς θρασείας ἑταίρας, αἵτινες, καταλιποῦσαι χλοερὰ Πυρηναϊκὰ χωρία ἢ Σικελικὰς πεδιάδας, δύνανται νὰ χειρίζωνται ἐν ἀνάγκῃ τὰ ἐν πυρὶ ἐστομωμένα βέλη καὶ τὴν βαρεῖαν σπάθην τῶν τραχέων συντρόφων αὐτῶν.

Ἔπειτα περιγράφει μὲ ποιητικὴν ἔξαρσιν τὰς ἐπικὰς σκηνὰς τὰς διαδραματισθείσας ἐν τῇ Μ. Ἀσίᾳ, ὅπου οἱ Καστιλλανοὶ καὶ Γασκῶνοι ἱππεῖς ἀναβοῦντες ἀθρόοι «*Ἀραγώνιοι, Ἀραγώνιοι, ἀκονίσατε τὸν σίδηρον*» καὶ κρούοντες τὸ ἔδαφος μὲ τὴν αἰχμὴν τῶν λογχῶν καὶ τῆς μακρᾶς σπάθης, κυνηγοῦσι τοὺς Τουρκομάνους ἱππεῖς εἰς τὰ πεδία τῶν Σάρδεων καὶ τοῦ Πακτωλοῦ, τὰ πλήρη μυθολογικῶν παραδόσεων καὶ ἱστορικῶν ἀναμνήσεων.

Μετὰ δὲ τὴν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων σφαγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ των Ῥογήρου κηρύττουσι τὸν πόλεμον πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, πόλεμον ὁ ὁποῖος ἔφερε τὴν γηραιὰν αὐτοκρατορίαν εἰς τὸ χεῖλος τοῦ βαράθρου. Αἱ λυσσώδεις μάχαι τῶν Ἀμογαβάρων πρὸς τοὺς Βυζαντίνους, αἱ ἀνήκουστοι ὠμότητες καὶ δηώσεις τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας, τὰς ὁποίας ἐγκαταλείπουσιν ἵνα εὕρωσιν εἰς τὴν εὔφορον Θεσσαλίαν κοιλάδας καὶ πόλεις ἄλλας ἀνθηρὰς νὰ καταστρέψωσιν, ἡ μεγάλη μάχη τῆς Κωπαΐδος, ὅπου ἔπεσε τὸ ἄνθος τῶν Φράγκων ἱπποτῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ ὁποία ἐπέφερε τὴν ἵδρυσιν ἱσπανικοῦ δουκάτου ὑπὸ τὸν Παρθενῶνα — ταῦτα πάντα ἐξεικονίζονται διὰ μάγου γραφίδος, διὰ γλώσσης ποτὲ μὲν ὑψηλῆς, ποτὲ δὲ μαλακωτέρας, πάντοτε ὅμως γλαφυρᾶς καὶ ποικιλλομένης μὲ τάνθη τῆς ποιήσεως, ἡ ὁποία ἐπιπνέει τὸ ὅλον καὶ ἐμψυχώνει τὰς παριστανομένας δραματικὰς καὶ ἀλλοκότους σκηνάς.

Ἐπιτυγχάνει τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ θαυμασίως ὁ γλαφυρὸς συγγραφεύς· σκοπός του δὲν εἶναι ἡ συγγραφὴ αὐστηρᾶς ἐπιστημονικῆς πραγματείας, τῆς ὁποίας ὁ φόρτος τῶν παραπομπῶν καὶ συζητήσεων θὰ καθίστα ἀπρόσιτα εἰς τοὺς φιλίστορας τὰ πορίσματα τῶν ἱστορικῶν ἐρευνῶν καὶ θ' ἄφηνον ἄγνωστον εἰς αὐτοὺς τὴν θαυμαστὴν ὀδύσσειαν τῶν Κατελάνων ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Ἡ περίοδος καθόλου τῆς Φραγκοκρατίας

ἐν Ἑλλάδι εἶναι μοναδικὴ ἴσως εἰς τὴν ἱστορίαν διὰ τὸ πολυμιγὲς αὐτῆς καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἐπὶ σκηνῆς ἐμφανιζομένων προσώπων, τὴν ἀπροσδόκητον ἀλλαγὴν τῆς σκηνογραφίας, τὸν πλοῦτον εἰς γεγονότα δραματικὰ καὶ ἐπικὴν μεγαλοπρέπειαν. Οὐχὶ μικρὰν ὑπηρεσίαν θὰ παρεῖχεν ἐκεῖνος, ὅστις, κατέχων τὴν τέχνην τῆς ἱστορικῆς ἀναπλάσεως καὶ ἐγκρατὴς ἅμα τῆς ἱστορικῆς ἐπιστήμης, θὰ ἐλάμβανε καὶ ἄλλας περιόδους τῆς ἐποχῆς ταύτης ὡς ὑποκείμενον ἔργου τέχνης. Ζηλευτὸν δὲ πρότυπον θὰ εἶχε πρὸ αὐτοῦ τοὺς «Ἀμογαβάρους» τοῦ διαπρεποῦς βυζαντινολόγου. Δὲν ὑπάρχει μεταξὺ τῶν χρονικῶν τῶν μέσων αἰώνων, χρονικῶν πολλάκις τόσον θαυμαστῶν, περιπέτεια περισσότερον ἀλλόκοτος καὶ δραματική, περισσότερον ἀνήκουστος ἀπὸ τὴν νέαν ταύτην ἐκστρατείαν πρὸς κατάκτησιν τοῦ χρυσοῦ δέρατος· καὶ τὴν περιπέτειαν ταύτην ἐν μορφῇ καλλιτεχνικῇ καὶ τὰ μάλιστα ἐπαγωγῷ βλέπομεν ἐκτυλισσομένην πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ κ. Schlumberger.

«Πόσαι διηγήσεις, ἀνακράζει, ἔχει νὰ γράψῃ τις, πόσας περιπετείας νὰφηγηθῇ!» Ἀληθῶς, ὁ διεξερχόμενος τὰς σελίδας τῶν «Ἀμογαβάρων», θαυμάζει διὰ τὴν ὕλην τὴν πλουσίαν, τὴν ὁποίαν παρέχει ἡ ἐποχὴ αὕτη πρὸς καλλιτεχνικὴν δημιουργίαν· αἱ εἰκόνες σκηνῶν δραματικῶν, διὰ τὸ ἔμψυχον τῶν περιγραφῶν, παρέρχονται αὐτόματοι πρὸ τῆς φαντασίας τοῦ ἀναγνώστου. Τὰ χαρίσματα δὲ ταῦτα, ἐνούμενα μὲ τὴν ἐντέλειαν καὶ τὴν γλαφυρότητα τοῦ ὕφους, τὸ κάλλος καὶ τὴν σαφήνειαν τῆς γαλλικῆς γλώσσης, θὰ ἠδύναντο νὰποδείξωσι τὸ κομψὸν ἔργον τοῦ Παρισινοῦ σοφοῦ τέλειον δημιούργημα τέχνης, ἂν ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια δὲν ἐδέσποζε τοῦ ὅλου καὶ δὲν ἐξῆγεν ἡμᾶς τοῦ λογοτεχνικοῦ ὀνείρου, ὅπερ ἀναπλάττομεν διεξερχόμενοι τὰς χαριέσσας ἀλλὰ καὶ αἱματηρὰς ἅμα σελίδας ταύτας.

Ὀφείλομεν χάριτας εἰς τὸν βαθὺν ἐπιστήμονα, ὁ ὁποῖος προήγαγε τὴν βυζαντιακὴν ἐπιστήμην διὰ τῶν πολυτίμων νομισματικῶν περὶ ταύτην ἐργασιῶν των, ὁ ὁποῖος εἰς ἀλησμονήτους σελίδας ἐξεικόνισε τὸ ἐπικὸν μεγαλεῖον τῶν πολέμων μεγάλων αὐτοκρατόρων κατ' Ἀράβων, Ῥώσσων καὶ Βουλγάρων ἐν τῇ ἀληθεῖ *βυζαντικῇ ἐποποιΐᾳ* αὐτοῦ· ὀφείλομεν ὁμοίως χάριτας αὐτῷ, ὅτι κατέστησε τοῖς πᾶσι προσιτὴν τὴν μελέτην πολυταράχου στρατείας μὲ ἀγάπην καὶ ἐνθουσιασμὸν μεταδοτικόν, μὲ δύναμιν ἀναπλαστικὴν ἀπαράμιλλον, μὲ ζωὴν καλλιτεχνικήν.

Ἐν Παρισίοις κατὰ Μάϊον τοῦ 1902.

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ Ι. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

ΕΚ ΤΟΥ ΚΡΗΤΙΚΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ

Ἀντίγραφον.

Θέλομε σᾶς φανερώσῃ ἀκόμη τὰ κακὰ καὶ τὴ μεγάλη συμφορὰ ὁποῦ ἀκολούθησε 'ς τὰ Καστρινὰ μέρη, τώρα ὁποῦ ἐμάθαμε καλὰ τὰ γενόμενα. Σ τὸ Κάστρο μέσα ἐσκοτώσανε κυργιακὴ καὶ δευτέρα καὶ εὗρεν ὁ Πασσᾶς σκοτωμένους μόνο μεγάλους ἄντρες 750, χωρὶς ἐκείνους ὁποῦ ἔρριξαν 'ς τὰ πηγάδια καὶ χωρὶς τὰ μωρὰ παιδιὰ ὁποῦ τὰ ἔσφαξαν 'ς τὰ χέργια τως ἐπάνω. Ὁ μητροπολίτης 'ς τοῦ πασσᾶ τὸ κανόνι ἐγλύτωσε, τὸ Συναίτη κονόμο τὸν ἐσκότωσαν καὶ ἕνα πίσκοπο. Τζὴ Ἀρχάναις δὲν ἀφήκανε κανένα, 'ς τὴ Βιάνο ἐσκοτώσανε 60 νομάτους, 'ς τὸ Μονοφάτζι Καστέλι δὲν ἐξεπέρδευσαν παρὰ 4 νομάτοι. Ἀπὸ τὸ Χάρακα, ἀπὸ ὅλα τὰ καστέλια τοῦ Κάστρου ὅσους εὑρῆκαν κανεὶς δὲν ἐγλύτωσε. Μόνο 'ς τὴ Στία τὸ Καστέλι δὲν ἐπειράξανε ἀκόμη. Σ τὸ Κάστρο ἀπότης ἤρχισε ὁ ἀρπετός(;), ἐφερετζονάντανε οἱ ἄνθρωποι διὰ νὰ φύγουν τεπτίλιδες καὶ ἐπιάνατζοι καὶ σκοτόνατζοι· ὕστερα δὲν ἀφήκανε καμμιὰ γυναῖκα. Ἀπὸ τζὴ κασέλαις μέσα τζὴ ἐβγάνανε καὶ σκοτόνατζη, καὶ δὲν ἀφήκανε ψυχή, μήτε μωρὸ παιδί. Ἡ γυρογιαλιὲς ἀπὸ τὰ Καπετανιανὰ ἕως τὰ Μάταλα εἶναι γεμάταις φαμελιαῖς· ἐτοῦτα ὅλα φανερώσατέ τα τοῦ Ἀφεντὸς καὶ κάμετε διὰ σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ ἔλεος νὰ μὴ χαθοῦνε καὶ αὐταῖς. Προφτάξετέ μας φυσέκια καὶ τουφέκια τὸ γληγορήτερον.

1828 Αὐγούστου 20. *(ἄνευ ὑπογραφῆς).*

Ἀληθὴς καὶ βεβαία εἴδησις τῶν συμβάντων τῶν εἰς τὴν Μητρόπολιν τῆς Κρήτης καὶ ἡ σφαγὴ τῶν τοσούτων χριστιανῶν.

Εἰς αὐτὸ δὲ τὸ τραγικὸν δρᾶμα παρευρέθην κἀγὼ ὡς πολίτης, ἀλλὰ προσποιηθεὶς τὸν φρενόληπτον καὶ μωρὸν διέφυγον τὸν θάνατον καὶ εὑρὼν καιρὸν κατέφυγον εἰς τὸ ἐκεῖ εὑρισκόμενον ἰονικὸν πλοῖον ὑπὸ σημαίαν

ἱσπανικήν. Ὁ φιλάνθρωπος ἐκεῖνος πλοίαρχος ὀνόματι Ἰω. Βεργωτὴς ἐφύλαξεν ἐμὲ καὶ ἄλλους ἓξ καὶ τοιούτῳ τρόπῳ ἐφύγαμεν τὸν θάνατον ἀφήσαντες ἐκεῖθε τὰς δυστυχεῖς οἰκογενείας μας.

Ἡ ἡμέρα καθ' ἣν ἡ τρομερὰ τραγῳδία ἐγένετο ἦτον ἡ 12 Αὐγούστου, ὁποῦ ἐφέρθη τὸ πτῶμα τοῦ χιλιάρχου Τούρκου Ἀγριολίδη καλουμένου, ὅστις ἐφονεύθη εἰς ἕνα πόλεμον ὁποῦ συνεκροτήθη μετὰ τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰ ἔξω τῆς πόλεως μέρη, τὸν ὁποῖον ἀφοῦ ἔφερον εἰς τὴν πόλιν δέκα πέντε χριστιανοὶ ἐκ τῶν δούλων των τοὺς ἐφόνευσαν εἰς ἀνταμοιβὴν ἀνηλεῶς.

Ἰδόντες δὲ τὸ χωρὶς κεφαλὴν πτῶμα ὅτε υἱὸς καὶ συγγενεῖς καὶ λοιποὶ Τοῦρκοι ἐφώναξαν ἀμέσως τὸ ὅσοι ὀπαδοὶ τοῦ Μωάμεθ (οὐμὲτ μουχαμὲτ) καὶ ἐν ροπῇ ὁπλισθέντες ἄρχισαν νὰ κατασφάζουν τοὺς ἀνθρώπους χωρὶς ἐξαίρεσιν μὴ φειδόμενοι οὔτε *τοὺς ἀνηλίκους παῖδας.*

Ἦτον ἡμέρα Κυριακὴ ὥρα ἕκτη τῆς ἡμέρας, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἓξ ὡρῶν σφαγὴ δὲν ἦτον ἀρκετὴ νὰ χορτάσῃ τὴν θηριώδη ψυχήν των ἀπὸ ἀνθρώπινον αἷμα, ἐξακολούθησαν σφάζοντες καὶ τὴν Δευτέραν ἕως τὸ βράδυ, χωρὶς ὁ πασσᾶς νὰ θελήσῃ νὰ ἀπαντήσῃ τὸ κακόν, ἀλλ' ἄφησε τὸ πᾶν εἰς τὴν διάκρισιν τῶν φονέων, καὶ τόσοι μόνον ἐγλύτωσαν ὅσοι δηλ. ἠμπόρεσαν νὰ κρυφθῶσιν εἰς τουρκικὰς οἰκίας ἢ νὰ πέσωσιν εἰς φρέατα καὶ εἰς μερη ρυπαρὰ καὶ δυσώδη, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ πολλὰ ὀλίγοι καὶ πάντοτε εἰς κίνδυνον, διότι ἐκ τοῦ μέρους εἰς ὃ ἤμην κρυμμένος ἄκουσα νὰ λέγουν οἱ Τοῦρκοι «ἂς τοὺς ἀφήσωμεν νὰ ξεφοβηθοῦν καὶ τότε πάλιν (λέξις δυσανάγνωστος)». Ἐφονεύθησαν δὲ ἕως τριακόσιοι ὀγδόντα ἓξ, ὧν καὶ τρεῖς ἱερεῖς, πόσοι δὲ εἰς τοὺς ἔξω τῆς πόλεως ἀγροὺς εἶναι ἄδηλον εἰς ἐμέ, εἶναι ὅμως αὐτοὶ διπλασίως περισσότεροι.

Γραμποῦσα τὴν 9 Σεπτεμβρίου 1828.

Ἀντώνιος Ῥάλλης **Μιχαὴλ Κωνσταντίνου**
Γεώργιος Μανουὴλ **Στέφανος Κωνσταντίνου**
Ἰωάννης Μιχαὴλ **Μανουὴλ Βασιλείου**

Πρὸς τὴν Ἐπιτροπὴ καὶ λοιποὺς κατοίκους τῆς Γραμπούσης.

Διὰ τοῦ κυρίου Ἐμ. Τουμπάζη πληροφορούμεθα ὡς ἀπὸ μέρους τοῦ Ἐξοχωτάτου Πρώτου Στολάρχου ἁπασῶν τῶν ναυτικῶν δυνάμεων τῆς Ἑλλάδος κυρίου, κυρίου Κοχράνου, ὅτι κατὰ τὰ μέρη ταῦτα ἐσυλλήφθη

μία κορβέτα ἐχθρική, ἀπὸ ποίους ὅμως ἀγνοεῖται, διότι αὐτοῦ περιπλέει καὶ τὸ ἱβρίκιον τῆς Ἐξοχότητός του. Ἐπίτηδες λοιπὸν στέλλεται παρὰ τῆς Ἐξοχότητός του ὁ κύριος Ἐμ. Τουμπάζης, καὶ εἴτε ἀπὸ ἱβρικιόν του ἐσυλλήφθη εἴτε ἀπὸ ἰδικά σας πλοῖα, ἡμεῖς δὲν ἠμποροῦμεν παρὰ μετὰ μεγάλου σεβάσματος νὰ σᾶς εἰπῶμεν νὰ ἀκούσετε τὰς διαταγὰς τῆς Ἐξοχότητός του καὶ τὰς συμβουλὰς τοῦ γενικοῦ φίλου μας καὶ κλεινοῦ φίλου τῆς πατρίδος μας κυρίου Ἐμ. Τουμπάζη, πεπεισμένοι ὅτι πᾶσα ὑπακοὴ καὶ εὐπείθεια εἰς τὰς διαταγὰς τῆς Ἐξοχότητός του συντέμνει τόσον τὸν δρόμον τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος μας, ὅσον δὲν ἠμπορεῖτε νὰ στοχασθῆτε.

Παρὰ τοῦ κυρίου Τουμπάζη πληροφορεῖσθε τὸ περιπλέον καὶ ἡμεῖς ἀδελφικοασπαζόμενοί σας μένομεν ἐν βίᾳ

Ἐν Τροιζῆνι (Δαμαλᾶ) καὶ ἐκ τοῦ τόπου τῆς Συνεδριάσεως τὴν 5 Ἀπριλίου 1827.

Οἱ πληρεξούσιοι Κρῆτης

Ν. Ῥενιέρης
Ν. Οἰκονόμος
Ἐμ. Ἀντωνιάδης
Δ. Πρωτοσύγγελος

(Ἕπονται ἐννέα ἔτι ὑπογραφαί).